

Hemel-werck, ofte quay-toe-verlaet

D.V. Coornhert

bron

D.V. Coornhert, 'Hemel-werck, ofte quay-toe-verlaet', uit: D.V. Coornhert, *Wercken. Deel II*, Jacob Aertsz. Colom, Amsterdam 1630

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coor001heme02_01/colofon.php

© 2011 dbnl

Hemel-vverck, ofte Qvay-toe-verlaet.

Van 't Volkomen onderhouden ende dadelijck wercken der Geboden Godes, niet Hier, maer Hier Na (in de Hemelsche Ruste ende Vier-daghen) so eenighe Delfsche Predicanten dat leeren in een Boecxken ghenamt *Redenen, &c.*

Volkomen vvederlegh door D.V. Coornhert.

Waer by oock naecktelijck werdt ontdeckt de grondt daer op de Haegsche Disputatie was begonnen, ende is blyven steecken.

Ezech. 13. 18.

Wee u die daer Kussentjens naeyen onder allen Ellen-boghen, ende Hooft-peuluwen maken onder 't hooft, van allerley Ouderdommen, om Zielen te vangen. Ende als sy dan mijn's volcx Zielen hebben gevangen, soo beloven sy henluyden het leven.

Voor-reden aen den Lezer.

De Delfsche Predicanten, lieve Lezer, seggen in haer Voor-reden van 't Boecxken genaemt Reden, &c. dat men sijnen tydt wel beter kan besteden in dese sorghelijcken tyden: dan de beuselinghen van dese Sophist (soo noemense my) ende sijne lasteringhen (so heeten by henluyden mijne ware ende noodighe berispingen haerder dolingen) te wederlegghen. Ende seker ick wensche henluyden van herten wel, dat zy niet liever tot henluyder gemack ende eere in sulcke hare schadelijcke dolingen met logen gepresen, dan tot henluyder moeyten ende oneere, oock tot der Menschen wijs worden, daer inne met waerheyt berispt soude willen wesen. Nu is waerachtich dat ick tot ontdeckinge van hare menigvuldige ende schadelijcke dolingen int waerschouwen van mijnen even-mensche my selve ghenoech verstont ghequeten te hebben in verscheyden mijne gheschriften, oock tot verscheyden tyden ende plaetsen. Immers oock namelijk noch laetst-mael in den Haghe, alwaer ick mijne antwoord schriftelijck inne gebracht hebbe, opten achtsten dagh Decembris, Anno dry ende tachtigh, daer op de Predicanten haer schrift inne brengen soudent, om dan terstont beyde voor den volcke ghelesen sijnde, voort ghevaren te worden metter aengevanghen Disputatie: waer van die Predicanten in gebreke sijn gebleven tot nu toe in Aprili, Anno 1585. ende die gewisselijck tot gheen kleyne arghernisse van hare Leere ende personen. Ghemerckt elck bescheyden mensche lichtelijck can dencken also: Hebben de Predicanten de waerheyt over haer sijde: wat schandlijcker ontrou is dit, dat zy die laten verdacht worden voor loghen: dooe dien zy niet te voorschijn en komen, ende desen Coornherts valsche logenen te schande en maken? Hebben zy dan oock over haer sijde de waerheyt niet, maer is die by Coornhert, so dat haer onwaerheyt daer tegen niet en vermach: waerom en eeren zy de waerheyt niet met openbaere bekentnisse dat zyluyden dolen, ende dat Coornhert recht heeft? Dit verstont ick wel, dat elck lichtelijck conde verstaen uyt dit achter blijven der voorsz. Predicanten. Also was mijn voornemen voorts aen op te houden van haer Leere meer te berispen ende my stille te houden: sonderling mede ten aenschou van deser tijden quaetheyt; waer na ick vernam dat de Ghereformeerde Predicanten vast rondtsomme in den Steden op haer Predick-stoelen so luttel stille sweghen, dat zy nu na haer luyden voorsz. argherlijck achter-blijven uyt de Haegsche Disputatie, noch vele meerder ende schandelijcker, dan oyt te voren, 'tgene ick voor waerheyt houde, voor grouwelijcke Ketterye, ende mijn name als een lasteraer scholden. Dit heeft my

veroorsaect tot voorstant der waerheyt, ende tot nut mijn's Naestens in Druck uyt te geven twee of drie kleyne Boecxkens, waer af 't eene genaemt is Aflaet Iesu Christi. Ende dit oock eensdeels tot uyt-wisschinge van de schand-vlecken, die my de Predicanten op kladdeden, als of mijn segghen Pelagiaensch waere, alsoo ick daer betoone dat die outste ende achtbaerste Vaderen, al voor thien hondert Iaren de selve meyninghe van de onderdanigheydt Godes, die ick hebbe, hebben gehad. Het diende oock tot vernielinghe (so vele in my was) van der Gereformeerder Predicanten leere in dit selve stuck, die boven allen dinghen den menschen tot een goet op-set ende voort-gangh in deughden hinderlijck is. 't Welck also by my ghedaen sijnde, ende ick niet vernemende in een goede wijle dat daer op iet geseyt werd, dan henl.

(Predicantē) oock niet wel en mogte voegen, voor, ende al eer dat aengevangen werck in den Haghe af-gedaen soude wesen, daer van ick geen gewach met allen en vernam; quam ick van nieuwes in voornemen stille te sijn, tot Leyden te gaen studeren, ende niet meer tegen den dicanten te schrijven, so wel betuyght sekere Apostille op mijn Requeste aen den Burgemeesteren tot Leyden, in date van den vij. Martij, Anno 1585. In welcke Requeste ick my aanbodt by trou, eere, ende sekerheyt te verbinden, van my in Religions saken stille te houden sonder eenighe Schriften meer uyt te gheven teghen de Religie, ten waer dan dat zylyuden my met in Druck ghegheven Schriften, daer toe veroorsaecten. 't Is nu sulcx, dat de Predicanten van Delft, sonder self eenich aenschou te nemen op dese benaude tijden, dit voorsz. haer Boecxken ghe-naemt Reden, hebben laten uyt-gaen in Druck. Waer toe dat? Tot verantwoordinghe van haer wech-blijven uyt de Haeghsche Disputatie? Gheensins. Waer toe dan? Tot volvoeringe van de selve mondelijcke disputatie by geschrift in druck voor den volcke? Noch al vele minder; Maer tot wederleg alleenlijck van't voorsz. mijn Boecxken, Aflaet. Daer met opentlijck betoonende (ghelijck oock haer Predicanten tot Vtrecht, met haer Remonstrantie, noch in Decembri lestleden den xx. Stilo Novo, overghegeven, om gheen Predicanten anders dan zylieden ghesint sijnde, neven hen te lijden) dat zylieden Predicanten in't minste niet en achten op de benautheydt der tijden, noch op den ghemeen Lands-saken, maer dat zy stadelijck 't ooghe al wat te vele hebben op de ruymte ende verbreydinghe van hare saken, dat is, op haer gewaende recht van Predicanten te stellen, 'twelck sy d'Overheyt niet en willen toelaten (so men ooc tot Leyden heeft gesien) ende op het heerschappen over alle mans Conscientien. Daerom nadien die Predicanten Arnoldus ende Donderklock in dit selve hare Boecxken, genaemt Reden, waer af

de Voor-reden, oock mede 't lardeersel niet sonder Reden genaemt mochte worden een Libel fameus, my genootsaect hebben mijn voorgenomen swijghen te breken, tot verantwoordinghe van de ontschuldighe Waerheyt: so hebben sy dit mijn schrijven (indient haer op't rechte zeer raect) te wijten, niet my, maer haerluyder eyghen onbeleeftheyt. Maer ghy Lezer dit lezende, sult u den tijdt niet beklaghen, noch oock dese moeyten t'uwten dienste ghedaen

By V.E. aller Dienst-schuldighe

D.V. Coornhert.

Antwoorde Op der Predicanten Voor-reden, In't Boecxken ghe-naemt Reden, &c.

Dat ghy Arnout Cornelisz. met Reynier Donderklock te samen de Schrijvers sijt van dit boecxken: *Redenen, &c.* ende van den brief daer voor, melden uwen woorden daer inne, van dat ghyluyden Anno 78. met my tot Delft handelde: oock dat ghy de Remonstrantie aen den Staten, waer achter u beyde staen, den uwen noemt. Hoe komet nu mannen, dat ghy in dat u wroeghschrift u beyder Namen hebt derven stellen: Ende dat ghy nu in't reden gheven van uwe opinien, uwe Namen onder 't mom-aensicht van eenighe Dienaren tot Delft verberghet? Men soudet wel daerom moghen achten gedaen te sijn, dat ghy meer hope hadt om doe door sulck u onwaerachtigh wroeghen soo rechts voorts aengaen van de Haegsche disputatie, te maken, dat de Heeren Staten opt geloof alleen van dat u wroeghen my mishandelen, ende u alsoo van de gevreesde Disputatie (die ghy wout schijnen selfs versocht te hebben) verlossen souden: dan ghy nu wel konde hopen, met dese uwe onredelijcke Redenen, u Leere voor den volcke genoeghsaem te moghen verantwoorden, ende u Eere te moghen staende houden, of betrouden meer u scheldens, dan u verantwoordens-konste? Of zydy meerder Meesters in't qualijck dan in't wel spreken? maer wat hier af is moght ghyluyden ghewisselijck weten.

2.

Hoe't sy, in dese uwe vreesse voor beschaemtheyt en waerdy niet gevallen, so ghy gevolgt haddet mijnen Raet, u beyden in mijn briefken voor't Oogh-water trouwelijck ghegeven. Daer riedt ick u beyden, nadien ghy doe wel merckte, dat ghy u Leere niet ghenoech en conde verantwoorden, dat ghy't liever niet bestaen, dan qualijck doen, maer nae verstandigher dan ghy beyde zijt, daer toe speuren soudet.

3.

Het schijnt wel, dat ghy Arnolde door uwe beschaemt verstommen tot Leyden wat wijser geworden sijnde, den voorsz. mijnen raedt hebt willen volghen: So dat ghy, uyt vreesen van in gelijcke oneere te vallen, u beyden niet tot Disputanten, maer tot by-sitters ende in-gevers met meer anderen hebt laten ghebruycken in den Haghe: daer ghy Saravie de eere, oock oneere, daer te behalen staende liever dan u self wel hebt willen gonne.

4.

Sulck u doen doe ter tijt achte ick niet min loofflijck, dan my nu dit u werck onbedachtelijck schijnt te wesen. Want ghy nu verghetende uwe harde smacken, die (soo men seyt) wel leeren, comt weder te vallen in u Oude Gracht met dese uwe onredelijcke redenen, so in't vervolgh van desen sal blijcken. Waer't u niet beter gheweest, naedien u 't ondervinden leert, dat ghy soo luttel Saravie, als u self de verantwoordinghe uwer leere en behoort te betrouwen: dat ghy tot Geneven of erghens wat vaster stutselen van uwe vallende Leere haddet gaen soecken?

5.

Ghy hebt dan inde wijse van u Leere staende te mogen houden soo veele achterwaerts geleert, als ghy voorwaerts geleert hebt ter

na-volginghe van uwe Doctoren Calvijn, Beza, Daneus, etc. int meesterlijck schelden ende onwaerheyte te dichten. Op dat nu sulcx u schelden tot de gehoopte vrucht soude moghen kunnen ('t schijnt, 't is Gode ende u luyden bekend) noemdy mijn waerachtig berispē van uwe leere doorgaens lasteren: mogelijk op hopen van my in d'Overheyt Ooghen een Gods-lasteraer te doen schijnen: ten eynde die my voor sulcx noch eens soudē dooden nae de Moysaische, Iesabelsche, ende Gheneefsche Wet: Soudy so doende u selven niet wel Godt maken? Soude hy Godt lasteren die u menschelijke dolvinghe berispt?

6.

Nu behaegden u soo wel in dese leelijke konste, dat ghy oock wilt schijnen daer inne na te volghen den Heere Christum: Petrum ende Paulum: doch niet met Christi Geest. In dese konste neemdy soo meesterlijck aen: dat ic u schelden beginne te achten voor prijs, by allen vromen luyden die u kennen, ende alleen daer uyt (al kenden sy my niet) lichtelijck soudē moeten oordeelen: dat het gheen quaet mensche en mach sijn, die u luyden soo onghelijck is, dat u so seer mishaeght. Soo eerdy my int schelden teghen u voornemen.

7.

Waer toe dient doch in't nae-speuren van die lieve waerheydt dat hatelijck schelden? Ons gheschil en is niet of ghy, dan ick, beter menschen sijn: maer of ghy, dan ick meer Waerheyt spreken. Doch schijnet u hier te letten. Ghyluyden merckt dat ghy met onwaerheyte handelt, die teghen de waerheydt niet altoos en vermacht. Soo bestady mijnen name met onwaerheyte hatelijck te maecken, op dat by den licht-geloovighen de waerheyte by my gheseyt gheen gehoor soude becomen. Dit maeckt dat ick niet heel en hebbe mogen verby gaen ('t welck anders gheschiedt waer) uwe aenklachten over my: die hebbe ick moeten verantwoorden: so cortelijck, als eenvuldelijck, sonder alle weer-schelden door dit gantsche gheschrift: maer oock niet sonder vrymoedighe aenwijsinghe uwer menighvuldighe dolvinghen, hoedanigh, ende welke die hier sijn, 't welck ghy doorgaens lasteren noemt. Uwe aenklachten in u voor-reden over my sijn voorneemlijck dese.

8.

Ghy maeckt veel feests van dat ick in't hooft mijns Briefs opten A staet stelle: Allen Predicanten, etc. so partydighen als onpartijdighen. Ghy seght dat ick u noemt nieuwe Pharizeen nieuwe Heeren des geloofs en verkeerde gheleerden. Dat ghy met Baals Papen 't volck leert hincken over beyden zijden, ende twee Heeren dienen. Dat u leert de leere der verduyvelde Libertijnen, ghelijck zy die van zonden gheen zoude en maken. Dat ghy (naer u leere) Christum versaeckt oock Godt ende Christum lastert, Christi weldaet onnut maeckt de menschen tot wanhopē aenvoert, ende dat ick in u Religie grooter gebreken sie (so vele de leere aengaet) als inde Doopersche ja in de Roomsche selve.

9.

Dit sijn in der waerheyte swaer aenklachten, daer aen ick my ontwijffelijck oock swaerlijck bezondighe: indien ick niet en can doen blijcken dat sulcx mijne beschuldighinghen waerachtig sijn. Dit, seghdy voorts, sijn de bloemkens waer mede

mijne Schriften verciert sijn: Dit seghdy schamperheyt, bitterheyt, ende partydigheydt te sijn, ende besluyt daer uyt, dat sulck mijn oordeel een sonderlinghe partydigheyt bewijst.

10.

Al eer ick nu op dese stucken wat segghe, heb ick u wel willen vraghen of alle die sulcke of diergelijcke stucken seggen tegen eenighe leere, die zy voor valsch houden, so ick de Calvijnische, daer teghen dat meeste geschreven is, houde, daer deur te houden sijn voor partydigh? Seghdy hier toe ja, hoe suldy van partijdigheydt moghen verschoonen u Calvijn, u Beza, u Swingel, ende in somme alle uwe heylighe Vaders (so noemen de Ghereformeerden in haer Zendt-brief, aen de makers van 't Bergische Boeck, pag. 10. Luther, Swingel, Oecolampadium, Calvinium, etc. ja oock u luyden selve?

11.

Of soudt ghyluyden wel meynen dat allen menschen verborghen is, met wat lieflijcker Lof ende bloemkens die voorsz. uwe H. Vaders in hare schriften, oock ghyluyden self meest al in uwe predicatiën vercierende sijt de Pauslijcke kroone, der Cardinaelen hoeden, der Bisschoppen Myters, der Doctoren Mutsen, jae de Roomsche leere selve met alle hare Decreten, immers oock de Concilien u mishaghende. Ende boven dien noch der Dooperen Leere sonder te verschoonen der Lutherschen leere, die ghy uwe broederen noemt. Is nu sulck doen een seecker merckteecken van partijdigheyt, so wilt u wel voeghen desen balck eerst uyt uwen Ooghen te doen, ende dan te soecken of in't mijne een splinterken is.

12,

So ghy my hier antwoordt dat ghy berispt de valsche leeringhen der Romanisten, der Dooperen ende der Luthersche, om dat ghy sulcx te doen schuldich sijt, ende dat ghy mitsdien recht daer aen doet: Ick sal u weder vraghen, wie u luyden meer rechts gheeft, om alle mans ghebreken ende onwil te segghen: dan my om u luyden met ernst te vermaenen van uwe dolinghen ende gebreken?

13.

Hebby alleen autoriteyt van Gode om alle andere Kercken te schelden ende te verdoemen, sonder dat yemanden toe-ghelaten sy u te vermanen van uwe dolingen, so toont dese uwe last ende macht, ende men sal swijghen. Maer wat redene hevet, dat ghy yegelijck soudet moghen doen, 'tgene ghy self van niemant en wilt lijden, sonder hem te houden voor een verstoorder van uwe uyterlijcke kercken-vrede in sulcker voeghen, dat (soo 't na uwen sinne ware gegaen) d'Overheyt sodanighe souden hebben moeten straffen met gevangnisse, of aen den lijve? so de stede van Leyden wel opentlijck schrijft vanden uwen in de Ghedruckte Iustificatie.

14.

Ghylyuden self, u self hier vergheetende, klaeght in dat selve stuck over den Lutherschen in den voorsz. Zendt-brief aen henlyuden pag. 35. met dese uwe woorden: *Wie heeft u lieder sulcke macht ghegeven, dat ghylyuden onder alle ander menschen, soudt moghen die al-ghemeyne Kercke verdoemen?* Dit vraghe ick u Luyden hier nu mede met dese uwe eyghen woorden. Of verdoemdy de Roomsche Kercke niet, als een Anti-christische Rotte?

15.

Dit zy alleen geseyt op u qualijck segghen dat ick partydigh soude sijn, om dat ick u leere voor onrecht oordeele, jae argher (dit quetst u, dit segh ick noch, ende dit ben ick te bewijzen bereyt) dan die Roomsche leere, soo veele de leere betreft.

16.

Om nu wat te segghen op de voorsz. mijne Bloemkens (soo ghyse noemt) weet ick, dat ghy mijn gevoelen van de partydigheyt hier duydet na uwe, maer tegen mijne meyninge. Want mijn verstant, daer af hebby wel moghen lesen in mijn ghedruckte verhael van de Leydtsche Disputatie in 't xxv. deel. Daer ick niet konnende met reden u luyden kennen voor mijne partyen, ende ghylyuden seggende, dat ick wel wiste dat ghy mijne partyen waert int stuck vande Rechtvaerdigh-maeckinghe, Predestinatie.etc. van u luyden t'uwen aenhooren totten Commissarissen binnen de Camere, seyde also:

17.

Na henluyder partydigh Herte, dat elck een anders dan zyluyden, ergens inne gevoelende, voor henluyder Partyen houdt, Oordeelen zy hier inne, qualijck van my; die voor myne Broeders houde, alle Godt-vreesende Menschen die Christum tot een Fundament hebben, zy sijn dan oock dan oock Papen, Monicken, Doopers, Ghereformeerden of Lutheranen.

18.

Daer ziedy wat mijn gevoelen is van partijdigheyt ende onpartydigheyt, ende daer merckt ghy licht (wildy) niet alleen dat ick u beyden onder Ooghen aen-segghe partydigheyt, maer daer by oock de Reden waer door. Wildy meer Redens hebben, so neemtse hier. Onbedachtelijck segdy hier: *Ten contrarien moet volghen, dat die onpartydigh heeten, die hem niet teghen spreecken, maer aen sijn zyde sijn.* Wt dit u quaet besluyt mach ick wel besluyten, dat ghy niet recht en kondt besluyten. Want die en is niet onpartydigh, die d'een of d'ander zijde van den twistighen is toe-ghedaen: maer die noch in berade staende gheen van beyden Partyen is toe-ghedaen. Daer ziedy u Konste in 't vast besluyten, merckt nu wat eere ghy uwe mede-Predicanten alt'samen aen doet met u segghen terstont daer aen: *Hoe soude eenigh Predicant van de Ghereformeerde Religie Coornherts Leere* (soo noemdy mijne Schriften) *mogen toe-staen?*

19.

Dat wil ick u segghen. Dit soude al seer lichtelijck mogen geschieden, als eenich Predicant van de Gereformeerde Religie (so ghy d'uwe heet) Coornherts Schriften

verstont te wesen in 't waerachtigh berispen van der Gereformeerde Leere grover dolingen, nopende de Predestinatie, Iustificatie, dwang in der Conscientien, ketter-dooden, hinderen ende wech-nemen van 't goede op-set, ende meer andere diergelijcke. Want ick dat quaet gevoelen van alle u lieder Predicanten noch niet en mach hebben, dat zy met u beyden soo t'samen gheswooren souden sijn in u Leere, van in 't minste niet daer teghen te sullen ghevoelen, al waert oock dat henluyden ontwijfelijcken bleeck, (het zy dan door mijne, of door ander Luyder Schriften) dat de selve uwe Leere in eenighe stucken onrecht ware.

20.

Ten anderen, en can ick noch niet gelooven dat alle u Luyder Predicanten souden doen, 'tgheen ghyluyden hart schelt in den Catholijcken: te weten, dat zy haer Leere in alle oprecht houden, ende tot niemants vermaen ghehoor daer teghen en willen geven. Want dan souden alle uwe Predicanten als doove[†] Adderen hare ooren hartnekelijck geslooten houden teghen alle 't gheen dat van my, of wie't zy, in u Leere berispt soude moghen worden. Nochtans betoont ghy beyde dit quaet ghevoelen op al uwe mede-Broeders in u te wesen. †Psal. 57, 5, 6

21.

Maer dat noch 't alder-erghste is, so betoont dit voorsz. uwe segghen, dat ghy alle uwe mede-predicanten verdacht houdt voor dwasen, die van Menschen haere afgoden souden maken. Want uwe H. Vaderen sprekende hier ende daer van der Catholijcken dolinghe in desen stucke (die zy segghen tegen yeghelijcx vermaen d'ooren te sluyten (als die gelooven dat de Paus of de Roomsche Kercke nerghens in en mach doolen, bruycken gemeenlijck dese bewijs-reden:

Alle Menschen die eenigh Mensche toeschrijven 't gheen alleen is een eyghen aert Godes, die maken van sulcken mensche een Afgodt.

De Catholijcken schrijven den Paus met sijne Lidtmaten inde Roomsche Kercke toe, dat zy nergens inne en moghen dolen, 't welc alleen is een eyghen aert van den alwetenden Gode.

Dus blijkt, dat de Catholijcken van den Paus met sijne Lidtmaten inde Roomsche Kercke een Afgodt maken.

22.

Nadien nu ghy beyde hier (als oft onghelooflijck ware) hout, datter predicanten onser den uwen souden wesen, die mijne schriften (ick swijghe der Rooms. Catholijcken, Dooperschen, of Lutherschen schriften teghen uwe leeringhe strijdende) souden toestemmen: soo volght uyt sulck u vermoeden, dat alle uwe predicanten afgoden souden maken van de maeckers van uwen Catechismo, ende Leere, 't welc menschen sijn, die weydelijck ghedooft hebben (dat's verde van alwetende Goden te sijn) so daghelijcx blijkt, oock so langer so meer blijcken sal. Ende is dit ghenoech tot bewijs van uwe onwijse handel op de voorsz. mijne woorden, partydige ende onpartydige?

23.

Aengaende nu al d'andere uwe beklaghten over my hier voor gestelt, segghe ick in't alghemeyn, dat ghy niet en hebt verstaen van wat luyden ick die stucken meest segge. Ghemerckt ghy niet en hebt ghe-aenmerckt wat persoon ick in den Af-laet teghen my hebbe doen spreken. Dit en is geen Arnoldus noch Reynier, maer een Hebron. Desen name beteyckent in't Hebreusch (so ick by *Robertum Stephanum* vinde) een gheselschap, of metdeelinghe, of aenhang, of tooverye, ofte nijdigheyt. In somma, ick hebbe daer mede gemeeynt alle bittere Sectarissen ende geloovers, niet van de Godtlijcke, maer van Calvijns schriften, ende de selve voor oprecht houden ende voorstaen willen.

24.

Hout ghy nu u luyden selve voor sodanige, so weet ghewis, dat alsulckx oock van u luyden by my is gheseyt, maer anders niet. Als ick dit uyt u luyden sal vernemen, ben ick bereyt alle sulckx met noch veele meer dierghelijcke stekelijcke doornen (niet welriekende bloemkens) op de Ackeren uwer Herten gewassen, volkomentlijck ende vastelijck te bewijzen, terstont nae de voleydinghe van de Haeghsche saecke.

25.

Ist dan ooc so, dat ghy u selve niet en hout voor bittere Sectarissen, die alle Calvijns schriften voor oprecht houden, ende voorstaen willen: So seght doch lieve, wat gaet u aen mijn seggen van ander Luyder leere of Schriften? Waerom belghet ghy u? Waerom janckt ghy, ist dat u mijn kneppel onder sulcken hoopken gheworpen sijnde, niet en heeft gheraeckt?

26.

Immers hoe komt ghy dan van een anders zeer, sonder van u eyghen zeer, te hincken? Of soude u Luyden nu Calvijns leere, boven u eyghen Leere, ter herten gaen? Of ist nu so een God (alsmen seyt) een pot, dat die d'eene aentast, oock d'ander aenroert? Of hebdy niet ghelesen wat vaster Colummen ('tsullen by u Calumnien moeten heeten) by my ghestelt sijn achter elck van de vier boecxkens van de Proeve uwes Catechismi (niet jeghen Calvijn maer) teghen u luyden self gheschreven sijnde? Is de Catechismus niet u eyghen Leere? Taste ick die slappelijcken aen? Is die saecke nu niet in openbaren gheschille tusschen ons luyden.

27.

Wildy weten wat stucken het sijn die ick u daer aen-segghe? Ghy sultse behalven in de Proeve voorsz. met een oogh-op-slagh, oock moghen zien hier na gestelt voor de vier Calumnien, (so noemdy mijn bewijs van Calvijns ongheschicktheyden) die ghy u niet roerende (so ghy die Leere Calvini, daer in niet voor den uwen en houdt) daer bestaet te verantwoorden met versuym van sulcke uwe eyghen grove doolinghen te verdadighen: rechts of u meer aen Calvijns dan aen u leere ware gheleghen.

28.

of soudy sulck u versuym wel op my willen schuyven, segghende dat ick onwilligh of onbereyt ben gheweest in alle sulck mijn aensegghen op uwe Leere te verantwoorden? Dat suldy houde ick wel niet bestaen, ghemerckt ghy wel weet dat

elck een anders weet, ende dat niemant u daer inne gheloove en soude konnen geven, al waeren uwe Pennen oock thien-malen gheleerder ende konstiger, dan die van Demosthenes, ofte van Cicerone self.

29.

Ick zie u hier ontkennen, dat ghy u oyt van uwe gheleertheyt beroemt soudt hebben. Maer daer beneven zie ick mede dat sulck u ontkennen van 'tghene waerachtigh is, ghebreck heeft 't gheselschap daer toe noodigh zijnde, dats een vaste gedēckenisse. Is u dan vergheten dat ghyluyden, binnen de Kamer tot Leyden, op mijn belijden mijn's ongheleertheyts, moedelijck stolerende op uwe geleertheyt, u liet hooren, dat ghyluyden my behoorde te leeren, ende ick my van u behoorde te laten leeren?

30.

Behalven dat, so leestmen mede (of ist u vergeten?) wat desen aengaende die uwen segghen in de Voor-reden van den voorsz. brief aen den Lutherschen, al ditte: *Maer oock dat wy in getale ende Gheleertheyt henluyden (den Lutherschen) verde te boven gaen.* Ende noch in den Brief selve, pag. 83. *ghy siet dat ghy (Lutherschen) verwonnen wert met ghetale, met lanckheyd van tyde, met dat Accoort der Oude Vaderen, met d'Autoriteyt oft aensien der Concilien, MET GHELEERTHEYDT.*

31,

Des al niet jegenstaende hevet u wat sijns ghedocht ter navolghinghe van u Schoolmeester int schelden, Lambert Daneus, my hier te noemen een groote gheweldighe Goliath, dat is, een roem-suchtighe ende lasterende Godloos. Ick mach niet ontkennen dat ick grooter ben van Lichaem dan een uwer: Gave Godt dat ghy niet arghelistigher van herten en waert dan ick ben. Want ghyluyden misbruyckt doorgaens die konstjens uwer Gheleertheydt, in de Sophistique *fallacijs, captionibus*, af-sluypincxkens, met dierghelijcke meer stricxkens, die ick noyt mijn dagen geleert en hebbe, ende daeromme oock niet en can.

32.

Wy strijden niet met lichamelijcke krachten, maer met redenen: Hier toe hebby by der hant, niet alleen die voorsz. Philistijnsche, maer oock mede Sauls wapenen. Sulcks dat Kinderen connen mercken dat ghyluyden met u mede-Capiteynen die u inden Haghe, so opentlijck, als heymelijck by stonden Goliatheert: Ende dat daer teghen de ware David my sterckt met sijne rechte ende slechte[†] (maer onverwinnelijcke) wapenen, by hem den sijnen belooft.

[†]Luc. 31. 25.

33.

Daer ghyluyden voort zeght, dat Coornhert, *Al waer hy met sijn duysenden, &c. Teghen den minsten van u luyden, Mette slechte waerheydt ghewapent sijnde, niet bestaen en soude kunnen*, hebby de waerheydt aen geseyt. Maer dan en soude sich Coornhert teghen u luyden niet opmaken, vele minder yet tegens de waerheydt bestaen.

34.

Maer nadien (ghy geensins de monste, ooc in u eyghen Ooghen niet, onder den uwen wesende) soo opentlijck moeste swijghen tot Leyden, ende niet bestaen en condet teghen den ongeleerden Coornhert: Ende oock ghy beyde, met noch een gheleerder (soo 't schijnt) hulpe niet en hebt kunnen bestaen in den Haghe teghen den slechten Coornhert, so u luyder tijt van beraet eysschen, datmen voor den volcke in my noyt en sagh, als van u, ende voorts met u stom wech-blijven, stommelijc ende opentlijck betoont, wie doch (niet heel partydigh zijnde) sal kunnen ghelooven dat ghyluyden Mette waerheydt sout sijn ghewapent?

35.

Oock mooghen bedencken, of die stijfzinnicheyt des al niet jeghenstaende in u verstijvende niet en betoont het jeghen-deel van u segghen alhier, van der ongeleerder obstinaetheyt. Want men weet hoe swaerlijck de geleerde Pharizeen de slechte waerheydt ghelooven (Ioan. 7. 49.) ende dat ghemeynlijck hoe Gheleerder hoe verkeerder Mensch is, daer Visschers ende ander gemeyn Volcxken sich gevoochsaem toonen int onderwijsen.

36.

Voorts in mijn seggen, by u verhaelt, waerachtich, daer ick allen Predicanten, die my willen komen van doolinghe onderrichten, aen-biede open Ooren, open Herte, ende een open Huys, moet sulck mijn aen-bieden in u luyder quade Herte noch quaet sijn? de woorden, seghdy, sijn goet, maer de daedt twijfelt ghyliden, die sulcx niet en hebt versocht. Believet u, so versoeckt het self, ende ghy sult my hier in waerachtich, ende vriendelijcker, dan u onvriendelijcke herten vermoeden konden bevinden in der daedt.

37.

Daer toe schijndy voor reden inne te voeren, dat ick my tot Delft in onse eerste ghesprake, so goet-dunckende, so eygen-zinnich, ende soo vermeten verthoont soude hebben, dat eenighe (so ghy segt) van u Volcxken sich niet ghenoech en konden verwonderen. Seecker, so ghy my sulck u luyder ontwaerheydt-spreken in u luyden niet al te ghewoon en haddet ghemaect, ick soude my niet ghenoech kunnen verwonderen van sulcke uwe vrymoedighe dichtinghen: want of ghy al schoon God noch u conscientie hier in luttel wilde achten, soo behoorde ghy immers wat te schroomen voor den Menschen, die desen handel zaghen ende hoorden, ende mitsdien anders weten.

38.

Die weten (lesen zy die u Dichten) uyt zien ende hooren, ende andere kunnen licht mercken uyten Brief, het xx. Deel inde gedruckte Disputatie van Leyden zijnde, ende

ghy self moogt uyten brief selve (hebbyse noch) weten dat ghy hier onwaerheyt schrijft, also dese sake recht anders is?

39.

Want ghy-luyden doorgaens af-weecht van de voor-ghenomen sake, dat ghy luyden over my, als of ick u School-jonghe waer geweest, den Meester bestont te makē, en □ dat ghy my wilde dringē t'elckē op u vragē, niet ter saken dienende, te antwoorden, ende dit noch telcken alst u luyden toe-stont u eyghen segghen te bewijsen. Hier toe was ick (alst recht was) onwilligh, als die my van sulcke twee jonghe ende onbeleefde luyden, d'Ooghen niet verbinden, ende na u goet-duncken leyden laten en wilde. En □ dit is nu d'oorsake daerom ghy my schelden voor goet-dunckende, eygen-sinnigh, ende vermeten. Soude ick niet met groote reden u Luyden daer voor mogen houden.

40.

Daer na roemdy u dat ghy my tot Leyden in een openbaere Disputatie 'thoofst hebt geboden, ende dat ick uyt de selve, sonder oorsake verlopen soude zijn. Dit schaemdy u niet te segghen. Van 't hooft-bieden zegdy recht, maer wat mooghdy onwaerachtelijckers bedencken, dan dat ick schandelijck verlopen soude zijn geweest?

41.

Doch boot ghy my 'thoofst niet, voor ende al eer datmen my binnen de Kamer gemuylbant hadde, ende dat ick aenseggher na u verweerders pijsse moeste danssen, ende met handelen van 't ghene ick volghens u eyghen schrijven daer toe was gekomen, maer alleen van 't ghene u beyden, als mijne Inquisitores believeu soude.

42.

Maer met wat aenzicht derft ghyluyden schrijven dat ick schandelijck sonder oorsake verlopen soude sijn. Hadde ick geen oorsake om wech te gaen, nadien my niet toeghelaten en mochte worden den Name Calvini te noemen, veel min mogte seggē dit of dat schrijft Calvijn, om welckx leere valsch te bewijsen ick daer alleenlijck was gekomen? Hoe mocht ick zijn doolinghen bewijsen sonder te seggen sulcx ende sulcx schrijft Calvijn, ende daer by blijkt onrecht?

43.

Hoe mooghdy oock dichten dat ick schandelijck verliep, daer ick niet wech en ging, dan na voorgaende protestatie voor al den volcke, dat ick om de voorsz. oorsaecke niet weder en dacht te komen, maer nae Haerlem te reysen, ende dit noch al, nae dat ghy Arnolde schandelijcken verstomde, beschaemt in u reden bleeft steecken, ende ick soo luttel reden hadde voor een verwonnen Partye te vreesen, als onder sodanighe bestierders van der Disputatien yet vruchtbaers meer uyt te richten? Ziet so pronckt ghy doorgaens met uwe beschaemtheyt, sonder alle beschaemtheyt.

44.

Oock zeghdy dat ghy haest hoopt te verklaren deur den druck, hoe dat het staet met den aenghevanghen Disputatie: Dit meyne ick niet, dat ghy niet ernst meynt. Maer doedy't dewijle ick leve, so sa lick zien, of ghy daer mede, als hier met u verhael van de Leytsche sake, onwaerheyt voortbrengen, en □ met u schande proncken sult.

Want niet alleē ic, maer elc man weet, dat de voortgang niet aen mijne, maer aē uwer zydē heeft gebrokē.

45.

Ghy seght dat ghy liever hadt ghezien, dat de saecke deur publijck authorityt hadde moghen af-gehandelt worden: Dat moghen ghelooven, die u luyden waerachtigher dan ghy zijt te sijn gelooven, maer gheensins, die 'tgheloof dat ghy by den Staten hebt, weten, ende daer by oock weten, dat als de Heeren Staten onsen ersten ghespraecke tot Delft hadden ghedaen verbieden, ghy-luyden terstondt daer nae, door mijn voorsz. Briefken aen u Luyden veroorsaect, aen den Staten liept, ende teghen 't voorsz. verbodt verkreeght, dat wy te Leyden opentlijck souden handelen.

46.

Hier na stemdy gaerne toe, u eygen dichtsele, van dat ick een Sophist ben, ende gheen antwoordens waerdich. Voorwaer het soude een groot gemack zijn voor u luyden, konde ghy alle de menschen vroet maecken, dat het ghenoech ware om u leere te verantwoorden met u slecht segghen alleenlijck, dat u wedersprekers Sophisten zijn, ende gheen antwoordens waerdigh. Maer dese uytsluyp is so grof, dat oock grove verstanden die souden kunnen mercken.

47.

Ten laetsten seghdy van mijn uysterste onbeschaemtheyt ende roem-giericheyt, die ick in mijn beschuldighen van u leere openbare: Ende daer mede houdy't ghenoech bewesen, om dat het Arnoldus ende Donderklock hebben gheseyt. *Ipsi dixit*. Sulck bewijs souden oock Turf-draeghsters wel kunnen doen. Maer laet ons nu komen tot die Redenen self van uwe opinie, dier drie sijn in ghetale.

48.

Doch moet eerst ghezien sijn, op wat grondt-vest dese uwe opinie ghevestight is: Op dat mijn waere berispinghe der selver, niet altijd ghecalumnieert en worde voor Calumnien.

49.

Dat Godt sijne gheboden volkomelijck ende onophoudelijck wil onderhouden hebben van de Menschen, seght ghyluyden selve inde 9. 10. ende 11. zijden van dit u boecxken.

50.

Daer by seghdy oock opentlijck in't selve boecxken door-gaens, immers int op-schrift van dien: dat niemandt die gheboden Godes in dit leven volkomelijck en kan onderhouden.

51.

Nu en mooghdy niet laeten te segghen een van beyden: te weten, dat het gheen zonde en is, als de menschen in desen leven niet en volbrenghen alle 'tghene ende also Godt dat te doen ghebedt: of ghy moet segghen, dat sulck niet volbrenghen van alle de gheboden Godes, zonde is.

52.

Segdy dat het geen zonde en is, hoe moogdy u self verschoonen van dat ghy 't daer inne volkomentlijck als opentlijck eens zijt metten Libertijnen? Maer dit achte ick suldy vermijden.

53.

So suldy dan (vermoede ick) segghen, dat sulck niet volkomelijck ende onophoudelijck volbrengen van de Geboden Godes in desen leven zonde zy. Dit houde ick also met u, indient u ernst is, ende zijn wy 't dan in desen volkomelijck eens.

54.

Vraghe ick nu, of eenigh natuerlijck ghebooren Mensche alle die geboden Godes also volcomelijck ende stadelijck mach onderhouden in desen leven: ghy sult neen daer toe segghen, ghemerckt dit het hoofd-geschille is tusschen u luyden ende my, die jae daer toe segghe.

55.

So staet my nu toe te bewijsen, dat door sulcke uwe voor-gewende onmogelijckheydt niet wech werden ghenomen, het goede opset om alle die gheboden Godes hier in desen leven alsoo volkomelijck nae sijnen wille te onderhouden, mitsgaders oock het wroegen over de zonde, 't welck openbaerlijcken is Libertijns.

56.

Om dan in desen recht verstaen te worden van u beyden, soo segghe ick, dat wy nu niet en handelen van de moghelijckheydt, van een beginnende, maer van een volkomen gehoorsaemheyte Godes, soo ghy die selve in dese 9. 10. ende 11. zijden hebt voor-ghestelt. Des neemt verklaeringhe mijn's zennes niet tot bewijsinghe een gelijckenisse.

57.

Men neme of Godt gheboden hadde den Menschen tot redens ghebruyck ghekomen sijnde, dat zy hier in desen leven soudent beginnen te tellen alle de Sterren des Hemels, of alle de Zandekens van der zee: zout ghyluyden of yemandt sijn vijf sinnen hebbende oock moghen seggen, dat sulck gebodts volkomen onderhoudinge hier in desen leven onmogelijck ware? Ick houde wel neen.

58.

Want sulck ghebodt al volkomelijck onderhouden soude zijn, als yemandt maer een of twee (swijghe acht of thien) Sterren oft Zandekens ghetelt hadde. Gemerckt hy dan al begonnen soude hebben alle de sterren ende Zandekens te tellen.

59.

Soo soudent dan oock alle die verstaen dat sulck ghebodt so lichtelijck als volkomelijck volbracht kan werden: oock lichtelijck opset maken, ende bestaen dat ghebodt volkomelijck te volbrengen. Immers zy soudent volkomelijck volbrengen. Ende so zy 't niet volkomelijck en volbrachten (dat 's meer dan bestonden) soudent zy sich self nootsaekelijck moeten beschuldighen ende wroeghen van zonde.

60.

Laet ons oock nu nemen, of Godt gheboden hadde dat alle Menschen hier in desen leven volkomelijck alle de Sterren ende Zandekens soudentellen: men sal immers sulck gebodt niet min onmogelijck moeten houden omme volkomelijck volbracht te worden:

dan ghy luyden onmoghelijck houdt het volkomen volbrengen van alle de Geboden Godes in desen leven.

61.

Nu zegdy, ende dat metter waerheyt, dat Godt ons allen beveelt (niet alleen het beginnen, als of hem dat alleen ghenoech waere, maer oock) het volbrengen van alle zijne gheboden, ende dat volkomelijck ende stadelijck. Ende zeght hier by mede, dat niemant hier in desen leven sulcx mach volbrengen.

62.

Men vraghe nu yemant, u Leere in desen gheloovende, ende voor so onmogelijck houdende, sulck volkomelijck onderhouden van alle de geboden Godes in desen leven: als hy't verstaet onmogelijck te wesen voor hem (niet het beginnen, maer) het volkomelijck tellen van alle die Sterren ende Zandekens des Hemels, ende vander Zee, in desen leven: Of hem inden gront ende waerheyt, oock mogelijck soude zijn, meer een vast opset te maken, om alle die gheboden Godes hier in desen leven volcomelijck te onderhouden, ende indien hy sulcx niet en dede, zijn self met ernst daerom te beschuldighen, ende wroeghen daer over te maken: dan hy doen soude, in't niet opzet maken, ende int niet volkomelijck volbrengen van sulck volkomen tellen alder Sterren ende Zandekens: Sal dese Mensche willende waerheyt spreekken, niet noodtlijck moeten bekennen, dat hem niet min onmoghelijck soude zijn opset te maken, om hier in desen leven soo volkomelijck alle de gheboden Godes volkomelijck te onderhouden, ende by sulck niet doen sich daer over te beschuldighen ende zonde daer af te maken, dan van't tellen alder Sterren ende Zandekens als voren?

63.

Soo machmen hier uyt nu lichtelijck verstaen dat dese uwe leere krachtelijck belet alle haer gheloovers een op-zet te maecken, om hier in desen Leven Gode na sijnen ghebode volkomelijck te ghehoorsamen: dat zy van sulck niet ghehoorsaemen Godes, dat zonde is, gheen zonde en moghen maken, ende dat dese uwe leere alsoo uyt henluyden het wroegen over de zonde, gantschelijck wech neemt. Alle 'twelc ick doorgaens in dit werck waerachtelijck ende krachtelijck sal bewijsen.

64.

Soo wil u luyden nu toe-staen, den Libertijnen (ende in de selve u selve) te verschoonen, mits verantwoordinghe, dat sy sulcx niet en leeren: Ende dan sal 't wel volghen, dat ghyluyden niet eens en zijt metten Libertijnen, oock dat heur Leere door dese uwe leere niet wert onderstut.

65.

Maer dan soude oock volghen, dat ghyluyden alleen self zijt de luyden, die met uwe leere alle goet opset om Gode na sijne bevelen te gehoorsamen, belet of wech neemt, die van zonde ('twelck in der waerheyt zonde is) geen zonde en maken, ende die het wroeghen over de zonde so gantschelijck wech neemt, dat de gheloovers deser uwe leere vry sonder wroeghen moghen zondighen. Ende dan soudt ghyluyden oock alleen die rechte Libertijnen moeten wesen. Siet waer toe u onware opinie in desen u nootsakelijck leydet.

66.

Om dit noch wat naeckter te verklaren, kome ick nu tot u verklaringe, wat die rechte volmaecktheyt zy, ende hoedanigh de gherechtigheyt ofte ghehoorsaemheydt is, die de Wet Godes eyscht.

67.

Hier (in de voorsz. 9. 10. ende 11. zijden) stedy eenighe Schriftelijcke sproken, als te weten, Exo. 20. Deut. 27. 26, Iacob. 2. 10, Rom. 7. 14, Mat. 15. 19, 5. 28. Rom. 7. 7. Mat. 12. 36. ende 22. 37.

68.

Daer by verklaerdy, dat Godt niet te vreden wil sijn met drie zes. of neghen Geboden alleen, maer dat hy gebiedt alle de x. geboden in zijne Wet begreepen, te onderhouden, ooc elck op hem selven uyterlijck ende inwendelijck, soo wel metten Wille, begheerten, ende ghedachten, als metten Wercken. Daer by seghdy noch, dat hy wil dat dese ghehooraemheydt gheduyrigh zy.

69.

Ten laetsten seghdy daer, dat ghyluyden niet en kont ghelooven, dat yemant also volkomelijck de geboden Godes in desen Leven soude kunnen onderhouden. Ende dat (seghdy) om dese navolghende redenen. Op welcke uwe redenen ick wil antwoorden, nae dat ick eerst met u gehandelt sal hebben vande thien gheboden die ghy self den voor-gangh hebt gegeven, te meer noch, om dat in dese alle d'andere afgehandelt sullen connen worden, ende segghe daer op also.

70.

In de wijze ofte maniere hoe Godes wille is, dat wy die x. gheboden sullen onderhouden, hier by u selve ghestelt, te weten, niet voor een deel der selver, maer alt'samen, ende dat soo wel inwendelijck als uytwendelijck, oock mede volkomelijck ende gheduerighlijc, zijn wy't volkomelijck eens, want alle sulcks houde ick also met u luyden.

71.

Maer wanneer oft waer Godes wille is dat sulcx sal gheschieden, zijn wy't gheheel oneens inne: Ghemerckt ghyluyden leert dat sulckx niet en mach gheschieden hier in desen leven, dats hier op Aerden, maer dat het eerst sal hier nae, dat's in d'ander Werelt ofte Hemele sal gheschieden, daer teghen houde ick Godes wille te zijn, dat 't selve hier sal, ende dat het daerom hier oock mach gheschieden.

72.

Dese uwe Leere en hebby nergens bewesen, ghy en sullet oock nimmermeer vermoghen mette H. Schriftuere: maer wat ick daer mede sal vermogen tot bewijs van mijn voorsz. gevoelen suldy haest vernemen. Daer toe ons eerst van noode is te ondersoecken, wat in desen is de Wille Godes.

73.

Hier moet ghyluyden toeseegghen een van beyden, te weten, dat Godes Wille is, dat sijne gheloovighen alle sijne Geboden, so als hy die ghebiedt, ghedaen te moeten worden, ende so ghy dat hebt beschreven, volcomelijc sullen onderhouden hier in desen leven: of ghy luyden moet segghen, dat sulcx sijn wille niet en is, maer dat hy wil dat zy't eerst hier na in d'ander werelt sullen doen.

74.

Ist sake dat ghy dit laetste seght (soo ghy oock doet) soo moet ghy oock segghen, dat de gheloovighen in ghebreecke moghen sijn van Godes Gheboden, soo volkomelijck als ghy dat beschrijft, in desen leven te volbrengghen, sonder dat zy nochtans daer aen zondighen, ende oock (dat hier noodtlijck uyt volght) dat zy hier moghen leven sonder te zondighen in volmaecktheyt.

75.

Want dan en laten die gheloovighen niet te doen van 't ghene Godes Wille is dat by henluyden ghedaen, noch en doen dan oock niet van 't gene Godes Wille is, dat by henluyden ghelaten sal werden in desen Leven. Sonder welck doen ofte laten teghen Godes gheboden, gheen zonde altoos en mach gheschieden. Ghemerckt dan Godes Wille niet en is, dat eenigh gheloovighe hier in desen Leven sijne Geboden soo volkomelijck ghehoorsame.

76.

Is dit alles also, so't oock nootlijck uyt het gene geseyt is moet volgen: soo maect ghyl. van't niet volkomelijck Godes gheboden te onderhouden, in desen Leven ('twelck nochtans alle kinderen Godes voor soude houden) gheen zonde altoos: Ende dan zydy hier inne volkomentlijcken eens metten Libertijnen, want die leeren oock also: Ende so is dan ooc dese uwe Leere een steunsele van der voorsz. Libertijnen timmeragie op't drif-zandt van te segghen Heere, Heere, sonder te doen des Vaders Wille.

77.

Maer schaemdy u te lochenen de wille Godes, te weten, te wesen dat die Gheloovighe sijne thien Gheboden (oock al d'andere) so volkomelijck ende geduyrighlijck als ghy dat self beschrijft, hier in desen leven sullen onderhouden, so mooghdy oock geensins lochenen, dat sulcx hier in desen leven so volkomelijck ende gheduyrighlijck mach gheschieden: soo ghy niet met noch meer onschamelheydt en wilt loochenen, dat Godt Almachtigh is.

78.

Want dan suldy moeten seggen, dat in den geloovighen hier in desen leven niet en mach gheschieden: 't gheen ghy dan bekent Godes wille te zijn, dat hier sal gheschieden in den geloovighen. Het welcke ghy niet en meught seggen, sonder Godes Geest inde H. Schrifte te loochenen in sijn segghen dat Godt al doet dat hy wil (Iob 23. 13, Psal. 113. 3, 134. 6. Isa. 46. 10) zonder 't eerste van de xij. Articulen des Gheloofs houdende dat God Almachtich is, te lochenen, ende sonder Godt openbaerlijck te lasteren.

79.

Dat's een. Voorts vraghe ick u luyden, of ghy dan hout Godes wille te zijn, dat de geloovighe in desen leven noch altijt sal zondighen: dan of Godes Wille is, dat de gheloovighe hier in desen leven gantschelijck ophoude van zondighen, 't welck volmaeckte ghehoorsaemheydt Godes is?

80.

Het eerste suldy schromen ront uyt te segghen, ende het tweede moeten toe-stemmen, hoe-wel niet sonder Roode Wanghen, overmidts ghy u selven in desen al wat te verde hebt verlopen, in't openbare teghen spreken van't selve.

81.

Want ghy loochent uytdruckelijck sulcks hier in desen leven mogelijk te sijn (zijde 47) ende soudt midtsdien oock noodtlijcken, soo terstont ghehoort is) Godes Almoghenheyte moeten loochenen, waer 't dat ghy hier in wilde bekennen, sulcx Godes wille te wesen: also ghy dan soude moeten segghen: God wil dat het gheschiede in desen leven, maer ten mach niet gheschieden in desen leven: dat waer gheseyt, Godt en mach niet doen wat hy wil, ende en is daerom niet Almachtigh.

82.

Om dese Godes-lasteringhe te mijden, suldy moeten over d'ander zijde vallen totten Libertijnen, ende segghen rondelijck, dat Godes wil niet en is, dat eenigh gheloovigh Mensche hier in desen leven Godes geboden so volkomelijck onderhoude. Segt nu mannen, of ghy also Libertijniserende niet en soudt moeten segghen, dat zonde gheen zonde en is? Men ziet wel ja. Want ghy sout moeten segghen, dat hier ter Werelt het niet volkomelijck onderhouden der gheboden, gheen zonde en zy. Gemerckt sulck niet onderhouden dan niet en gheschiede buyten Godes wille.

83.

Somma, seght nu van beyden wat u ghelieft, soo suldy dese uwe Leere niet moghen verantwoorden vande Libertijnschap voorsz. of van Godts-lasteringhe.

84.

Want ghy loochent de mogelijkheid van de volkomen onderhoudinghe der Geboden Godes in desen leven. Daer uyt dan volght dat alle geloovighen hier al 't leven deur wel moghen, ja moeten doen, 't welck de wille Godes niet en is dat sy doen sullen, te weten, zondighen: Ende dat daer teghen gheen van alle Gheloovighen in desen leven en mach doen, 't gheen Godes wil is, dat zy sullen doen, te wetn, Godes Geboden hier in desen leven volkomelijck onderhouden. Ontkent, mooghdy, dat dit nootlijck volght uyt u leere: Ende loochent kondy, dat sulcx is openbare Gods-lasteringhe.

85. Dese grove Godts-lasteringhe zoudy soo gaerne ontsluypen, als het u luyden aen allen zijden verstrickt zijnde, onmoghelijck is. Want, soo ghy seght, dat het Godts Wille niet en is, dat eenigh Gheloovighe alle de thien Gheboden in desen leven volcomelijck sal ghehoorsamen: Hoe mooghdy van sulck niet te doen dat Godes Wil niet en is dat ghedaen werde, zonde maken? Hoe mooghdy zulcks segghende, u Leere verantwoorden van de Godloose Libertijnschappe?

86. Seghdy dan oock over d'ander zijde, dat Godt sulcx wil, maer dat het niet mach gheschieden, hoe mooghdy ontgaen die Godtslasteringhe van Godt te berooven (so veel aen u staet) van sijne Almoghenheydt? Wat uytkomste vindy nu tusschen dese uwe Scillam ende Charibdim?

87.

Wy en houdens (segdy inde 47. zijde) niet simpelijck onmoghelijck Gode volcomelijck te ghehoorsamen: maer bekennen alleen, dat het in dese tijdt onmoghelijck is. Wel aen. Wy willen bezien hoe ghy u self kondt ontwerren uyt dese uwe self ghemaecte stricken.

88.

So segdy nu hier: oock in de Tijtele uwes Boecx: onmoghelijck te sijn datmen hier in desen leven de Geboden Godes volcomelijck soude onderhouden: maer (seghdy inde 50. zijde) dat die ghehoorsaemheydt hier moet begonnen worden, op datse in d'ander Werelt in ons vol-eyndt werde. Dit gaen wy nu ondersoecken.

89.

Men leest by Plutarchum, dat een Spartaner, ghenamt Geradas, van een Vreemdelingh gevraeght zijnde, wat straf by henluyden gedaen werde van d'over-speelders, nadien Lycurgus gheen Wet daer af en hadde ghemaect, daer op ter antwoorde gaf, gheen straffe altoos Vriendt, want onder ons en vindt men gheen overspeelder. Ghevende daer mede te kennen, dat by henluyden gheen Wet van noode was, over misdaedt, die tot Sparta niet en gheschiede. Als d'ander wederom vraeghde, maer of hier by u luyden yemant overspel bedreef? Hy sal, seyde Geradas, een Osse gheven, die so groot zy, dat hy metten halse reyckende over den Bergh Teygetum, mach drincken uyte Reviere Eierota. Als nu de Gast al lachende daer op zeyde, dat sulcken grooten Osse niet en mogt ghevonden worden, antwoorde Geradas: Hoe soude oock een Overspeelder moghen ghevonden worden tot Sparta, daer die Rijckdommen, de wellusten, ende de pronck verachtelijck sijn: En □ daer hier tegen d'Eerbaere schaemte, de zedigheydt, ende d'onderdanigheydt des Overheydts in Eeren ghehouden worden? Dat was ghezeydt, uyt quade zeden komen goede Wetten. So en behoeft men oock gheen Wetten om saecken ende ter plaetsen daer gheen overtredinghe en mach vallen.

90.

Het gheschil tusschen ons, is nu waer de volkomen onderhoudinghe der thien (ende der andere) Gheboden sal wesen: te weten, hier op Aerden in desen Leven, of hier naemaels in d'ander Werelt. Ick segghe hier, maer ghy in d'ander Werelt ende niet

hier. Het begin laet ghy hier wel toe (daer af hier voor 56.) oock is gehandelt, maer de volkomen onderhoudinghe niet.

91.

Nu zijn in de thien Geboden (om by u eyghen voortstel te blijven) twee geboden, ende acht verboden. Het eerste Ghebodt, dat den Sabbath te vieren beveelt, ist alleen, dat soo wel hier na mach ghehouden werden sonder wet (want daer gheen Wet noch werck en sal wesen) als hier in desen leven, volghens 'tgebodt daer men mach wercken of vieren, ende daer men gheboden heeft.

92.

Maer het tweede Gebodt is van 't Eeren der Ouderen, hoe mach dat hier na gheschieden? Want de beloften daer op ghegeven sijn lanck leven int uyerlijcke Beloofde-Land, men mach immers niet gloseren, dat men de Beloofde dinghen hier al op der Aerden sal verkrijghen, voor 't ghehoorsamen van desen Gebode, dat (na dese uwe opinie) eerst hier na inden Hemele sal gheschieden.

93.

Nopende de acht verboden, daer af is d'eerste datmen gheen vreemde Goden moet hebben, noch gheen gesneden Beeldt maken, om dat te aenbeden. Zeght nu Mannen, salmen in den Hemele dan oock het Ambacht van Beeldt-snijden doen? Sal men daer vreemde Goden maecken, hebben, of aen-beden? Ick houde niet, dat daer voor staet te vreesen. Wat behoeft dan daer verboden te worden 't quade, dat daer ter plaetsen niet komen noch gheschieden en mach.

94.

Sal men in den Hemele den Name Godes te vergheefs noemen? Dat zuldy niet segghen. Dit's het tweede verbodt, ende soude midtsdien daer dan oock te vergheefs zijn.

95.

Of meyndy dat te beduchten staet dat men in den Hemele sal doodt-slaen? Neen, men sal daer eeuwelijck leven: Datmer sal Overspel doen? Neen, men salder niet trouwen: Of datmer sal steelen? Neen, men sal daer Gout noch Silver hebben. Dit sijn die derde, vierde, ende vijfde verboden wercken: waer toe sijn dese drie verboden dan daer doch noodigh, daermen 't verbodene niet en sal moghen noch willen doen?

96.

Ghyluyden en meynt immers oock niet dat ter Hemelen sullen inne-snappen Valsche Tuyghen, onkuyschen of gierigen, die daer valsche eeden sweren, heur Naestens Wif, Huys, Acker, Knechte, Maerte, Ezel, of yet van't zijne sullen begeeren? Wat nut soudan daer dan doen dese seste, sevenste, ende achtste verboden?

97.

Vraechdy wat ick uyt alle dit wil besluyten? Ick sal segghen. Inde neghende zijde seghdy dat God niet te vreden wil zijn met d'onderhoudinghe van drie, ses, of neghen Gheboden, maer dat hyse alle thien ghebiet te onderhouden.

98.

Daer na seghdy hoese Godt onderhouden wil hebben, te weten, alle dese ende elck der selve selver uyt-wendelijck ende inwendelijc, oock volkomelijck ende gheduerichlijck. Alle 'twelck ick alsoo mede houde met u luyden, te weten, dat Godt alsoo alle ende elck vande voorschreven Gheboden wil onderhouden hebben.

99.

Daer Godes wille blijktt, dat eenich dinck gheschieden sal, moeten wy ghelooven dat het soo gheschieden sal, of zijn al-moghentheydt loochenen. Dit voorschreven onderhouden der Gheboden Godes sal dan alsoo, dats vol-komelijck gheschieden hier of hier na. Hier in desen leven seghdijt onmoghelijck om te gheschieden, zijde, 47,

100.

Het moet dan hier na inden Hemel so gheschieden, of ten sal nimmermeer gheschieden. Nu heb ick hier vastelijck bewesen, dat het hier na inden Hemele niet en sal gheschieden.

101.

So blijktt hier dan voor't eerste onwaerachtigh te wesen u luyder seggen: datmen in d'ander werelt of inden Hemele de Geboden Godes volkomelijck sal onderhouden.

102.

Ende besluyte nu uyt het ghene gheseyt is by u luyden selve, datmen (so t'selve waerachtich ware als neen) de Gheboden Godes nergens ende nimmermeer volkomelijck en sal onderhouden, te weten, hier in desen tijdt ende leven niet, nochte oock niet in d'ander Werelt in d'eeuwigheyt.

103.

Daer moochdy nu sien, wat onnutter uytsluyp ghy hier hebt ghenomen. Want u die int minste niet en mach verschoonen van de loocheninghe vande Godtlijcke Al-mogentheydt: alsoo het blijktt na dese uwe eyghen woorden, dat Godes wille sy, dat dese volkomen ghehoorsaemheydt sal geschieden: die nochtans: soot hier niet en mach geschieden (als ghyluyden seght) nimmermeer en soude moghen gheschieden.

104.

Reddert u nu, uyt dese uwe eygen verwerringhen. Maer dat houde ick voor u onmoghelijck. Want ick heb onlochbaerlijck bewesen, dat het hier na inden Hemele niet en mach gheschieden, t'gene Godt wil dat de Geloovighe sullen doen int volkomen onderhouden vande thien Geboden, so mede licht verstaen wort int hanterē vande barmherticheyds wercken, int lief hebben van zijne vyanden ende anders meer. Ende ghy seght het onmoghelijck te zijn, dat sulcx hier in desen leven soude gheschieden.

105.

So moet ghy nu nootsaeckelijck hier segghen, teghen u eyghen segghen, 47. zijde, dat ghyt simpelijck voor onmoghelijck hout, Godt volkomelijck te ghehoorsamen: te weten, dat sulcx niet en mach gheschieden hier in desen leven, oock niet int ander leven hier na, ende volghens dien Gode lasteren.

106.

Maer schaemdy u soo bottelijck u self te wederspreken ende Gode te lasteren: soo en is voor u gheen ander sluyp-gat open, dan dat ghy ons noch een derde tijdt ende plaetse behalven de Werelt ende de Hemele, dese tijdt ende Eeuwicheyt, gaet verziere daer sulcks sal geschieden.

107.

Wat tijdt ende wat plaetse suldy ons dan doch weder anders dichten, dan het Veghevier, of een ander tijdt ende plaetse, dan hier ter Werelt in desen leven, ende het eeuwighe leven inden Hemel, daer men de thien ende d'ander Geboden volkomelijck sal moghen onderhouden?

108.

Salmen dan int Vege-vier wetten behoeven om te verbieden dat daer gheen Dootslach, gheen Diefte, gheen over-spel, etc. en gheschiede? Sullen de dooden malkanderen dooden, stelen, of overspel bedrijven mogen? Sullen de dooden den Sabbath in, ende uytwendelijck viere moghen? Sullen de dooden heere ouders int Veghe-vier Eeren, ende van daer weder inde Werelt keeren, het Lant van beloften besitten, ende daer inne langhe leven mogen?

109.

Wildy dan noch niet eens mercken, hoe ghy met het willen voorstaen vande loghen noch duysent loghens behoeft om eenen te bedecken, daer toe sy noch al t'samen te kort uyt komen, ende u self met u selfs onredderlijck verwerret in dit u werre-gaern?

110.

Ghyluyden roemt u self, of de uwen) dat zijt Veghe-vier uyt ghepist hebben. Soo en mach 'tVege-vier dan de tijdt noch de plaetse niet zijn, daermen Godes Geboden volkomelijck sal onder-onderhouden in de Hemel ende Eeuwicheyt en macht oock niet geschieden, soo ick bewesen hebbe, hoewel sulck bewijs gantsch onnodich was.

111.

Ghy zeght, dat het hier in dese tijdt niet en mach gheschieden. So mach 't dan nimmermeer noch nerghens gheschieden. Ghy bekent Godes Wille te sijn, dat het sal gheschieden. So seght dan lasterende, dat Godt niet moghende doen 't geen hy wil dat gheschieden sal, niet Almachtigh is. Wildy hier niet aen, soo bekent met my, dat het hier in desen leven mach gheschieden.

112.

Wildy noch meer bewijsings van de onwaerachtigheydt deser uwer dichtunghe van de onmoghelijckheydt van 't volkomen onderhouden der gheboden Godes in desen leven: so laet ons voornemen noch eenighe andere goede wercken, die ons van Gode te doen geboden worden, ende soodanigh sijn, dat zy vereysschende sijn niet een verbeeldelijck bedencken alleenlijck, maer oock een dadelijck wercken, so datse sonder doen niet ghedaen en moghen worden.

113.

+Nu tuyght de Heere Iesus, dat de nacht komt, in de welcke niemant en sal moghen wercken, met welcke woorden ons Heeren Iesu Christi over een stemmen des ^{+Ioan. 9, 4} predickers⁺ woorden, dat de Boom sal legghen daer hy valt, ende dat wy met allen vlijte sullen wercken 't gheen onse hande vermach. Want (seyt hy) by den Dooden, ^{+Eccl. 11, 3} daer du heenen⁺ vaerste, en is gheen werck noch beradinge, gheen wetenschap noch wijsheydt. ^{+Eccl. 9, 10}

114.

+Soo en salmen dan oock nae desen Leven geen Olie meer te koope vinden in de nachte, noch men sal dan sonder 't Bruylofs-kleedt met te brengē, inde eeuwige ^{+Mat. 25, 80, 10.} Bruyloft, aldaer gheen plaetse moghen hebben. Want na desen⁺ leven sal men beloonen die wercken (niet⁺ diemen in de Hemelen sal doen, maer) diemen hier in desen ^{+Mat. 20, 11, 12} leven al ghedaen sal hebben. ^{+Mat. 22, 27}

115.

Ende hier na en salmen niet hooren: Komt ghy Gebenedijde, etc. Want my sal hier nu hongheren, ende ghy sult my spijsen: my sal hier nu dorsten, ende ghy sult my te drincken geven: ick sal Gast sijn: Naect sijn, Kranck ⁺ ende Gevanghen sijn, ende ghy sult my Herberghen, Kleeden ende versoecken. ^{+Mat. 22, 34}

116.

Neen, noch Christus, noch gheen zijnder Lidmaten, en sal daer in behoefte of lijden meer sijn, daer aen men Barmhertigheydts wercken in't gheven ende troosten sal mogen oeffenen. Hier sijn sulcke, hier in desen Leven lijt Christus in den zijnen ende niet hier na. So moeten dan oock de wercken der Barmhertigheydt hier in desen Leven gheschieden, ende niet hier na: of men sal hooren het grouwelijcke ⁺ woordt, wijckt van my ghy vervloecte int Eeuwige vyer. ^{+Mat. 25, 41}

117.

Hierom waerschout ons de trouwe Herder ⁺ oock so getrouwelijck, dat wy sullen waken, also wy niet en weten wanneer de Heere sal komen: dat wy ons sullen ⁺Mat. 24, 42 versoenen met onse wedersaker, dewyle wy noch optē wech deses Levens) met hem sijn, daer mede te kennen ghevende, dat sulcx hier in desen leven ⁺ moet gheschieden, of dat het nimmermeer en sal gheschieden. ⁺Mat. 5, 26

118.

Dat selve wil oock d' Apostel, daer hy beveelt, dat wy goet sullen doen een yegelijck, ⁺ dewyle wy tijt hebben: Als te verstaen ghevende, wat hier niet en gheschiet, dat het hier Na te late sal zijn, daer 't niet en mach gheschieden, ende dit meynen ⁺Gal. 6, 10 oock die sorghvuldighe vermaninghen, soo wy huynen zijn (Godes) stemme hooren, dat wy onse Herten ⁺ niet en sullen verharden, met ontallijcke ⁺ meer dierghelijcken: die voorwaer anders niet veel soudē wercken, somen noch hier naemaels wercken ⁺Psal. 94, 8 soude. ⁺Hebr. 3, 8

119.

Handelt ghy Predicanten (die u zendinghe noch noyt en hebt bewesen) nu al ghetrouwelijck met uwe onwijse Leerlingen, daer inne: dat ghyse beneemt het op-zet om te doen 'tgheen Godt hier in desen leven ghedaen wil hebben: Ende dit door uwe verzierde onmogelijckheyt ende ydele toe-segginghe, dat sulcks eerst hier na in de ander Werelt sal gheschieden? Ende dit noch al niet teghenstaende de H. Schrift doorgaens opentlijcken betuygt, dat sulcx hier na niet en mach gheschieden?

120.

Het blijkt immers klaerlijck uyt de voorsz. met duysent andere vaste Tuyghnissen, datmen nae desen leven noch goetd noch quaedt meer wercken, maer dat elck Loon na wercken, die hy hier al gedaen sal hebben, ontfanghen sal.

121.

De Heere Christus zeydt immers rondelijck ⁺ uyt. Want des Menschen Zone sal komen in sijn Vaders Glorie met sijne Enghelen, ende sal een yegelijck verghelden ⁺Mat. 12, 27 na zijne wercken. Wat wercken, die elck noch in den Hemel, of in de Helle doen sal? Wie mach dat ghelooven.

122.

Ende noch, met de selve Mate, daer met ghy ghemeten sult hebben, is dat gheseydt, daer met ghy noch sult meten?) sal u weder ghemeten worden. Immers noch (om kort ⁺ te maken, wie machs hier al stellen?) seyt de Heere, ende sullen voort-komen, die goet gedaen ⁺ hebben ten verrijsenisse des levens, ende die quaet ghedaen ⁺Luc. 6, 38 hebben, ten verrijsenisse der verdoemenissen. ⁺Ioan. 5, 29

123.

Lieve seght doch, spreekt de Heere hier van goede wercken, die men noch eerst naemaels sal doen nae de al-ghemeyne verrijsenisse? Vryelijck neen, maer van die hier in desen leven al ghedaen sullen wesen. Dit en zijn gheen verre-ghaelde, noch twijffelijcke Collectien: maer claere ende uytghedruckte Sententien Christi. Salmen nu alle dese moeten verwerpen, om uwe Dichtinghen ende goet-duncken te gelooven?

124.

Waer leest men een eenighe sproke in de gantsche Bybele, die daer houdt, dat wy nae der doot in d'ander werelt het quade laeten, of het goede doen, of Godes Gheboden onderhouden sullen? Nerghens, nerghens segghe ick, suldyer ons een toonen.

125.

Maer deser Tuyghnissen, te weten, dat elck gheloont ende geoordeelt sal worden na zijne wercken, die (so voor staet) hier gedaen moeten sijn, vindt met ontallijcke veel. Van de welcke ick hier maer een kleyn ghetal wil aenwijzen, om u noch naeckter aen te wijzen, dat ghy arbeyt om den menschen van Godes tot u woorden af te wijzen tot u luyder eygen goet-duncken. Ende mooght daerom lesen, 3. Reg. 8. 32. 39. Iob. 34. 11. Psal. 61. 13. Prov. 12. 14, 13. 21, 24. 12. Ierem. 17. 10. Rom. 2. 6. Coloss. 3. 24. 25, 2. Thes. 1. 6. 7. 8. 9, etc.

126.

Daer, ende tot groote menigthe andere plaetsen blijkt onlochbaerlijck, dat u iet hier ⁺na, maer hier in desen Leven de tijt is van zaeyen, daer af men de vruchten hier nae sal Maeyen. Want wy moeten alt'samen verschijnen ⁺voor den Rechter-Stoel ^{+Gal. 6, 8, 9} Christi, op dat yegelijck ontfanghe aen sijnen Lichaem, na dat hy ghedaen heeft, ^{+2 Cor. 5, 10} het zy dan goedt oft quaet, d'Apostel en seydt niet (als ghyluyden dicht) na dat hy doen sal. Neen, maer nae dat hy gedaen heeft. Want daer salmen sijn, niet in de werck-plaetse, maer in de rust-plaetse.

127.

Begeerdy tot alle overvloet noch meer bewijsings van dat Godt de voorsz. volkomen ghehoorsaemheyt soo ghy self die beschrijft van ons eyscht, niet hier nae: daer men niet wercken sal (soo meer dan te veel is bewesen) ⁺ maer hier in desen Leven, daer men moet ende mach wercken, soo hoort Paulum segghen dat het Godt is, die in ^{+Phil. 2, 13} ons werckt het willen ende het volbrenghe nae den goeden wille. Werckt dan Godt self het volbrenghe hoe mooghdy ontkennen dat het so geschiet? Werckt men hier na niet (so bewesen is) hoe mooghdy loochenen, dat het hier gheschiedt? Of soudy willen segghen, dat het int Vegevyer gheschiedt?

128.

⁺So niet. Want d'Apostel self dese selve zijne zelfs woordē uytleggende, seydt also: waeromme wy ooc altijt bidden voor u, dat onse God u dier beroepinghe ^{+2 Thes. 1. 11} gheweerdighe ende vervulle het wel-behaghen der goetheydt, ende het werck des Gheloofs met machte. D'Apostel bidt hier om vervullinghe van 't werck des Gheloofs. Men weet dat men hier na sien, maer niet gelooven sal, so moet immers sulcx vervult worden, niet hier nae, daer geen Gheloove sal sijn, maer hier daer 't Gheloove is.

129.

Oock ziet men dat Paulus wil dat wy zedelijck, ⁺recht-vaerdelijck, ende Godtsalighlijck sullen leven in dese tijt. In dese tijt seydt d'Apostel, niet in dese ^{+Tit. 2, 12, 13} tijt seght ghyluyden: Wie is hier de Geloof-waerdighste. Ghy die uyt u goedt-duncken

spreect opentlijck teghen den Apostel Pauli: Of d'Apostel⁺ die niet en dorste spreeken, dan 't gene Christus door hem wrochte, ende die niet wesende als veel, die het Woordt Godes vervalschende, van Christo sprack, als uyt louterheyte, ende als uyt Gode, voor Gode?⁺

⁺Rom. 15, 18

⁺2 Cor. 2, 17

130.

Of sout ghyluyden de Leere Pauli van so rechtvaerdelijck te leven hier in der tijdt wel houdē willen voor een Idee, een Droom, of ydele Speculatie, so dat sulcke in niemanden ter Werel in desen leven en gheschiet? Neen, hier draeydy oock te kort om, ende moet in desen oock beschaemt staen door noch een ander Apostel ende mede-Tuygh Christi.

131.

Dit is d'Apostel Ioannes. Die seyt al⁺ heel anders dan ghyluyden met desen woorden: want wy houden zijne Gheboden, ende doen also wat behaeglijck is voor hem. Dat sprack hy noch hier in der tijt levende. Die dan hier al doet dat voor Gode behaeglijck is, die en zondicht niet, ende onderhout mitsdien de Gheboden Godes volkomelijck hier in desen Leven.

⁺1 Ioan. 3, 22

132.

Dit moet ghy dan moghelijck bekennen, of den Apostel loghen-straffen of segghen, dat het Gode niet behaeghlijck en is, dat wy hier in desen Leven, al doen dat Gode behaeghlijck is. Bekendy't moghelijck te sijn: so weder-roept u d'olinghe dan de onmoghelijckheyte in desen schroomdy dat? Soo moet ghy u niet schamen te segghen, datmen u tegen ende boven d'Apostel ende de H. Schrift moet gelovē, ende niemant en sal sulc u seggē gelooven. Ghy en wilt immers niet rondelijck Libertijniserende segghen, nadien het Gode niet en soude behaghen, dat wy hier in desen Leven al deden dat hem behaeghlijck is: Dat het gheen zonde zy, dat wy alsulcks hier in desen Leven doen, ende soo rondt uyt met den Libertijnen v an zonde gheen zonde noch wroeghen maken.

133.

Is u dit noch niet ghenoech om u te doen ophouden van openbaer lasteren ende Libertiniseren, soo neemt noch dese toe-gifte uyten⁺ selven Apostel, daer hy seydt: Daer aen is de Liefde volmaect by ons, op dat wy een vrye sekerheydt soudē hebben in den Dagh des Oordeels. Want also hy is, also zijn ooc wy in dese Werelt. Hoe mach mens platter uyt zegghen?

⁺1 Ioan. 4, 27

134.

D'Apostel zeyt niet, de Liefde sal namaels volmaect by ons werden (soo ghyluyden dat wilt) maer hy seydt de Liefde is volmaect by ons. Hy seydt oock tot welcken Eynde. Immers hy seyt uytdruckelijck in dese Werelt, dat's niet in d'ander Werelt.

135.

Was d'Apostel met meer andere Geloovigen in dese Werelt alsoo Christus is, dat is Rechtvaerdich, ende dat volkomelijck, so moetmen segghen dat Christus maer toe-rekentlijck ende niet inder Waerheydt rechtvaerdich is, ende dat d'Apostel metten zijnen dan mede niet anders rechtvaerdich en waren, dan Christus en is, te weten, niet waerachtelijck, maer toe-rekentlijck ende dat sal dan seer wel volhen.

136.

Maer wie sal dan dese lasteringe Christi, als of hy maer toe-rekentlijck ende niet warachtelijck rechtvaerdich ware, mogen gheduldelijck hooren? Zo moetmen dan zeggen, dat ghelijck Christus warachtelijck ende volkomelijck rechtvaerdich is, d'Apostel Ioannes met eenige anderen oock Waerachtelijck ende volkomelijck rechtvaerdich waren in dese Werelt. Of wildy dit noch al loochenen, soo loochent oock d'Apostels woorden, ende alle Godt-vruchtighen sullen dese uwe woorden loochenen.

137.

Dit zijn ons Heeren woorden, niet alle die tot my seyt, Heere, Heere, (dit doet ghyluyden wel metten Monde, gawe God oock in den H. geest) en sal ingaen int Rijke der Hemelen, maer die daer doet mijns Vaders wille, die inde Hemelen is, dese sal in gaen int Rijke der Hemelen. Voort ingaen moet het dan al gheschiet zijn.

138.

Hier voor blijktt vastelijck, datmens hier na inde Hemelen niet en sal doen. Ghy zegt datmens hier niet en mach doen. So en mach niemant des vaders wille doen. Niet diese niet en doet, maer diese doet sal ingaen. Wie sal dan in-gaen int Rijk der Hemelen? Niemant so moeten sy al buyten blijvē ende verdoemt wesen, nae dese uwe opinie. Is dit dan al een troostlijcke blijde ende Euangelische Leere?

139.

Neen zeghdy, wy seggen niet dat niemant des Vaders wille mach doen, maer wel datmense hier in desen Leven niet volkomelijck en mach doen. Wel aen, dat niemant sulcks hier en mach doen, dat komt om dat hijt niet en wil gedaen hebbē, die Almachtich zijnde, t'selve soude doen gheschieden, so hijt wilde. Wil Godt niet dat wijt doen, zo zondighen wy int niet doen niet. So ist oock geen zonde dat wy in desen leven de wille Godes niet volkomelijck en doen. Dit zeggen de Libertijnen mede.

140.

Maer hoe kondyt nu eens wesen met u selve, die daer self schrijft inde neghen, thien, ende elfste zijden dat Godes wille is, dat wy volkomelijck onderhouden de thien Geboden Godes, diemen hier namaels (so ick betoont hebbe) niet en mach onderhouden? Zeghdy dan niet contrarie: te weten) God wilt ende Godt wilt niet? So maeckt u Leere in den Een-vuldigen Gode twee strijdighe willen.

141.

Maer laet ons weder komen tot Christi Woorden selver, die houden, dat die des vaders wille doet sal ingaen, diese doet die onderhout zijn Geboden, ende dat hier

in desen even al eer hy in gaet. Is dat waer, so macht ja moet het hier geschieden. Loochendy dit noch mogelijk te zijn, so moet ghy de waerheydt (Christum) self loochenen, ende den Menschen Vroet maken dat Christus liecht, maer dat ghyluyden de waerheydt zeght.

142.

Eyntljck (om al de Bijbel niet hier te stellen) zoo leestmen by Petrum dese woorden. Nadien dan Christus voor ons heeft geleden inden Vleesche, soo Wapent ghy ooc metten selven sinne. Want wie inden Vleesche heeft gheleden, die heeft opgehouden vande zonde, om nu niet na Menschen begeerlijckheyden, maer na den wille Godes te leven, den tijdt die noch over is.

143.

Lieve zeght doch: Wat ghebreeckter aen de volmaeckte onderdanicheyt Godes, daermen niet en leeft na der Menschen begeerlijckheydt? Doetmen daer oock yet dat quaet is, daermen leeft na den wille Godes? Doetmen daer niet al dat goet is? Wil Godt dit niet van ons hebben, hoe macht zonde zijn dat wyt niet en doē? Segdy dit? Hoe moochdy den Lybertijnē om 'tselve te seggen schelden? wie sal ghelooven dat ghy vande zonde gheen zonde en maeckt?

144.

Moochdy dan oock niet loochenen, dat sulcx Godes wille zy, so moet ghy bekennen, dat het volkomelijck mach geschieden. Waer? Niet hier in desen leven, zeghdy. Daer tegen zeyt d'Apostel, dat het hier in desen leven sal gheschieden. Hier in de Werelt is tijdt, hier na in d'ander Werelt niet, maer eewicheyt. Hier is ons die noch leven, (den Dooden gheensins) noch tijdt over. In dese tijdt wil d'Apostel dat het geschiede. Dit wederspreeckt ghyluyden opentlick. So en wederspreeckt ghy in desen niet my, maer de Godlijcke Schriftuere, d'Apostelen, ja Christo die de waerheydt selve is, soo hier ende hier voor nu volkomelijck is bewesen.

145.

My gedenckt noch dat u Leerlinghen tot Delft ghehoort hebbende, dat ghyluyden op eenen dach in den Haghe tegen mijn seggen, over hoop hadden gherabbelt een deel Texten, die gheen van allen dienen mochten, ooc int alderminste, daer tot Saravie ende u luyden onbescheydenheydt, die voort ghebracht hadden, (soo blijcken sal op uwe derde Redene) met grooten Triumphe na huys gingen, vol Roems, dat by my maer weynich, maer by u luyden veel Texten voort-gebracht waren: sonder dat zy konden mercken, dat mijn weynich Spreucken so eygentlijck ter zaken ingevoert waren, dat voor alle uwe verwerde menichte onmogelijck was, den alder-

minsten van my voort-ghehaelt te wederlegghen.

146.

Daerom, op dat d'onverstandighen niet en zouden meynen, dat my menichte van tuychnissen ontbreect, so hebbe ick hier meer schriftuerlijcke tuychnissen, dan u wel behagen sal, ende eygentlijcker ter saken dienende, dan dat ghy een der selver weder-spreken sult moghen, voort gebracht: so ick int vervolch noch meer dencke voort te brengen.

147.

Waer by ghyluyden (wildy) dan ooc licht sult mogen mercken: hoe onbescheydelijcken ghy de H. Schrift voortbrengt: hoe ontrouwelijcken ghy die draeyet ende buycht: hoe verkeerdelijcken ghy die misbruyckt teghen u eyghen Leere: ende daer by mede hoe onwaerachtich dese uwe Leere is, oock mede dat sy is (hoewel mogelijk buyten u weten) een steunsel ende grondt vande Libertijnsche Leere. Gave God dat ghy eens u dolinghen wildet mercken.

148.

Nadien nu mits t'geen voor-schreven staet is ghebleken, datmen hier na inden Hemele, of inde ander Werelt (soo ghy noemt) de x. noch gheen andere Geboden hebben en zal, datmen daer geen goede wercken meer wercken en sal, datmen daer niet meer 't Saedt vande ware ghehoorsaemheydt saeyen, maer des selvens vruchten Maeyen sal: oock mede na dien men 'tgene ons van Gode is geboden erghens doen zal, datmen sulcx hier in desen tijdt ende Leven, of nimmermeer ende nergens doen sal, 'twelc so men wilde ontkennen, men al de Gebodē Godes vergeefs, onnut, ende spotlijck maecken sal: ende boven dien, ghemerckt ghyluyden seght onmoghelijck te zijn, dat yemandt hier de Gheboden Godes (soo hy die ghebiedt, dats volkomelijck) onderhouden sal, welck u seggen ick bewesen hebbe t'goede opset daer toe wech te nemen ende te beletten, d'Almoghentheydt Godes te loochenen, ende van zonde gheen zonde te maecken. So beslyte ick uyt alle sulckx krachtelijck ende warachtelijck, dat u Leere in desen onwaerachtich, Libertijnsch, ende een steunsele, ja rechte grontsoppe van de leere der Libertijnen is, welck mijn seggen, ghy nu niet meer een Calumnieuse lasteringe, maer een waerachtige ende te vollen bewesen berispinghe, sult moghen zeggen te wesen. Dewelcke om u wat naeckter voor ooghen te staen, of ghyse wilde bestaen te wederlegghen, ick hier op't kortste stelle, aldus:

Ick hebbe bewesen, dat uyt dese uwe ongezonde Leere nootlijck volghen dese stucken,

Als eerst, dat sy is der Libertynen stutsel, 65. 76. 82. 85. 132. 139. 143.

Dat God niet Almachtich soude zijn, 77. 78. 81. 86. 103. 111.

Dat dese uwe Leere de H. Schrift doet tegenspreken, 78. 129. 131. 132. 136. 144.

Datse God doet lasteren, 64. 78. 105. 111.

Datse Christum doet lasteren. 135. 136. 141.

Dat u van node is een nieuw Vagevier te dichten, 106. 107.

Dat ghy den menschen vande H. Schrift afwijst tot u goetduncken, 125.

Dat dese uwe opinie aen-voert tot wan-hopen, 137. 138.

*Datse den eenvuldigen Godt maect van twee strijdige willen, 140.
Ende hebben bewesē, datmē niet hier na, maer hier Godes Geboden moet
onderhouden by exempelen. 89. 90. 91. 131.
Dat het hier mach zijn, 74. 77. 111. 141. 142. 143. 144.
Ende dat dese u opinie het goet op-set wech neemt, 62.*

Van waer ick nu kome tot die wederlegginge van uwe eerste Redene.

Eerste Reden, Inde 13. Sijde.

149.

Om te bewijzen onmogelijck te zijn, dat yemant de Geboden Godes in desen leven volkomelijck kan onderhouden, brenghdy voort drie Redenen. Van dese luyt d'eerste, by u daer gestelt, aldus.

150.

Ten eersten om dat als-dan yemant in dit leven volkomelijck vry soude wesen van alle smette ende zonde: 't welck opentlijck strijdt teghen veel uyt-ghedruckte plaetsen der H. Schrift. Voorts wijsdy daer aen dese plaetsen, 2, Par. 6. 36. Pro. 20. 9. psal. 130. 3, psal. 19, 13, 32, 5. Luc. 11. 4. Iacob. 3, 2. 1.Ioh. 1. 8. Gal. 6. 1.

151.

Hier uyt maect ghy u besluyt also. Daer uyt is openbaer, dat oock de Geestelijcke, dat is, de Stercke, die meer als de anderen inden geloove ende Godt-salicheydt toe-ghenomen hadden, noch wel konden versocht, ende van de sonde over-rascht werden.

152.

Dat is u besluyt op't voorsz uwe voortstel. Dat las ick met verwonderinge, ende dat maect u opentlijck verdacht te wesen, vande luyden daer af d'Apostel schrijft also. Vande welcke sommighe afghedwaelt zijn, ende geweken tot ydel spreeckinghe, willende Leeraers der Wet zijn, ende en verstaen niet wat sy segghen, noch wat sy bevestighen. Welck mijn duyden deser woorden Pauli, al weder met u luyden (den welcken de waerheydt scherp is) lasteren sal moeten heeten: maer by verstandigen salt ware berispinghe zijn, soo ick bewijse dat ick hier inne waerheydt segge, 'twelck ick doe aldus.

153.

Eerst moochdy niet ontkennen, dat ghy Leeraers wilt zijn vande Wet, niet alleen vande Wet Moysi, maer oock vande Wet Christi, want daer toe laet ghy u gebruycken in u Predick-Ampt.

Nu blijfter niet meer over te bewijzen, dan

dat ghylyuden niet en verstaet wat ghy zegt, noch wat ghy bevesticht.

154.

Om dat te doen moeten wy aensien wat ghy hier voor neemt te bewijzen, ende oock wat ghy hier bewijst. V voor-nemen is te bewijzen, dat niemant in dit leven de Geboden Godes volkomelijcken kan onderhouden. Dit blijkt inden Titule van u boecxken niet alleenlijck, maer oock stracx voort stellen van dese uwe Eerste Reden inde 11. Zijde, daer ghy zeght aldus. Dat yemandt also (te weten, volkomelijck) de Gheboden Godts soude kunnen in dit leven onderhouden, en kunnen wy niet ghelooven, ende dat om dese na-volgende Redenen.

155.

Vvat is nu t'geen dat ghy hier bewijst? Dat oock de Geestelycke, dat is, de Stercke, die meer als andere inden Geloove ende Godt-salicheyt toe, ghenomen hadden, noch wel konden versocht ende vande zonde over-rascht werden.

Nu willen wy besien of dit besluyt u voorstel gelijk is ende vol-doet, dan niet.

156.

Ghy stelt hier twee woorden, te weten, versocht worden, ende vande zonde verrascht worden. Laet hier genomen zijn, dat d'alder-sterckste Geloovige mach versocht worden: moet daer uyt volgen, dat hy moet zondigē? Dit schijndy daer met te willen bewysen. Want anders waert vergeefs daer by u ghestelt. Maer dat dit bewijs spotlijck is ende ydel, bewijse ick met dese uwe selfs bewijssinghe, dit staet in den gront aldus.

157.

Alle stercke inden Geloove, die noch mach versocht worden, die moet noot-saekelijck sondighen ende en mach midtsdien de Gheboden Godes in desen leven, niet volkomelijck onderhouden.

[†]Iesus Christus was vryelijck d'aldersterckste inden Gheloove (machmen anders ghelooven) dat hy, diet al wist, yet mocht ghelooven) ende mocht nochtans versocht [†]Mat. 4. 1. 3 worden, ja is versocht geweest.

Dus blijkt, dat Iesus Christus nootsakelijck moeste zondigen, ende midtsdien oock niet en mochte in desen leven de Gheboden Godes volkomelijck onderhouden. Dat is, zijns Vaders wille volkomelijck volbrenghe.

158.

Soo oprechtelijck als ick daer die bewijssinghe uyt u Woort, versocht worden, in zijnen vollen leven hebbe ghestelt: soo valschelijck besluyt men daer uyt in desen, 'tgeen ghy u laet beduncken wel te sluyten. Want ghelijck de Heere niet nootlijck moeste zondighen, om dat hy mochte versocht worden: Soo en moet oock de Stercke inden Geloove: om dat hy versocht mach worden: Niet nootlijck zondigen. Want niet het versocht te worden, maer inde versoekinghe overwonnen te worden, is sondighen. Het blijkt dan valsch dat yemandt moet zondighen, om dat hy mach versocht worden. Dats een ydelheydt deses uwe Bewijzings.

159.

Aengaende nu t'ander Woort, te weten, te kunnen vande sonde over-rascht worden, is immers soo spottelijcken bewijs, als dat van te kunnen versocht worden. Of is by u luyden geen onder-scheyt tusschen dinghen die komen, ende die moeten gheschieden. Dat waer voorwaer al te grove onbescheydenheyt. Want dat waer geseyt. Elc mensche soude kunnen zijn Tonghe af-bijten. Daer uyt volcht, dat elck Mensche moet nootlijck sijn Tonghe af-bijten, moet dan met u luyden nootlijck alles gheschieden, dat gheschieden soude kunnen?

160.

Hier vrage ick u luyden, of Adam voor synen valle soo wel hadde kunnen oprecht sonder vallen ende zondighen staende blijven: als hy hadde kunnen vallen ende zondighen, wat suldy my antwoorden? Wildy swijgen. V Calvijn sal uyt Augustijn hier voor u spreken.

161.

Adam was ghegheven Ghenade om int goede te moghen vol-herden, indien hy wilde: ons wertse ghegheven, dat wy willen, ende dat wy metten VVille de begheerlijckheydt over-winnen soudē. Hy heeft dan ghehadt het moghen, indien hy wilde, maer niet het willen, soo dat hyt mochte. Ons wert ghegheven het willen, ende het moghen. D'eerste vryheydt was te moghen, niet zondighen: Maer d'onse is veel grooter, te weten)[†] niet te mogen zondigē. En □ op datmen niet en soude wanē, dat hy (August. spreekt vande toekomende volmaecktheydt, nae d'onsterflijckheydt: [†]Iustit. 8. 59
Soo neemt hy (Augustijnus) desen Scrupele een weynich daer na wech. Dat zijn Calvini uyt Augustini woorden.

162.

Die stel ick niet om daer mede mijn segghen te bewijsen, maer om u sulck mijn ghevoelen in u eygen Hooft-Leeraer aen te wijsen, alleenlijck om u schelden wat te minderen. Maer segghe tot bewijs anders niet dan dit. Zeghdy dat Adam niet soo vry was voor zijnen val, dat hy soo wel hadde komen staende blijven als vallen, soo dat hy nootsakelijck moeste vallen: so moet ghy Adam in zijnen val ontschuldighen, ende God selve daer af beschuldighen, ende midtsdien oock God self vandē zonde oorsaeck maken: of ghy moet hier al mede Libertyniserende segghen, dat Adam niet ghezondicht en heeft, datter gheen zonde en gheschiet, ende dat het een Zot gequel des ghemoets is sich self wroeghen te maecken van eenighe dinghen.

163.

Wel aen, soo segghe ick volghens de H. Schrift, soo notoir te zijn (datmen niet en behoeft te bewijsen, ende dat ghy't oock niet en sult derren loochenen) dat Adam voor synen val so vry was, dat hy so wel hadde kunnen staende blijven sonder, als dat hy hadde komen vallen, met zondigen.

164.

Laet ons nu volgens dese uwe ydele bewijsinghe, te weten, die sterck in den Gheloove konnen vande zonde verrascht worden, daer by blijkt dat niemant in dit leven de geboden Godes volkomelick en kan onderhouden, oock seggen also.

165.

Adam hadde konnen voor zijnen val staende blijven sonder immermeer te vallen of te sondighen: daer uyt blijkt, dat Adam heeft moeten staende blijven, ende nimmermeer vallen of zondighen. Suldy my dat oock toe-laten? Ick houde wel neen. Nochtans is dese bewijsinghe in allen deelen volkomelijck desen uwen ghelijck.

166.

Ende noch: Adam noch op-recht staende in onschult, mocht of konde vallen ende zondighen. Dus blijkt, dat Adam nootsakelijck moeste vallen ende zondighen. Is dit waerachtigh? Vryelijck neen, maer op't hoochste valsch. Soo is oock dese uwe bewijsinghe, van't konnen een moeten makende op't hoochste onwaerachtich.

167.

De stercke inden Geloove zeghdy konnen over-rascht werden vande zonde, daer by blijkt, dat sy moeten over-rascht worden vande sonde. Seght nu Mannen, of ghy moocht ontkennen, dat de voorschreven uwe bewijsinghe niet in als sodanich en is? Ende bedenckt u, of ghy sonder schaemte sulcke uwe spotlijcke bewijsingen in dese Godlijcke saken kont aen-sien?

168.

Wildijs noch meer? Ick salt u gheven. Laet ons achten datmen u toe mocht gheven, dat het alles nootsakelijck moet geschieden, dat gheschieden soude konnen: wat suldy dan noch meer dese uwe lacherlijcke bewijsinge konnen uyt-rechten? met een hayrken meer dan mette voorgaende.

169.

Want men vint niet alleen inde Natuere maer oock doorgaens inde Heylighe Schriftuere, dat het woordt sterck drie onderscheydelijcke Trappen heeft. Daer is ^a sterck, daer is ^b stercker, ende is ^c alder sterckste.

^aLuc. 11. 21^bLuc. 11. 22^cIustit. 6. 12

170.

Nu seghdy datter stercker zijn in den Gheloove, die doch konnen vande zonde overrascht worden. Daer uyt besluyt ghy, dat alle stercken, vande sonde konnen over-rascht werden. Is dat niet een bewijsinghe vant bysondere tot het al-ghemeen? Dat is gheseyt, Iudas heeft konnen een Verrader worden van zijnen Meester. Daerom mochten oock al d'andere Apostels Verraders worden aen heur Meester. Sluyt dat oock? maer laet dit noch sluyten, hoe salt sluyten te segghen, sulcx konde Iudas werden, daer uyt volcht, dat al d'ander Apostelen sulcks moesten worden? Nochtans is dit u bewijsreden.

171.

Laet ons dit noch al mede toe-laten, ende segghe voorder alsoo. De Stercke in den Gheloove moghen vande zonde over-rascht worden: daer by blijkt, dat de ghene die Stercker zijn in den Geloove, ja oock d'aldersterckste, noch moeten vande zonde overrascht worden. Seght doch Arnolde ende Donderklock, met rechten ernst, dunckt u self niet, dat sy onbescheyden sotheydt, den Sotten self soudent te boven gaen, die sulcke uwe Sotte bewijsinghen gheloove wilden gheven?

172.

Ghy en mocht immers niet ontkennen, dat ghy hier u Bewijsinghe maect vant konnen gheschieden, tot het moeten geschieden: dat is, het kan gheschieden, daer uyt volcht, dat het moet gheschieden: gaet dat al vast met u luyden? So moet ghy mede belijden, dat ghy hier argumenteert van't bysondere, tot het al-gemeyne. Te weten, eenighe stercken konnen over-rascht worden van de zonde, soo volcht dat alle stercken, ja oock de sterckere, immers oock d'aldersterckste moeten vande zonde over-rascht worden. O vaste bewijsinghe: Ende dese stelt ghy noch als de treflijkste, voor aen inde Spitse van u drie Scharen of Redenen. Hier mede houde ick volkomelijck bewesen te zijn mijn voort-stelt, dat ghy beyde zijt vande luyden, die willende zijn Leeraers vande Wet, self niet en weten wat sy segghen, noch wat sy bevestighen.

173.

Hier na seghdy, dat ick nergens my selve stelle tot een exempel vande volmaecktheyt, dit en doe ick doch nergens, ende daer op suldy antwoorde vinden. Maer hier soudet u luyden beter ghevoecht hebben, dat ghy u selve hier gestelt haddet, tot een exempel van de nootsakelijcke onvolmaecktheydt. Doch of ghy sulcx hier ghelaten moocht hebben, om datmen dan hadde moghen seggen, ghyluyden en zijt noch d'alder-heylichste niet, van alle de ghene die ghy hout voor gheloovighen: soo wil ick hier voort-halen een, die hem selve ghestelt heeft tot een exempel van onvol-maektheyt, ende alsoo mede (als ghy hier doet) uyt het bysonder tot het algemeyn heeft gheargumenteert.

174.

Dit is u Theodore Besa. Dese hadde mede tot bewijs van dat hier niemant in desen leven de Gheboden volkomelijck en mach onderhouden, eerst voort-ghebracht de Psalmist, segghende: Heere en treedt met dijnen Knechte niet int oordeel, oock den Apostel Paulum, daer hy seyt, het goet dat ick wil en doen ick niet, soo ghy die mede in-voert, veerthiende ende ses-en-twintichste zijden.

175.

Daer hadde hy mede soo onwijslijck uyt besloten, als ghy hier doet, aldus. Soo zijn die Heylighen tot eenighe tijdt gheweest, daer uyt volcht, dat sy al heur Leven soodanich zijn ghebleven. Is dat niet al mede een spotlijcke bewijsinghe?

176.

Soo machmen oock segghen, d' Apostel Petrus, nu al drie Iaren den Heere ghevolcht hebbende, mirakulen ghedaen hebbende, ende die woorden Vleesch noch bloet en heeft, by dat niet geopenbaert, etc. al gehoort hebbende, is noch schandelijck vande zonde verrascht ende overwonnen int versaken vanden Heere: daer by blijkt dat hy al zijn leven deur noyt verder en quam, ende daer na noch altijd den Heere uyt vreesse van in lijden te komen moeste versaken.

177.

Wie sal dat ghelooven, van die ghelesen hebben daer hy met Ioanne seyde, oordeelt ghy oft voor God recht zy, u meer te hooren dan Godt? Art. 4. 19, 5, 28. Ende dat hy Petrus met d'andere gegeesselt zijnde, sich verblijden Gheweerdicht te zijn, om den Name (Iesu) willen te lijden? Siet daer nu hoe gants onwijselijck ende onbewijselijck ghy-luyden sulck u voor-nemen bewijst.

178.

Doch gaet u Besa als moghelijck verder ghekomen zijnde van ghy-luyden, oock noch wat voordere. Want die als of hy oock al wat grooters ware, dan de Psalmist, ende dan Paulo, komt voort met zijn selfs persooene, dats mede met een bewijsinghe van 't bysondere tot het alghemeyne, ende seydt alsoo.

179.

Maer wat nood eist anderen te verhalen? Ick Ellendighe, die nu den tijdt van veerthien Iaren anderen ghewesen hebbe, den wech des rechtvaerdicheyds, bekenne al weenende ende suchtende, dat ick noch niet Sober, noch niet Mildt, noch niet VVaerachtich, en ben gheworden, maer dat ick noch klevende in den Slijcke, nauwelijcks eenen Treedt voortghegaen en ben van den Kercker, ter begeerde plaetsen waert. Besa Respon, ad defensionnes & reprehensionnes Sebastianus Castellionis, Pag. 187.

180.

Is dat nu niet een treffelijcke ende vaste Bewijsinghe van sulcken Leeraer, Dat is immers niet anders gheseyt, Ic en ben noch nergens na de Gheboden Godes volkomelijck ghehoorsaem, dus en mach geen mensch op aerden dat wesen, want inden gront staet dese bewijsinghe aldus.

181.

Also wat niet en kan doen inde vol-komen onderhoudinghe der Gheboden Godes in desen leven, de alder-sterckste ende volmaectste Gheloovighe op aerden: dat en kan niemant van alle menschen doen.

Ick Theodore de Besa als wetende wat in allen Menschen op aerden is, ende oock dat ick de sterckste ende volmaeckste Mensche ben hier op aerden, en mach noch nergens na de Gheboden Godes volkomelijck onderhouden.

Dus blijkt, dat niemant van alle Menschen hier op aerden de Geboden Godes volkomelijck en kan onderhouden.

182.

Al ist nu dat ghy-luyden dese onschamele stoutheyt Bese hier in dese uwe bewijsinge uyt u selfs persoonen niet en betoone: soo ist⁺ nochtans onloochbaerlijck waer, dat ghy de selve wijze in dese uwe bewijsinge betoont int argumenteren *a* ^{+3. Reg. 5.} *particulari*, te weten, David en wast niet daerom macht niemant zijn.

183.

Maer waer mede bewijs-dy noch, dat David van al zijn leven door niet op en hieldt van zondigen? Mette Sproke, 3. Reg. 15. 5? Dat en meyne ick niet. Want daer tuycht de H. Gheest het platte jeghendeel met dese woorden: Om des willen, dat David ghedaen hadde dat den Heere wel behaechde, ende niet gheweken en was van alle dat hy hem gheboden hadde alle de daghen zijns levens, uytghenomen den handel met Uria den Hethiter.

184.

Soo hout dan uwe Bewijsinghe alsoo. David heeft eens of twee malen ghezondicht, daer by blijktt, dat hy van al zijn leven lanck niet af en liet van zondigen. Sulcx is hier u segghen, het teghen-deel seyt de Godlijcke Schriftuere. Wat gheloof mach u luyder Dichten teghen die onwijselijcke waerheyt hebben?

185.

Ten laetsten, om mijn segghen op sulck u onbesluytelijck besluyt, te besluyten, soo gheefdy hier te kennen, dat ghy beyde uyt uwe eyghen herten, wat min dan ghelovich zijnde, ende als niet betrouwende, dat God met u is, niet anders en spreeckt van alle geloovighen, dan of gheen ware Gheloovigen hier in desen leven Gode en betrouden, Gode over heur zijde en hadden, ende sonder God, dat is, gheheelijc Goddeloos waren.

186.

Hier inne dooldy waerlijck, soo ghy na u (hier blijckende) ongheloove oordeelt, van alle⁺ ware Geloovighen. Want die wel wetende, dat God Almachtich is, dat Godes swackheydt, (om so te spreken) stercker is dan alle Menschen, dat Duyvel, noch ^{+1. Corr. 1. 25.} Helle, noch 'tswacke vleesch, Godes macht gheensins en mogen weder-staen, ende dat sy die Almogende Heere der Heyscharen over heure zijde hebben, met Getrooster Herten vrymoedelijck seggen: Is God met ons, wie sal tegen ons zijn.

187.

Ende op dat ghy-luyden niet en meynt sulck groot betrouwen op Gode alleen gheweest te zijn by dē Apostel Paulo, so meuchdy sien (believet u) dese andere plaetsen, op⁺ dat ghy te beter moocht Leeren verstaen, den rechten aert van't vast betrouwen op Godes beloften, der Ware Geloovighen, ende daer by hoe verde ^{+Rom. 8. 31.} ghy-luyden self noch zijt van't ware Gheloove, niet jeghenstaende ghyluyden u selve uyt-geeft voor Leeraren der Geloovighen, Exod. 14. 13, 14, Num. 14, 9, Deut. 1, 30, 7)21, 20. 1. 2. 3. 4, 31, 8 Iosue. 1. 9, 3. 10. 4, Reg. 6. 16. 1.Para. 22. 18. Psal. 3. 6. 7., 26, 1. 45. 3, 6. 90. 5, 15. 8, 117, 6. 7, Pro. 3. 16. Isa. 8. 10, 41. 10. 11, 43. 1. 2, 5. 35 4, 50, 8. Iere. 20. 11. 1. 8. 15. 20. 42. 11, 46, 28 Soph. 3. 15. Sacharia 2. 5, 10, 5, Aet. 18. 9, Hierom seyde d' Apostel, niet tot ongelovige beginners, maer tot Geloovige verwinners. Ghy mijne kinderkens zijt uyt Gode, ende ghy hebt hem verwonnen, want die in u is die is meerder, dan die inde Werelt is.

188.

Na-dien ick nu meer dan ghenoech bewesen hadde, hoe Kindisch ghy dit u voor-stel in dese uwe eerste Reden bewijst ende besluyt, hadde ic daer van met goeden voege wel moghen treden tot uwe tweede redene. Maer merckende dat eenige onwijse menschen siende niet juyst uwe inghevoerde Sproken elck bysonder weder-leydt, soudent moghen meynen, dat ick hier inne wilde na-volgen u luyder ghewoonte van doen, daer inne, dat ghy doorgaens alle saken maer ten halven beantwoort, als die wat bestaet te seggen op eenighe deelkens, daer u dunct, dat gy een gloosken soudet kunnen maecken, latende gantsch ongheroert, de Hooft-stucken daer tegen ghy niet altoos en weet voort te brenghen, so ghy wel te recht hebt ghedaen, noch in dit u onredelijcke Boecxken: Zo hebbe ick hier noch willen laten sien, zatte volkomen weder-legginge (doch op't kortste ick mochte) vande Sproocken by u hier tot dese Reden, sonder alle bescheydenheydt soo onwijslijck inghevoert, als ghy hier onbewijslijck hebt ghesproken.

189.

Dat ick segghe dat ghy die Texten sonder alle bescheydenheydt hebt inghevoert, blijkt licht daer aen, dat ghy soo weynich hebt gelet op de verscheydenheydt, niet alleen van de meyninghe, maer oock vande woorden der Texten selve: als op't voort-stel, dat ghy hier voor hebt genomen te bewijsen: t'welck is, dat niemant de Geboden Godes in desen leven volkomelijck kan onderhouden.

190.

Dit niet onderhouden de Gheboden Godes is zondigen. Om nu te bewijsen dat geen mensche hier mach in desen leven van zondighen ophouden, soo brenghdy voort een sroke, 2. Par. 6. 36. sprekende van zondigen, eenighe van Zonden, Psal. 130. 3. Psal. 32. 5, een van Sonde hebben, 1. Ioan. 1. 8. Luc. 11. 4, een van niet reyn zijn, Pro. 20. 9. Item van Feylen, op't Neerlantsch, Ghebreken, Psal. 19. 13, een van Dolen, Iacobus 3, 2, Ende een van, Versocht worden, Gal. 6, 1

191.

Eer ick op dese sproken self yet segge, wil ick bewijsen, dat deser gheen yet mogen dienen tot bewijs van u voort-stel tusschen ons in Gheschille staende: daer van ghy niet bedeckelijc af-sluypt tot een ander voort-stel, waer af tusschen ons gheen gheschille en is: ende dan noch betoonen, dat ghy self niet en verstaet de Sproken, die ghy inne-voert ende midtsdien de selve niet te recht en moocht gebruycken, alsoo ghyse treckt, tot een vreemde sinne.

192.

't Gheschille tusschen ons en is nu niet, of yemandt hier mach leven sonder oyt zijn daghen ghezondicht te hebben: maer of yemant hier in desen leven de Gheboden Godes volkomelijck mach onderhouden. Wat anders is noyt ghezondicht te hebben: ende wat anders ist niet meer te zondigen. Dit laetste is ons Geschille. Ghy hout dat onmoghelijck: maer ick houde dat moghelijck.

193.

Laet ons hier u schoon al toe laten, dat gheen mensche en is, was, of wesen sal, die noyt en zondichde (so ghy die Sproocke, 2, Par. 6. 36.) verstaet: Dat alle Menschen al heur leven deur midts-dien noch zonde oock der zonden onreynicheydt sulcx voor ooghen⁺ hebben, dat sy (so de Psalmist seyt) heur zonde verkondigē, ende heur zonde ghedencken, Item dat sy heur zonde bekennen ende dat die altijd tegen heur staet, ^{+Psal. 37. 19.} of (so de Zurichse⁺ hout) dat sy hare overtredinghe bekennen, ende heur zonde nimmermeer en vergheten: daer door sy oock met den Heere niet en derren in't ^{+Psal. 50. 5.} oordeel treden, als wetende dat sy daer niet en moghen bestaen dat hen-luyden verholen zijn vele heurder bedreven zonden, dat sy dickmael ghemist, ghedoolt, ghestruyckelt, ja aen-ghevochten zijnde gevallen hebben. Laet segghe ick noch, alle sulcx sonder eenich wederspreken naer u wensche toeghelaten zijn: wat suldy uyt alle 't selve doch mogen besluyten? Dat gheen Mensche mach segghen, dat hy noyt ghesondicht heeft?

194.

Wel, dat sy so ghenomen. Is dat nu ons Geschille? Ghy weet wel neen. Want ons Gheschille inden Hage was, ende is nu hier in dit mijn Boecxken vant af-laet, ende u Boecxken daer teghen ghenaemt Reden, etc. Niet anders, dan of yemant in desen leven mach waerachtelijck aflaten van zondighen, so dat hy voorts aen niet meer en zondighe, maer volkomelijck Godes Geboden onderhoudt.

195.

Moochdy nu, sonder roode Wangen, ontkennen, dat ghy van het rechte Geschil (daer toe ghy geen Raet en weet om te wederspreken) af-wijckt: ende dat ghy hier Dicht een ander Gheschille, daer tegen ghy waent wat middels te hebben (waer in ghy u mede noch bedrogen sult vinden) om teghen te spreken: of maect ons Vroet, hebdijs macht, dat noyt ghezondicht te hebben, ende af te laten van zondighen ('t welck niet mach geschieden daer men noyt en heeft ghezondicht) een selve dingh is.

196.

Of bewijst ten minsten, dat de ghene die inder waerheyt hier af-laet van voorts meer te zondigen, die Geboden Godes in desen leven niet volkomelijck en onderhoudt, 'twelck doende, suldy (dit bekenne ick) u voort-stel te recht bewijzen. Maer dit (achte ick) suldy niet bestaen. Want hoe machmen segghen, dat hy noch sondicht, die waerachtelijck van alle zonde te doen af-laet? Dat waer geseyt, hy sondicht ende hy sondicht niet. Dit suldy dan bewijzen, als ghy kont bewijzen dat jae ende neen een selve ding is.

197.

Daer heb ick u nu vastelijck bewesen, dat ghy zijt af-gheweecken tot een ander Gheschille, dat nu tusschen ons niet en is, van't Gheschille dat alleen tusschen ons nu is. Ende na dien alle de voorsz. uwe aen-getoghen Texten alleen strecken tot u Nieu Gedichte

Gheschille, ende niet tot ons oude ware geschille: Soo blijkt daer uyt oock van self, dat gheen deser uwer Texten yet altoos dienen tot bewijs van u voortstel, ende ons Geschille, maer hier al-t'samen zijn geheel impertinent, ende vergaafs.

198.

Also kome ick nu van daer, tot het bewijs van mijn segghen, dat ghyluyden selve niet en verstaet de Sproken die ghy inne-voerd, ende midts-dien misbruyckt tot een vreemde sinne: t'welck hier gants onnoodich soude zijn, so Ghedruckt ware een Schrift by my al Gheschreven ende ghenamt zijnde, uytroedinghe van des vernufts plantinghe, etc. Alsoo ick daer eyghentlijck bewesen hebbe, dat de sproken by u hier meest voort gebracht met veel meer andere, misbruyct worden tot bewijs, dat alle menschen in desen leven noch altijd moeten zondighen.

199.

Dese Sproken dan werden hier by u ghestelt tot bewijs, dat niemant hier in desen leven vry en mach wesen van alle smette ende zonde. Want dat opentlijck strijt (seghdy) teghen veel uyt-ghedruckte plaetsen der H. Schriftueren, van d'welcke ghy vooraen stelt die plaetse, 2. Paralip. 6. 39. houdende: Wanneer sy aen u sondighen sullen (want daer gheen mensche en is die niet en zondicht) ende ghy over hem toornich wert, etc.

200.

Hier op segghe ick, dat daer niet een eenich woort en wort gheseyt, dat alle Menschen tot haer lichaemlijcke doot toe, noch moeten zondighen. Dit wildy hier niet bewijsen. Dits hier niet in. Dus bewijsdy hier mede niet altoos.

201.

So en seyt Salomon oock daer niet, datter gheen mensche gheweest en is voor, noch worden sal na, zijnen tijden, die niet en zondicht. Dit moest daer staen, zou-dyer wat mede in desen willen bewijsen. Of hout ghy-luyden voor een vast bewijs, datmen segghe? Tis huyden niet, daerom en macht nimmermeer worden, noch ten is noyt gheweest. Soo en is die wijze van spreken oock niet vreemt inde H. Schrift. Want men daer inne (beneven meer andere plaetsen) oock vindt dese selve Woorden vande Koninck Ezecha. 4. Reg. 18. 6. hy hoopte op den Heere God Israels, sulcx dat onder alle Koningen van Iuda zijns ghelijck niet en wert gevonden die na hem quamen of voor hem waren gheweest. Item van Iosia den Koninck 4.Reg. 23. 25. etc.

202.

Behalven alle dat noch, soudet min vreemt luyden dat, Salomon soo wel een mensche wesende als Elias, ende daerom so wel moghende dolen (so aen zijne grove dolinge wel blijkt) als Elias, so weynich sekerlijc mochte⁺ weten wat in allen anderen Menschen op ⁺der aerden gheschiede, ende wat in alle Menschen is, als Elias. ⁺1. Cor. 21. 11, Dese meynde dat hy alleen was over-gebleven maer hoorder anders vanden Heere. ⁺3, Reg. 19. 14 Waer strijt nu dit mijn ghevoelen tegen de H. Schrift?

203.

Hier teghen seyt Petrus also: Daeromme Broeders, staet daer nae, dat ghy uwe⁺ Beroepinghe ende verkiesinghe door goede Wercken verseeckert. Want dit doende, ^{+2. Pet. 1. 20.} en suldy nimmermeer zondighen. Dese versekeringe behoefmen hier, niet hier na. Mach⁺ dit in niemanden hier geschieden: so spreeckt d'Apostel hier niet min spottelijck, dan of hy seyde: Vlieght sonder vlogelen inden Hemel, so suldy ^{+1. [...] 3. 6.} nimmermeer daer uyt gestoten worden. Soo macht dan zijn datmen hier niet meer en zondicht, wil men vanden H. Geest door desen Apostel sprekende, gheen spotter maken.

204.

So mede seyt d'Apostel, dat alle die in hem (Christo) blijft, en zondicht niet. Soo moet ghyluyden nu seggen, dat niemant in Christo en blijft, ende midtsdien dat gheen mensche salich en wert: of ghy moet bekennen dat ten minsten yemandt van die in Christo blijven, niet en sondighet: of ghy moet seggen, dat de Geest der waerheyt in Sint Ian hier onwaerheyt spreeckt. Of schroomdy sulcke leelijcke stucken te seggen, so moet ghy belijden, datter yemant mach wesen, die de Gheboden Godes in desen leven volkomelijc onderhoudt, ende dat daerom niet sulck mijn gevoelen, maer de voorsz. uwe opinie opentlijck strijdende is tegen vele klare sproocken der Godlijcker Schriftueren.

205.

Daer ghy-luyden nu voort-komt met ons⁺ Heeren woorden in't Ghebet. Vergeeft ons onse Sonden: en strijden de selve gheensins teghen de volkomen ^{+Luc. 11. 4.} onderhoudinge der Geboden Godes in desen leven: als mense verstaet voor de sonden die wy nu al gedaen hebben, want men mach na 'tvoorgaende sondighen af-laten van meer te zondighen. Ten waer u Ghebet self zonde waer, so dat ghy ongheloovich biddende, int bidden self sondichde, maer sulcke ongheloovighe bidders, en moghen met waerheyt niet vader segghen tot Gode.

206.

Maer soudy dese Sproken willen trecken totten vreemde sinne, soo dat oock de alderheylichste hier onop-houdelijck moeten bidden over de zonden, die sy noch al t'leven deur moeten doen ('t welck by my inde voorschreven mijne uytroedinghe krachtelijck neen wordt bewesen) so moet ghyluyden Christum lasteren ende segghen, dat hy Ghebenedijt, niet en heeft willen, of ten minsten, niet mogen volbrengen, het gene daer toe hy is verschenen. Vraechdy waer toe?

207.

Hoort Matheum seggen, dat hy (volgens⁺ zijnen Name Iesus) zijn volck salich soude⁺ maken van heure zonden: hoort Sint Ian⁺ de Dooper seggen: Siet daer het ^{+Matt. 2. 21.} Lam Godes, dat wech neemt des Wereldts zonden, ende hoort den Apostel segghen, ^{+Ioan. 2. 29.} dat hy wech soude nemen onse zonden. ^{+1. Ioan. 3. 5.}

208.

So strijt niet mijn, maer u Ghevoelen van't by-blijven der zonden in allen Geloovigen, niemande uyt-genomen, al dit leven door, openbaerlijck teghen de Godtlijcke Schrift, loochende, dat Iesus is de beloofde Christus, ende verstijvende den Ioden in heur wacht na een ander Christum dan Iesus is, die in zijn komste sal doen de werckē, die van Christo Gepropheteert zijn geweest, alsoo dese uwe Leere ontkent dat Iesus sulcx oyt in yemant ter Werelt warachtelijck gedaen heeft gehad.

209.

Nopende de Sproke (1. Ioan. 1. 8.) van zonde te hebben, souden Kinderen kunnen onderscheyden, dat sonde hebben, (daer af d'Apostel hier spreeckt) wat anders is dan sonde doen of sondighen, daer af d'Apostel hier niet en handelt. Want ghelijck men Schulden mach hebben, al heeft men niet een Mijte Gheloofs meer om Schulden te maecken: so mach yemant den hals vol schulden hebben, al en maeckt hy gheen schulden meer. Soo mach oock een tseventich jarighe vrouwe een huys vol kinderen hebben, al en teelt sy geen kinderen meer.

210.

So moghen de Heylighen zonde hebben, die stadich voor ooghen hebben, die verkondighen ende ghedencken, (soo ick voor, 103. uyt de Heylighe Schrift betoont hebbe) sonder datmen daer uyt int alderminste kan bewijzen, dat sy daer na niet waerachtelijc ende volkomelijck souden moghen af-laten van meer te zondighen. Want zonde hebben bestaet inde herdenckenisse, maer sondighen of sonde doen, bestaet in't werck selve. Siet nu daer, hoe onbedachtelijck ghy de Heylige Schrift misbruyckt, hoe ydel sulcke uwe bewijsingen blijcken, ende hoe dat, niet mijn, maer u ghevoelen in desen strijdich is teghen de Godtlijcke Schriftuere.

211.

Dat bekenne ick dat mijne ghevoelen in desen so opentlijck strijdet teghen der Libertijnen dolinghe, als de uwe daer mede volkomelijc schijnt eens te zijn, want ghy hout met henluyden onmoghelijck te zijn, dat yemant in desen leven volkomelijck de Geboden Godes soude onderhouden. Nu ist niemant moghelijck dat hy met ernst wroeghen maeckt of sich beschuldighe om niet te doen 'tgheen hy voor hem te doen onmoghelijck hout. Dit maeckt dat de Libertijnen soo luttel wroeghens maken over Zonde, als uwe selfs Woorden met-brenghen, dat ghyluyden u luttel met ernst daer over moocht wroeghen (niet met den Monde, maer) in uwen grondt.

212.

Aengaende nu u seggen, dat hier niemant Reyn mach zijn van zonden (Pro. 20. 9) is die Sproke oock sulcx beantwoort inde voorgemelde Wt-roedinghe (die ghy, soo ick hope, haest sult sien) dat ghy haest mercken sult wat eere men behaelt met sulc grof misbruyc der Heylige Schrifturen. Daer en tusschen hebbe ick hier alleenlijck die daer op willen segghen.

213.

Godt gebiet ons inde H. Schrift vol-komen reynicheyt met dese woorden: Wert gewasschen, ⁺doet wech uyt mijnen ooghen het quade uwer ghedachten, rust van't quaedt doen, leere wel doen, helpt den verdruckten, etc. Ende (Iacob. 1. 21.) ⁺Isa. 1. 16. daerom soo leght af, alle onreynicheyt ende boosheyt, etc. Ende blijkt midts-dien Godes Wille te zijn dat sulcks gheschiede.

214.

Dit moet dan hier na gheschieden, of hier in desen leven, of nimmermeer. Hier na een macht niet gheschieden. Want daer en sal gheen onreynicheyt zijn, diemen sal moghen af-wasschen: daer en sullen gheen quade gedachten zijn, diemen behoeft wech te doen, daer en zal gheen quaet doen zijn, noch boosheyt, diemen sal mogen laten te doen of afleggen, ende daer en sal niemant verdruckt worden, diemen sal mogen helpen.

215.

Alle sulcx moet dan hier gheschieden, of ten mach nimmermeer geschieden. Dat het hier in desen leven na Godes gebieden soude moghen gheschieden, loochent ghy-luyden. Hoe moochdy dan ontvliden de lasteringhe Godes van niet te mogen volbrengen 'tgeen opentlijck blijkt zijn wille te wesen. Soo beroofdy (so veel aen u staet) Gode van zijne Almogentheyt.

216.

Maer wildy dan ontkennen, dat Godes Wille sy, dat sulcke ware reyniginghe hier in yemande gheschiede: so wederspreect ghyluyden rondelijck de Godtlijcke Schrifture, daer Godes Geest ons naecktelijck sulcks te doen ghebiet: ende soo en zondicht dan oock niemant daer aen, al en doet hy sulcks hier niet. Ghemerckt hy in sulcx niet te doen, niet en doet teghen 't Gebot Godes, 'twelck alleen zonde is. Maeckt ghy soo doende, van zonde gheen zonde? So doen de Libertijnen mede.

217.

De H. Schrift tuycht mede, dat God den⁺ Geloovigen, die soo het quade heurder ghedachten⁺ wech doen, ende van't quaet-doen⁺ rusten, dat heure zonden of sy al root waren als Scheerlaken, Witter sullen worden dan Sneeu. Item dat ons zijn (Christi) bloet reynicht van alle sonden, ende dat Godt op ons uyt sal storten een suyver Water ('tsuyvere Bloedt onses Heeren Iesu) ende dat wy ghereynicht sullen worden van alle onse zonden. ⁺Isa. 2. 18. ⁺1. Ioan. 1. [...] ⁺Ezec. 39. 15

218.

Maeckt hier af ghewaende, of ware reynicheyt (tis my alleens hoe ghy't neemt) te weten, quijscheldinghe vande zonde alleenlijck, of wech-neminghe vande zonde. Seghdy wechneminghe, so blijft daer geen onreynicheydt meer in den Mensche. Ghelijck als de Sieckte uyt den Lichaem is, soo en blijft daer gheen pijn meer, houdy dit

laetste, so houdij't met de Heylige schrift, ende ic met u ende met de H. Schrift ende dan machmen in desen leven waerachtelijc af-laten van meer te zondigen. Anders seggende, soo spreeckt ghy teghen de Heylighe Schrift.

219.

Maer maeckt ghy hier af een imputative, ofte waen-reynicheydt, soo dat Godt niemant waerlijck, maer alleen waenlijck, dats toerekentlijck reynicht: soo lastert ghy Christi gherechticheydt. Want dan suldy moeten segghen, dat onse zonden ons niet waenlijck maer waerlijc of wesentlijck hebben moghen besmetten: ende dat daer tegen Christi gherechticheyt ons niet waerlijck of ⁺wesentlijck, maer alleen waenlijck heeft moghen reyn maken. Stemt dese uwe onsuylvere Leere oock over een met ⁺Rom. 5. 20 de suylvere leere Christi.

220.

Wel aen, laet ons dese vuyle ende leelijcke Leere soo nemen: moochdy u self om sulcke uwe by blijvende onreynicheyt ooc met ernst beschuldighen: als ghy gelooft dat Christus u die, oock haer oorsaecke de by-blijvende zonde, niet toe en rekent? Ick acht wel dat ghy sult Neen seggen. Want anders doende soudy een ander rekeninghe over uwe zonde ende onreynicheyt maken, dan ghy hout dat Christus daer over maeckt, ende soude dan sulck uwe rekeninghe met de rekeninghe ende quijt-scheldinge Christi moeten strijden.

221.

Want so doende, soudet ghy u self toerekenen tot zonde, 'tgeen u Christus (na u geloof) niet toe en rekent, maer quijteert. Hier uyt volcht, dat ghy van sulcke uwe blijvende onreynicheyt, oock vande zonde haer Moeder, gheen zonde en sout maken, noch u daer over beschuldighen, dit doen oock de Libertijnen, soudy dan met der Libertijnen vryheyt, die van zonde gheen zonde en maeckt, niet volkomelijck eens zijn, ende twee hoofden (somen seyt) in een Kaproen?

222.

Komende nu totte feylen in Latijn *delicta*, in Neder-lantsch Ghebreken, die ghy mede dicht onophoudelijck in allen Heyligen Godes, alle heur leven deur te ghedueren, om dat ghy sulcx beduyt de Sproke, Psal. 19. 13, soo leest men daer teghen totten Romeren, dat Christus, overghelevert is om onse Ghebreken wille, ende dat hy is verresen om onse rechtvaerdicheyts wille.

223.

Hier moetmen houden, dat Christus inden Doodt is ghelevert om ons te bevrijen van sodanighe Ghebreken als wy hadden, ende om ons te doen hebben soodanighe gherechticheydt als wy niet en hadden. Hadden wy maer waenghebreken, soo't de Libertijnen houden, also sy segghen, datter inder waerheyt gheen quaet of zonde en is, noch en geschiet, maer dat wij't alleenlijck quaet ende Zonde wanen, dat sulcx niet en is: So sal't wel voeghen, datmen hout, dat Christi doot ons niet bevrijt en heeft dan van waen-ghebreken: ende wederomme so wy maer waengherechticheydt ontbeerden dat zijn verrijsenisse ons niet toe-ghebracht en heeft dan

waen-gherechtigheyt, dunckt u luyden dit oock anders te wesen, dan openbare lasteringhe Christi, die daer is by den Libertijnen?

224.

Schroomdy dan sulcx te segghen. Soo zijn wy oock door den Doodt Christi bevrijt, niet van ghewaende, maer van ware Ghebreken, ende daer teghen door zijne verrijzenisse beschoncken, niet met een waen, maer met een ware gherechtigheyt. Is dit sulcx, soo leert ghy-luyden plat tegen de H. Schrift, daer inne dat de ghebreken noch al t'leven deur inden Geloovigen (oock in d'alder-Heylichste) in desen leven moeten blijven.

225.

Maer houdy (so ghy doet) dit tegen de H. Schrift voor waerachtich, soo moeten die ghebreken (ghy rekentze voor zonden) noch⁺ al't leven deur noch wroegen, u af-scheyden⁺ van Gode, Godes aensicht van u verbergen, ende (d'welck der zonden eyghentlijke werck is) den doot in u luyden baren: of sy en doet sulcx niet. ^{+Isa. 59. 2.}
^{+Iacob. 1. 15.}

226.

Seghdy dat sy sulcx doen (dat zijn moet, niet anders dan 'tvier moet branden daer het aen komt) in u luyden: hoe moochdy u self Vroet-maken dat ghy vrede hebt met Gode, dat ghy met Gode verzoent zijt, ende dat ghy in ende met Christo zijt verresen in een nieu Leven, daer de Doot ghedoot zijnde, niet meer en mach wesen? Is dit oock niet, hoe houdy u Vroet maecken dat ghy Christenen zijt?

227.

Maer seghdy dan, dat, hoe-wel die ghebreken ende zonden (t'is met u al een) noch al't leven deur in u blijven moeten, soo ghy't opentlijck hout, ghyluyden des niet te min u self achtende met Gode versoent te wesen, ende dat ghy derhalven gheen wroeghen en maeckt over de blijvende ghebreecken ende zonden: of (soo Calvijn u leert Comment. 1. Ioan. 3. 21.) ghy verghevet u selfs: soo soude ick gaerne sien, hoe ghy-luyden hier inne 'tselve doende dat de Libertijnen doen, sult moghen ontkennen, dat ghy't in desen volkomentlijck eens zijt metten Libertijnen, ende op eenen selven gront staet met malkanderen?

228.

V luyder groot in dit stuck is, dat het Ghebreck of Zonde Adams in alle zijne Af-komste sulcx heeft ouer-vloeyet, dat het nimmermeer in desen leven uyt ons en macht ruymen. Luyt dit al Schriftuerlijck? Immers het strijdt opentlijck teghen de Schriftuere, Want die tuycht, dat so waer⁺ het Ghebreck over-vloedich is gheweest, dat de Genade daer noch meer overvloedich is. Hier uyt moetmen immers ^{+Rom. 4. 25.} besluyten, dat de Ghenade ten minsten hier in desen Leven in een eenich mensche, soo overvloedigh (ick swijghe overvloedigher in allen Menschen)

mach zijn, alst ghebreck of de Zonde mogen zijn in allen Menschen.

229.

Is dit so: hoe sal dan 'tgebreck noch stadelijck moghen blijven in den Menschen, waer inne de Ghenade Christi noch overvloedigher komt? Of moghen Christus ende Belial al 'tlevē deur in een selve herte blijven wonen? Moet ghy sulcx houdende, Christi ghenade niet opentlijck kleynder maken, ende krachtigher dan Adams zonde? Ziet nu wiens ghevoelen meest strijdich is teghen de Heylighe Schriftuere, het uwe, houdende dat die Ghebreken al gantsche leven deur noch stadelijck moet blijven in den Heylighen Godes: of het mijne, houdende dat de Ghenade Christi die ghebreecken (niet anders dan Ware medecijne, die sieckte uyten Lichame) krachtelijck ende waerachtelijck uyte Ziele daer inne sy komt, verdrijft ende doet ruymen.

230.

+Ten laetsten, komdij voort metten sroke, Gal. 6. 1. houdende dat de Gheestelijcke oock moghen versocht worden? besluyt daer uyte, dat de Gheestelijcke oock ^{+Versocht worden.} kunnen over-rascht worden. Hoe Sottelijck ende Spottelijck in soo wichtighe saken sulck bewijs by u wert in gheschifte ghestelt, jae in druck uytghegheven: hebdy moghen sien hier voor, 135.etc. Daer't met kleyne moeyten te schanden is gemaect.

231.

Gave Godt dat ghy eens tot op-rechte Schaemte quaemt, van sulck onredelijck ende schandelijck bewijs, als hier ghebleecken is by u luyden voort-ghebracht te zijn, tot sterckinghe van dese uwe eerste Redenen. Want ghy daer siet bewesen te zijn,

Dat ghy niet en verstaet de sproken, waer mede ghy u doolinghen waent te bewijzen, 198.

Dat ghy niet en weet wat ghy seght ende bevesticht, 152. 172.

Dat ghy af-wijckt vant ware, tot een gedichte gheschille, 192. 193. 194. 195.

Dat ghy onwijslijck beshuyt, 158. 159. 164. 165. 166. 167. 170. 171. 172. 175. 184. 196. 210.

Dat ghy leert teghen de Godlijcke Schriftuere, 184. 203. 204. 208. 210. 216. 218. 219. 224. 228. 229.

Dat uyt dese uwe leeringhe volghen lasteringhen Christi, 206. 219. 223. 224. 229.

Dat uyt dese uwe Leere volcht lasteringe Godes, 215.

Dat dese uwe Leere inden grondt eens is metten Libertijnen, 211. 216. 221. 223. 227.

Ende dat yemant hier de Geboden Godes volkomelijck mach onderhouden, 161. 203. 204.

Op de tvvede reden.

Antwoordt.

232.

Uwe tweede reden is, om dat also (te weten so yemant de Gheboden Gods in dit leven volkomelijck konde onderhouden) yemant hier ter Werelt deur de wercken

voor God gerechtvaardicht soude kunnen wesen, teghen veel klare Getuygenissen der Heylige Schriftuere. Namentlijck teghen (want dese steldy hier) Rom. 3. 20. 28. Gal. 2. 16. 3. 10. Act. 15. 10. etc. alle vijfve, sprekende niet generalijck van wercken, maer specialijck van de wercken des Wets.

233.

Hier op werpt ghyluyden u selven teghen (quansuys) datmen soude moghen meynen sulcx ghesproocken te zijn vanden beginners, ende niet van de ghene die nu al langhe inden gheloove ghestaen hebben, als de Psalmist, Abraham, Paulus, ende Iob, die ghy daer toe voort haelt. Daer toe ghy neen wilt segghen, ende meynt daer mede u dinghen seer wel ghedaen te hebben.

234.

Waerom en werpt ghyluyden u niet teghens (in plaetse van sulcken nullen teghenwerp) een treflijcke, die daer teghen staet te segghen? Of heeft uwe omzichtigheyt die niet ghesien? Of heb dyse niet willen sien, meynende dat ic die niet en soude konnē sien? Zo zijdiy seecker bedroghen, want in't eerste leesen quam my die voor ooghen, ende is dese.

235.

Ghyluyden verwerret u selven, deur uwe groote onbescheydenheydt, in't nemen vab *quid pro quo*, of is met u luyden gheen onderscheyt met allen tusschen die wercken des Wets, ende die wercken des Gheloofs? Van d'eerste houden alle dese Texten, maer niet een vande laetste.

236.

Daeromme staet dese uwe bewijsinghe aldus. Door de Wet Moysi en mach niemant hier voor Gode gerechtvaardicht werden: Ergo oock niet door de Wet des Gheloofs, of des Gheests? Zoude dat met u bewijsen heeten? So doende soudy den Heere Christum niet hoogher stellen dan de Dienaer Moyses. Luyt dat noch al Schriftuerlijck met u luyden?

237.

Maer dit wert niet duysterlijck wedersproken⁺ van Paulo, segghende: Want de Wet des Gheests, des levens in Christo, heeft my ghevrijt vande Wet der Zonden ende ^{+Rom. 8. 2.} des doots, Want dat onmoghelijck was voor de Wet, om dat sy door't vleesch cranck was, heeft God gedaen ende zant zijnen Zone, etc. op dat de rechtvaardichmaeckinge des wets vervult soude wordē in ons, ⁺die nu niet en wandelen na den vleesche maer na den Geest. Veel meer van sulcx moochdy lesen inden brief totten Hebreen. ^{+Hebr. 7. 19. 9. 14. 10. 11.}

etc,

238.

Nu moochdy sien dat dese uwe opinie opentlijck strijdet teghen de H. Schriftuere, ende namentlijck tegen Paulum d'Apostel: die al beter onderscheyt heeft kunnen maken tusschen Moysi ende Christi Wet, dan ghyluyden.

239.

Is dan Christus (so dese Apostel klaerlijc uyt-druckt) inden vleesche gezonden, op dat soodanighe gherechticheyt in ons soude vervult worden: so bekent dat sulcx hier in den ghenen die niet na den vleesche, maer na den Geest wandelen mach geschieden: of ontkent dat God heeft mogen volbrengen 'tghene hy gebenedijt Christum toe gesonden heeft inden vleesch: dit was immers dan zijn wille dat soude gheschieden: of seght dat de H. Geest hier inden Apostel onwaerheyt heeft gesproken. Siet daer nu hoe klaer dat zijn uwe Ghetuychnissen der Heylighe Schriftueren.

240.

Daer is immers een Wet Christi, die wat meerder is dan de Wet Moysi. Soo zijn de wercken des Wets Christi oock al wat grooters ⁺dan de wercken des Wets Moysi. De Wet Christi is zijn Nieuwe Gebodt, dat wy malkanderen lief sullen hebben, ^{+Ioan. 13. 34.} als hy ons lief heeft ghehadt. Wat gemeenschap heeft hier mede de Wet Moysi in hare Ceremoniale Diensten?

241.

⁺Vraechdy wie dese Wet Christi onderhout? Paulus d'Apostel antwoordt, Die des anderen last draecht dese vervultse. Is nu dese last so lastich, ja onmogelijck om ^{+Gal. 6. 2.} hier ⁺te draghen? Dit Leert ghyluyden. Waer ⁺mede? Mette H. Schriftuere? Gheensins, maer plat daer teghen, teghen de Apostels uyt-ghedruckte woorden: Ende zijn ^{+1. Ioan. 5. 3} Gheboden en zijn niet waer: Ia tegen de klare woorden Christi selve: Mijn juck ^{+Matt. 15. 30,} is soet, ende mijn last is licht. Siet daer hoe dese uwe Leere over een stemt Mette H. Schriftuere, niet anders dan de Duysternissen metten Lichte, Belial met Christo.

242.

Of dan noch al schoon yemant seyde, dat niet alle die daer seyt, Heere, Heere, tot Christum, maer die zijns Vaders wille doet, in't rijcke Godes sal gaen: soude hy al dolen, die sulcke wercken der liefden, die Godt gedaen wil hebben ter salicheydt noodich achtete? Of soude Christus sulcx segghende, wel in u luyder Oogen dolen ende tegen de Schrift spreken? Immers d'Apostel (Iacob. 2. 24) noch naerder komende, seyt klaerlijck, dat de Mensche gherechtvaerdich wert door de Wercken. Dit is immers het rechte tegendeel, van dese uwe tweede reden.

243.

Hier met stemt over een de Apostel Iohannes, daer hy seyt (1.Ioan. 3. 7.) Kinderkens, niemant en verleyde u, die rechtvaerdicheydt doet, is rechtvaerdich: gelijk hy (Christus) rechtvaerdich is. Nu en is Christus niet toe-rekentlijck, maer warachtelijck rechtvaerdich. Moghen nu geen zijnre lidtmaten hier in desen leven sulcke rechtvaerdicheyt hebben: hoe sal d'Apostel hier waerheyt seggen? Hoe, salmen niet nootlijck Adams eenige zonde krachtiger moeten maken dan al Christi

rechtvaardicheyt? Ghy leert immers selve dat Adams eenige zonde alle zijn afkomste hier in dit leven volkomelijck ende warachtelijck onrechtvaardich of zondich heeft ghemaect: Mach nu de rechtvaardicheyt Christi niet een eenich Gelovich lidt-maet volkomelijck ende Waerachtelijck rechtvaardich maken hier in dit leven. Hoe suldy van die lasteringhe verschoonen, dat Adams zonde machtigher is, om zondich, dan Christi gerechticheyt is, om rechtvaardich te maken?

244.

Daer moochdy nu sien, datmen seggende, dat yemant voor God gerechtvaardicht soude kunnen wesen voor de Wercken, niet en soude spreekken teghen, maer met veele klare ghetuyghenissen der H. Schriftueren, oock hoe onwijselijck ghy-luyden de Heylighe Schrift misbruyckt, ende mede, dat dese uwe tweede reden niet altoos en deucht, noch en sluyt. Daer af ick meer soude seggen, ten waer dan sake hier af breet genoegh by my en waer ghehandelt in een eygen Boecxken, op de vraghe, Oft Geloove salich maeckt sonder wercken.

245.

Des niet te min, en mach ick om de sorchlijckheyt der dolingen in't misverstant deser saken gelegen zijnde, niet laten hier af noch te seggen al ditte. d'Apostel tuycht, dat het⁺ God is, die rechtvaardich maeckt, dit houde⁺ ick dat gheschiet uyt louter ghenade, in⁺ Iesu Christo, niet door, maer oock niet sonder, ⁺onse werck van Ghelooven, van onse Cruys op te nemen, ende Christum nae te volghen, ende van alsoo het quade te laten, ende het goede te doen.

⁺Rom. 8. 33.

⁺Rom. 3. 22.

⁺Mat. 10. 38

⁺1. Petr. 3. 16. 11.

246.

Ende na dien de zondaren daer te vooren niet waenlijck, maer waerlijck onrechtvaardich zijn: so moetmen immers houden dat Godt ons door Christum oock waerlijck ende niet waenlijck rechtvaardich maeckt. Anders soude de Almoghende Godt self in sulck zijn goede werck minder vermoghen, dan de swacke Mensche vermach, in dat zijn quade werck.

247.

Het is dan God self, die de ghene, die hy heeft voor-gheweten, Gepredestineert heeft ghelijck-formich te worden, het even ^a Beelt zijns Soons. Het is dan Godt self, die oorsake is, ende werck-man, van onse ^b Gherechticheydt. Het is Godt self, die sulcke ^c kracht in ons werct ende bevesticht. Het is God self, die ons heeft geschapen door Iesum Christum tot goede wercken, daer toe ons Godt van te vooren heeft ^d be-

^aRom. 8. 29

^bPsal. 35. 6,

^cPsal. 67. 29

^dEphe. 2. 10

reyt, op dat wy daer in soude wandelen. Het is God self, die ons door zijn groote bermherticheyt ^e weder-geboren heeft, tot een levende hope, door de verrijsenisse Iesu Christi vanden dooden. Het is God self, die ons werckt het ^f willen ende het volbrenghe. Het is God self, die ons geeft een ^g vleeschen herte, ende maect dat wy in zijne Geboden wandelen, ende die doen. Het is God self, die daer alles werckt na den ^h raet zijns willens, tot een Lof zijnre Glorien. Ende (om te eynden) het is Godt self, die alle onse ⁱ wercken (te weten, de goede) in ons heeft ghewroecht: behoeft uwe ongheleovicheydt hier by noch Tuychnisse van uwe Calvijn? Daer isse (Inst. 10. 65.) *wanen komen ons de goede wercken? VVaen anders, dan dat de Heere henluyden (alsoo hyse heeft verkooren tot Vaten der Eeren, also oock) wil verciereren met ware Suyverheydt.*

^ePet. 1. 3.^fPhil. 2. 13.^gEzech. 11, 20. 36. 27.^hEphe. 1. 11. 12.ⁱIsa. 26. 12.

248.

Na dien dan God self is het Begin, het Middel, ende het eynde van alle goede wercken in den ghehoorsamen Mensche gheschiedende, wat Mensche sulcx inder Waerheydt wetende, sal sulcke zijne ghehoorsaemheydt ende goede wercken eenichsins moghen toeschrijven sich self? ofte oock het ghene hy van Gode weet ontfangen te hebben sich konnen roemen, als of hy't niet en hadde ontfangē? Moeten wy niet alt'samen roepen, Heere ⁺niet ons, maer dijnen Name heeft glorie: wederomme, al hebben wy sulcx ontfanghen van Gode, ende al werckt Godt selve sulcx in ons: machmen daerom segghen, dat wy sulcx niet en hebben, of dat het in ons sonder ons gheschiet?

⁺Psal. 11. 5. 1.

249.

Spreeckt ghyluyden dan oock niet opentlijck tegen de H. Schrift, als ghy loochent, dat in den Ghelovighen hier gheschiet, die ware onderhoudinghe der Gheboden Godes, die Godt self inde Schrift betuycht, dat hy self werckt inden Geloovigen?

250.

Ghemerct dan Godt selve den Menschen niet in een Droom of Wane, maer in weten ende wesen, hier rechtvaerdich maect, soo ick nu noch al mede Mette voor-ghemelde klare Ghetuychnissen der H. Schriftueren onweder-sprekelijck betoont hebbe: soo houde ick datter onder sulcke, van Godt rechtvaerdigh ghemaecte Menschen, hier moghen wesen, dient so onmoghelijck is onrechtvaerdige of zondighe wercken te doen, ⁺alst een goede boom onmoghelijck is quade vruchten te draghen, van alle 'twelcke Gode als de werck-man, de eere toe-komt.

⁺Mat. 7. 18.

251.

Sodanich Mensche dan kan de Gheboden Godes in desen leven volkomelijck, vermidts Emanuel in hem, onder-houden. Dit wederspreeckt ghyluyden: daeromme weder-spreeckt ghyluyden oock alle de voorschreven met ontallijcke meer andere klaere ende openbare Getuychnissen der Godlijcker Schriftueren.

252.

Daer na kondy voort met Iob, verhalende dese woorden: (Iob 9. 2.) Ick weet het seer wel, dat het also is, dat een Mensche niet rechtvaerdich bestaen en kan tegen

God. Maer hier hout de Latijnsche Zurichsche Texten by ghelijckenisse van Gode: ende dit is kenbaer by elck, te weten, dat der Menschen rechtvaerdicheydt, so weynich by de Goddelijck mach gheleken worden: als de Sterren (die al ten aenkomste vander Zonnen lichte verduyteren) by der Sonnen lichte. Wat hebby nu hier mede bewesen? Ghy moeste eerste bewijsen, dat de Latijnsche ende Zurichsche over-settinghe onrecht zijn: ende dat noch al ghedaen zijnde, en moochdy hier mede niet altoos bewijsen, dat niemant na het af-laten van zondigen hier Godes geboden en soude moghen volkomelijck onderhouden.

253.

Ghy brenght oock by David, segghende: (Psal. 143. 2.) En gaet niet in't Gherechte met uwen Knechte, want voor u en is gheen levendich mensche rechtvaerdich. Hier pronckt ghyluyden met dit Exempel, niet anders, dan of hy na zijn zondigen, al zijn leven door noch onrechtvaerdich ware ghebleven.

254.

Derghelijcke Sproke hebbe ick hier voor 199. 200.etc. beantwoort, ende noch breeder in mijn Boecxken ghenamt uyt-roedinghe, hier vooren oock vermaent. Dus wijse ick u daer. Doch mercke ick, dat ghy niet omsichtich ghenoech en hebt ghemerckt: dat de H. Schrift recht anders tuycht van David, dan ghy hem hier op leght: als of hy, nae zijn voorgaende zondighen, noch altijd daer na in't zondigen volhert hadde, het sy dan int een, of int ander.

255.

Leest ende ghy sult vinden, dat David⁺ ghedaen hadde dat recht was voor den oogen des Heeren, ende niet en was af-geweken van alle dat God hem gheboot, ^{+3. Reg. 15. 5.} uytghenomen de daet van Vria de Hethiter. Soude dat naer u duydinghe noch moeten heeten, dat David noch al zijn leven deur zondichde? Wat machmen vinden dat meer daer teghen sy. So soudy gaern ghelooft zijn buyten ja plat tegens de heylighe Schriftuere.

256.

Niet min onvoorsichtelijck kom-dy oock⁺ voort met Abrahams Exempel. Want daer en seyt d'Apostel niet, dat Abraham niet en is gherechtvaerdicht uyt die wercken (soo ghy't poocht te trecken) neen, maer hy seyt, so sulcx ware, so mach hy roemen, maer niet by Gode. ^{+Rom. 4. 8,}

257.

Dat segghe ick mede van alle Heylighen wel breet hier voor (247) des niet te min of hy sich derhalven by Gode niet en mochte roemen: soo was hy nochtans niet sonder het middel van zijne Werck rechtvaerdich. Soude hy oock rechtvaerdich zijn geweest,

sonder zijn werck van uyt zijn Vaderlant te gaen, dat hem God beval te doen, by al dien hy in't Lant waer ghebleven. So mede, soo hy gheweyghert hadde het werck van zijnen Sone Isaac Gode op te offeren? Dat sal ⁺niemant segghen. Immers d' Apostel Iacobus seyt wel uyt-dryckelijck, dat onse Vader Abraham uyt den wercken is gherechtvaerdicht, offerende zijnen Sone Isaac opten Altaer. ⁺Iacob. 2. 21.

258.

Men siet licht hoe wonderlijcken benaut ghyluyden u self bevonden hebt, in't bekleeden van dese uwe onredelijcke, ja weder-Schriftelijcke Reden: Na-dien ghy voort brengt sodanighe Tuychnissen der Schriftueren, die u niet alleen niet altoos en mogen helpen, maer u krachtelijck onthelpen, ende meest opentlijck teghen zijn.

259.

Dit betoont oock sonderlinghe wel grovelijc het exempel des Apostels Pauli, mede by u hier voort-ghehaelt. Waren uwe ooghen dan so gantschelijck ghesloten, dat ghy ⁺niet en saecht, dat ghy hier teghen u selve spraect? Daer van zeghdy also: Ic weet my selven geens dincx schuldich, nochtans en ben ick daer deur niet recht-vaerdich, ⁺2. Cor. 4. 4. hier bekent (seghdy) d' Apostel Paulus opentlijck, dat hy deur de ghetrouwicheyt in zijnen dienst, ofte in eenige andere zijne wercken voor God niet rechtvaerdich en was.

260.

Also. Ick houde mede dat hy rechtvaerdich was voor Gode, om dat hem Godt uyt Genaden rechtvaerdich ghemaect hadde op de wijze als hier voor (247) is verklaert ende bewesen, doch niet geheel sonder zijne medewerckinghe van Gode willich te ghelooven, ende te gehoorsamen na zijnen Gebode. Ons Gheschille en is nu niet (daer ghy af-wijckende op verloopt) hoe die Mensche rechtvaerdich wort, maer of hij't hier mach wesen: waer toe dienen dan doch alle dese uwe inghevoerde Sproocken, anders dan tot afwijckinghe van't hooft-geschille self?

261.

Merckt nu hoe ghy-luyden u saecken self vernielt, daer ghyse meynt te stijven. Hy is immers inder Waerheydt rechtvaerdich, die sich geens dinghs schuldich en wert. Dit was Paulus hier in desen leven. Hoe moochdy dan seggen, dat hy noch dagelijcx moeste sondigen?

262.

Of wilt ghyluyden desen Apostel in dit stuck nu gelijk maken den Libertijnen, daer inne dat hy van't sondighen gheen wroeghen noch beschuldighen en soude hebben? Dit moeste hy doe hebben ende sich beschuldigen, so hy overtredinghen ende zonden (nae zijne bekeeringhe tot Christum) in sich hadde bevonden.

263.

Was dan d' Apostel doen ter tijdt sonder sich van zonde te beschuldighen, soo heeft hy oock Waerheydt geseyt van hem selven, dat hy doe leefde, niet hy, maer

Christus in hem, seyde d'Apostel hier Waerheyte, (wie⁺ derf hem loghen-straffen?) so was hy self immers de Man die de Geboden Godes in desen leven volkomelijck ⁺Gal. 5. 20. onderhielt.

264.

Merckt hier al mede hoe onwijselijck ghy u selve verwerret, door dit u misbruycken vande Godtlijcke Schriftuere, ende midtsdien de selve een valstrick voor u selve maect. So dat ghyluyden uwe eygen onware opinie weder-spreect daer ghy meynt de waerheyte te wederspreken. Betoondy hier al mede niet, dat ghyluyden die Leeraers der Wet zijn, die niet en verstaet de dinghen daer af ghy spreeckt, nochte wat ghy bevesticht., 1.Thes. 1. 7.

265.

Omme dan mijn segghen te besluyten op dese uwe tweede Reden, so blijckt hier ontwijfelijck by my bewesen te zijn, dat dese tweede redē by u tot bewijs inne-gebracht, dat niemant in desen leven de Geboden Godes volkomelijck en mach onderhouden, gantsch niet altoos en bewijst, dan

Dat ghy onbescheyden zijt, 235.

Dat ghy self niet en verstaet wat ghy zeght, 264.

Dat ghy afwijckt van rechte gheschille, 250. 260.

Dat uwe opinie strydt teghen de Godtlijcke Schriftuere, 239. 237. 238. 241. 249. 252. 254. 255.

Dat ghy u selfs wederspreect, 259. 261. 264.

Dat ghy God lastert, 264. 239. Oock Christum, 243.

Ende datmen de Gheboden Godes in desen leven volkomelijck mach onderhouden, 239. 250. 261. 263.

Op de derde reden.

Antwoordt.

Volcht (seghdy pag. 16) de derde Reden. Om dat ons inde gantsche Bijbelsche Schrift gheen Exempel altoos van soodanighe volkomen onderhoudinghe der Geboden Godes wert voorgesteld: uytgenomen de Persoone onses salichmaeckers Iesu Christi.

267.

Wat ist nu dat ghyluyden met dese derde Reden bestaet te bewijsen? Den Titule van dit Boecxken, te weten, dat niemant de Gheboden Godes in desen leven volkomelijck kan onderhouden. Ende beschreven hebbende soodanighen volkomen onderhoudinghe der Gheboden Godes (als hier voor 66. 67. 68. 69. uyt Boecxken paginis, 9. 19. 11. is aen-ghewesen) seghdy daer op pag. 11. dat yemandt also volkomelijck de Ghe-

boden Godes soude konnen in dit leven onderhouden, en konnen wy niet ghelooven, ende dat om dese na-volgende Redenen.

268.

Welcke ende hoedanighe uwe eerste twee Redenen zijn, hebby moghen sien. Hier suldy nu moghen sien hoedanich dese uwe derde Reden is, oock waer mede ghy die meynt te bewijsen: Na dat ick eerst een weynich sal bewesen hebben, dat alsulck u bewijsen, oft noch al vast waer (als neen sal blijcken) niet altoos tot dit u voort-stel en mach bewijsen: anders dan dat ghy-luyden bottelijck afsluyt vande saecke self tot saken noch niet in Gheschille tusschen ons wesende.

269.

Onse Gheschille en is noch noyt geweest, 't en is oock noch niet, of yemant is, of geweest is, die in dit leven de Geboden Godes volkomelijck onderhout, of onderhouden heeft: maer of dat mach zijn, soo hier noch uyt u eyghen Schrift in desen blijktt. Hier toe segge ick Ia, ghy Neen. Dese uwe neen en bewijsdy hier niet, maer datter geen gheweest souden zijn, poochdy te bewijsen.

270.

Wy doen, suldy segghen, want als wy bewijsen datter noyt eenighe zijn gheweest, soo hebben wy vastelijck bewesen datter geen en moghen wesen. Hier toe segghe ick Neen, ende bewijs dit mijn Neen segghen aldus.

271.

Van dese uwe derde Redene staet also uwe bewijsinghe: waer af inde gantsche Bijbelsche Schrift dus gheen Exempel en wert voor-ghestelt, dat en mach in dit Leven niet gheschieden: Inde gantsche Bijbel en wert ons geen Exempel altoos van zodanige volkomen onderhoudinghe der Geboden Godes in dit leven voor-ghestelt. So blijktt dan dat in niemant sodanighe volkomen onderhoudinghe der Geboden Godes in dit leven en mach geschieden.

272.

Dat is uwe bewijsinghe al hier, die is valsch in alle hare drie deelen. Want het eerste met het tweede deel zijn beyde valsch. Ende en mach uyt twee valsche saken gheen waerachtige besloten worden, 'teerste sal ic eerst, ende daer na het tweede deel valsch te wesen bewijsen.

273.

Nopende 't eerste ick houde 't voort-stel voor valsch, dat in dit leven niet en mach geschieden, 'tgeen, daer af inde gantsche Bijbelsche Schriften ons geen exempel altoos en wert voorghestelt. Want de Ioden ten tijden van Christi Gheboorte ende Lijden, mochten oock soo gheseyt hebben. Waer af inde Wet noch Propheten gheen Exempel altoos en wert voor-ghestelt, dat en mach in dit leven niet gheschieden. Ons wert daerinne gheen exempel voor-ghestelt, dat in dit Leven een Maecht ontfangen ende gebaert heeft, of dat Christus als een Slacht-schaep ter doot gheleet is gheweest. Dus en mach dat hier in dit leven niet gheschieden.

274.

Siet Mannen, so soudij met sulcke wijze van bewijsinge, wel bestaen te bewijzen, dat de Ioden niet en behoorden noch en mochten ghelooven, dat in dit leven een maecht ontfangen ende baren, ende dat Christus als een Slacht-schaep ter doot gheleyt soude worden. Ende soo doende, soudy wel verschoonders der Moorders Christi worden: ghy, segghe ick, die daer teghen poocht alle Heylighen Godes te bekladden.

275.

Maer suldy moghelijck segghen, het was⁺ beyde by den Propheet Isaiam voorseyt, dus hadden sy dat behooren te gelovē, oftschoon doe noch noyt en was geschiet. ^{+Isa. 7. 14. 53. 7.} Want Godt die't beloofde of voorseyde, is soo Almachtich om te doen al dat hy wil, als waerachtich om niet te voorsegghen dat niet en soude gheschieden.

276.

Also. Behooren wy dan oock niet den selven Waerachtigen ende Almachtigen Gode te ghelooven in zijne Beloften, dat sy sullen hier in desen leven geschieden: of wy schoon gheen exempel altoos en hadden van dat het hier in desen leven gheschiet waer gheweest? Nu belooft ja sweert ons God te geven door Christum, dat wy sonder vreese, van onser vyanden handen verlost zijnde, hem (Gode) sullen dienen in Heylicheyt ende rechtvaerdicheyt⁺ die hem aengenaem is, alle de dagen onses levens. Dats immers hier ende volkomelijck. ^{+Luc. 1. 73.}

277.

Of soudy willen seggen, dat de Ioden doe min gehouden waren om te gelooven Moysi ende den Propheten: dan wy nu zijn, om te ghelooven de gantsche Bijbelsche Schriften? Dat houde ick niet. Want dan soudy de Ioden ontschuldigen int gene Christus henluyden opentlijcken beschuldicht. Dats van ongeloovicheyte.

278.

Maer of ick u dien uyt-sluyt noch al toe liet (soo ick niet en mach) wat suldy segghen tot die Beloften Godes, ons gegeven door zijn Propheten? Dat Godt der af-Goden⁺ namen inden Lande sal uyt-roeden, soo datmense nimmermeer en sal ghedencken, ende den valschen Propheten ende onreynen Geest uyten Lande wech ^{+Sach. 13. 2. 3} nemen, sulcks dat, soo yemant voorts meer wilde Propheteren, de selve van Vader ende Moeder door-steecken sal worden: veele meer derghelijcken mach ick voort-brenghen, maer vernoeghe my niet een.

279.

Seght nu, hebby inde gantsche Bijbel, so wel Nieuwe als Oude Testament, exempel, dat sulcx oyt is gheschiet in desen leven? Ghy moet bekennen neen. Behoefdy daerom niet te ghelooven, dat sulcx gheschieden mach, ja sal? Soo behoefdy oock niet te gelooven, dat Godt Waerachtich is, in't segghen, dat hy sulcks doen wil, of wilt Godt dat hy Almachtich is, soo dat hy

‘tgeen hy wil doen, vermach te doen. Hier in behoefdy dan Gode oock niet te gelooven.

280.

Immers ick segghe meer, machmen niet gelooven tgeen wy gheen Bijbelsch exempel af en hebben: ende moochdy niet bewijsen (soo ghy en moocht) dat die voorsz. Prophetie Zacharie oyt gheschiet is in desen leven: soo moeten wy ghelooven, dat ghy Godts Woorden niet gelooft, dat ghy Gods waerheyt niet en ghelooft, ende dat ghy Godts Almogenheyt niet en gelooft, maer loochent, ende Gode lastert.

281.

V ghewoonlijke uyt-sluyt, van dat ghy gelooft, dat sulcks hier na in d’ander Werelt sal geschieden, en mach u luyden hier altoos niet helpen. Want hier staet uytdruckelijck by, so daer yemant wilde Propheteren: salmē dan ooc inde Eeuwicheydt, daer’t alles voor oogen is, noch propheteren? wie mach dat gelovē? Of zal Vader of Moeder haer Kint in den Hemel noch doot moghen steken? Wie in’t Eeuwige leven ghekomen zijnde, sal ander-werven daer in den Hemel moghen sterven? Niemant. Ziet daer dit u sluyt-hol ghestopt.

282.

By alle ‘twelc nu onlochbaer valsch is gebleecken dit u eerste voort-stel, te weten: dat hier in desen leven niet en soude moghen geschieden, ’t geen wy inde gantsche Bijbelsche Schrift gheen exempel altoos af en hebben. Siet daer op wat vaster grondt-vesten dese uwe opinie is ghebouwet. Ende daer mede alleen blijkt nu dese gheheele uwe voor-ghestelde Reden, soo valsch, dat hier geen bewijsinghe altoos meer en behoeft. Want is de Major valsch, hoe mach de conclusie waerachtich zijn? Dats een.

283.

Aen-gaende nu de valscheyt van’t tweede Deel van dese uwe bewijsinghe, namentlijck dat ons inde gantsche Bijbelsche Schrift gheen exempel altoos van zodanighe volkomen onderhoudinghe der Gheboden Godes wert voorghestelt, wil ick hier na mede bewijsen valsch te wesen, hoewel sulcx in sich self gants onnodich is, na dien al dese uwe Derde Reden hier gants valsch is gebleken. Doch wil icks uyt overvloed niet laten, of sulcx yemant vanden uwen van dese uwe weder-Schriftelijcke Opinie mochte af-schricken.

284.

Het bewijs van dit u tweede deel in u voorsz. gheheel Argument staet also: wat sommige Heyligen hebben gedaen, dat hebben alle Heylighen ghedaen. Sommighe Heylighen, welcker namen wy hier stellen, hebben gezondicht. Daer by blijkt nu dat alle Heylighen niemant uytgenomen gezondicht hebben.

285.

Is dat niet u bewijs-reden in zijn volle leden, so straft my. Is dat niet openbaerlijck valsch, soo verschoont het, ’t is immers onlochbaerlijck vant bysondere tot het

alghemeyn gheargumenteert. Dit lijtmē niet in School-kindē, uyte welcke men sulcke sotheyt drijft met de Roede.

286.

Want op die wijze soude moghen geargumentē worden alsoo. Wat sommige, jae de meeste hoop der Menschen zjyn, dat zjyn alle Menschen. Sommige, ja de meeste hoop Menschen zjyn Godtloos daer uyt volcht, dat alle Menschen Godloos zjyn. Ende soo machmen segghen, wat de meeste menichte (dats noch meer dan sommige) in Sodoma dedē, dat deden sy al die in Sodoma waren: de meeste hoop in Sodoma deden Godlosicheydt ende Boggerije: daer uyt blijktt, dat Loth mede in Sodoma Godloosicheydt ende Boggerije dede. Mooch-dy dit oock ghelooven? Ick wedde neen: moochdy lochenen dat u bewijs-reden sodanich is? Ick weet neen.

287.

Wel aen, wildy dat ick sulcke uwe maniere van bewijsinghe gheloove teghen my: ghy moetse oock van my gelooven teghen u. Ende sal dan mede also seggen.

Wat sommige Menschen in desen leven doen dat doen hier alle Menschen.

Sommighe menschen ghelooven ende betrouwen Gode.

So ghelooven ende betrouwen alle Menschen Gode.

288.

Dunckt u luyden dit mijn besluyt oock oprecht? Ick weet neen, maer ghy houwet voor valsch. Het uwe is gants dit ghelijck. Soo hout nu met my sulcke u blinde bewijsinghe mede voor valsch, wildy u selve niet moet-willens bedrieghen. Ende seker weet ghy niet beter: hoe moochdy Leeraers verstrecken? Weet gy dan ooc beter, hoe moochdy oprecht zjyn? Is hy ooc oprecht, die willens met valsche argumenten den Een-vuldigen bedriecht?

289.

Wildy noch meer dolingen sien in dit tweede deel van dese uwe bewijsinghe: so merckt of men u simpel segghen sonder getuych der H. Schriftueren oock behoort te ghelooven, u alle 'tgeen ghyluyden voor zonde reket in den Heylighen. Dit moet ghy bekennen niet te behooren: of ghy moet ons nu weder Vroet maecken, datmen u, in al 'tgeen ghy maer seght, al waert oock sonder 'tghetuych der Schriftueren, behoort te gheloven. Maer dit schelt ghy voor Godts-lasteringhe in den Roomsche Catholijcken. Dus moochdy u self sulcx niet toe-schrijven.

290.

Int vierde Boeck, Cap. L. Irenei, terstont aen der Apostelen tijden Gheschreven zijnde, leestmen aldus: *Maer van den (Gebreken der Patriarchen ende Propheten) die van de Schriftuere niet berispt, maer simpelc gestelt worden, en behooren wy geen beschuldigers te worden (want wy en zjyn niet vlijtiger dan God, noch wy en mogen niet wesen boven den Meester) maer den geestelijcken sin te soecken. VWant niet altoos isser vergeefs vande onberispte dingē die inde Schrift syn gestelt*

Daer op voort-varende in't naest-volgende Capittel, ontschuldicht hy Loth in't beslapen zijnre Dochteren, ende soect daer inne een verholten sinne. Ia hy seyt daer oock, dat de Dochters self zijn te ontschuldigen.

291.

Segt ons nu, Arnolde ende Donderkloc, waer seyt de H. Schrift, dat Noe bevangen zijnde door de kracht eens onbekende drancx, hem niet om drincken verboden zijnde, daeraen heeft ghezondicht? Nergens. Dit dorst ghy-luyden vry-moedelijck seggen, uyt u eygen goet duncken. Lieve waer heeft u Godt dat Oordeel bevolen? Nergens.

292.

Waer lees-dy dat Abraham in't segghen, dat Sara zijn Suster was (t'welck nae de Hebreusche wijze soo waer was als Iacobus, Ioseph, Simon ende Iudas, Broeders Christi waren? Mat. 13. 55.) ghelogen ende ghezondicht heeft? Nergens. Dit derft ghy-luyden soo stoutelijck uyt u vernuft sonder Schrift seggen. Ghy-luyden wilt immers van Abraham een blijvende sondaer maken: De Heylige Schrift tuycht, Gen. 26. 5. Dat Abraham des Heeren stemme gehoorsaemt hadde, Godes Wetten bewaert hadde, ende Godes Gheboden bevelen ende Ceremonien onderhouden hadde. Heet dat een sondaer sijn met u luyden? Moeten wy hier niet Godes waerheyt self, boven u luyder dichten gelooven?

293.

Ghy-luyden seght, dat Sara om Hagers wille ghetwist soude hebben met Abraham, oock hem ongehoorsaem geweest soude zijn, ende dat sy des niet te min, tot een voorbeelt van gehoorsaemheyt den vrouwen wert voor-ghestelt by den Apostel Petrum. O hoe subtijl toondy u selve om yet sondelijcks te soecken in den Heyligen Godes: maer hoe grof is dese uwe subtijlheydt om sulcx te vinden, ende noch veel plomper om die te bewijzen.

294.

Lieve, wat onghehoorsaemheyt of twisticheydt kondy doch vinden, swijghe doen blijcken in desen exempel? Geen altoos. Sara wist dat sy de vrye Vrouwe, ende dat Agar een eyghen dienst-maert was. Sy wist dat haer ghehoorsaemheyt ende eer-biedinge toe quam vande Slavinne. Dese verachte haer vrouwe, ende was onghehoorsaem, betaemdet de Vrouwe die ongheschicktheydt inde huys-houdinge te ghedooghen, andere Slavinnen ten exempele, om 'tonderste boven te keeren? Geensins.

295.

Wat doet hier Sara? Nam sy uyt haer selven wrake over die Slavinne? Neen. Sy klaget haer Man over haer ongeschicktheyt, wetende dat het hem, als de Vader des huysghesins, betaemde te weren, ende dat hy sulcke ongheregeltheydt niet en soude willen ghedooghen. Hier inne en was sy oock niet bedrooghen.

296.

Want also Abraham wel verstont dat Sara recht hadde, soo gaf hy Sara oock recht dede Recht, ende stelde de Dienst-Maerte onder haerder Machte. Wat Sonde.wat

onghehoorsaemheydt, wat twisticheydt, mach yemant, ja oock *Momus* selve, in al desen handel aen Sara vinden? Waer tuycht oock de H. Schrift, dat Sara in alle desen yet ghezondicht heeft, of heur man onghehoorsaem is gheweest? Nergens.

297.

Immers de H. Schrift selve tuycht hier uyt den Monde Petri, by u luyden selve (die niet en weet wanneer ghy voor of teghen u selven spreken) dat Sara heur Man gehoorsaem was. Dit tuycht de H. Geest uytdruckelijck, ja stelt den Vrouwen tot een voorbeelt, van ghehoorsaemheydt. Ghyluyden uyt u quaet duncken die Heylige Vrouwe van ongehoorsaemheydt. Wanneer suldy de Godtlijcke Schrift de eere doen dat ghy sult schroemen haer soo openlijck te weder-spreken? V oordeel boven des H. Geests oordeel te stellen? V opinien boven Godts waerheyte te willen doen gelooven?

298.

So handelt ghy-luyden ooc met het Lachen Sare. Seght doch Mannen, waer tuycht de H. Schrift dat Sara daer aen gezondicht heeft, of ongheloovich is geweest? Nergens. Sy hoort Mannen, die sy niet en kent, veel min weet, dat het Godt selve is, segghen dat sy (een over-jarighe Vrou) een Kint sal baren: 'tgheeft haer onmare dat zy ende haer Man noch met lusten zouden omgaen: sy lacht als om een onghehoorde sake, niet anders meynende, dan dat sulcx een onbedacht menschelijck segghen was. Waer seyt de H. Schrift, dat Sara aen sulc lachen heeft ghezondicht? Nergens.

299.

Daer na merckt sy dat die Mannen haer lachen, sonder dat zijt hadden moghen sien of hooren, wisten, sy verstaet dat sy wat grooters moeten zijn dan Menschen, sy wert verschrickt, ontkent uyt vreesen (so de Text mede brenghet) haer lachen. Waer getuycht de H. Schrift, dat sy daer aen ghezondicht heeft, jae dat sy ongheloovich is gheweest? Nergens.

300.

Immers ter contrarien betuycht Godes Gheest selve inde H. Schriftuere openlijck van Sara, dat sy door't Gheloove kracht ontfingh, soo dat sy bevrucht werde, ende⁺ boven den tijdt haerder Ouderdoms baerde, overmidts sy voor waerachtich hielt, [†]Hab. 11. 11. den ghenen die dat hadde beloofte.

301.

Wat reden hevet nu doch, datmen u luyder hatelijck wroegen in't beschuldighen van Godes Lieve Heylighen, soude ghelooven sonder, ja teghen die klare ende ware tuychnisse der Godtlijcker Schriftueren? Zoo verde verleyt u de liefde van dese uwe vuyle opinie. Ende aen dese twee stucken alleen,

mach elck licht sien, hoe ghyluyden kaetst met de Godtlijcke Schriftuere, hoe ghy die misbruyckt, Raye-braeckt, ende over-weldight. oock mede wat gheloove ghyluyden verdient in alle uwe andere diergelijcke vuylmakinghe der Heylighen Godts.

293.

Van daer komdy voorts met den lieven Isaac. Zeght ons doch, waer tuyght de H Schrift, dat Isaac zijnen Vader in ghelijcke sake navolghende, als hy Rebecca zijn Zuster noemde, zonde daer aen heeft bedreven? Nerghens. Maer dit tuyght ende oordeelt u vermetelheyt, van de Heylighen Godes, sonder bevel ende waarheyt.

294.

Waer verklaert de H. Schrift, dat Iacob, om dat hy Rachel liever hadde dan Lea, ende om dat hy in-gingh tot haer beyder dienstmaerten sich heeft bezondight? Nerghens. Dit verklaert uwer beyder goet-duncken, al wat te goet-dunckende.

295.

So en ist dan in u macht niet metter H. Schrift (u segghen ghelt hier niet) te bewijzen, dat Noe, ende die drie Patriarchen ghezondight hebben, daer teghen tuyght de H. Schrift opentlijck, dat Noe rechtvaerdigh was, dat Abraham uyt zijn wercken gherechtvaerdicht is gheweest (Iac. 2. 21. 24.) ende werden alle die drie Patriarchen soo hoochlijck van Godt self ghepresen, dat hy Gebenedijt sich niet en heeft gheschaemt sich selfs door-gaens te noemen een Godt Abrahams, [†]Isaacx, ende Jacobs. Zoudy dan wel meynen dat de H. Godt, die ons beveelt Heyligh te wesen, [†]Lev. 11. 44 want hy Heyligh is, soude proncken, of zijn eere by den Menschen soecken, in hem self te noemen een God van blyvende ende gedurighe Zondaren?

296.

Aengaende d' Apostel Petrus, die en soudy met gheen zonde bekladden, maer veel eer hem verschoonen van gedoolt te hebben uyt misverstandt (hy noch d'ander Apostelen en [†]waren in een ooghenblock in alle waerheydt [†]geleyt, maer namen toe van d'een klaerheydt in d'ander.) So ghy hadde willen of konnen mercken op [†]Toan. 16, 13 d'onderscheydt, die daer is tusschen dolen ende zondighen. So datmen uyt [†]2 Cor. 3, 18 onverstant doolt, maer uyt quade begeerlijcheyt zondight. Lieve, want quade begheerlijckheyt, of wat quade luste die verboden is, mooghdy doch in dese doolinghe Petri vinden? Gheen altoos. Hoedt u Mannen, dat ghy u self niet en maeckt Balck-rechters, die den Splinter hier soeckt (daerse niet en is) in der Heylighen ooghen.

297.

Belanghende nu den Apostel Paulum, die maeckt gy vuyl met twee kladden. D'een is met zijne woorden in't sevende Capittel totten Romeren. My wondert dat ghy luyden u niet en schaemt dit voort te haelen, eer ghy wederleyt hebt mijn bewijs, dat de Apostel hier niet en sprack van sich zelve, in een Boecxken ghenamt Na-dencken. Dat verantwoordt, eer ghy dit onrechte gheweer ghebruyckt.

298.

So veele nu beroert de twist tusschen Paulum ende Barnabam: tuyght ons de H. Schrift dat daer aen ghezondight is? Neen. Dat zy beyde daer aen gezondicht hebben? Gheensins. Dat Paulus ende niet Barnabas daer aen ghezondight heeft? Oock niet. So zijt ghy hier rechtters over den Heyligen Paulum, uyt uwen Menschelijcken goetduncken? Wie heeft u dit oordeel bevolen? De Godlijcke Schrift? Neen. Soudet wel zijn u ongodlijk vernuft? Dat mooght ghy luyden na-speuren.

299.

Soo ziedy nu, dat ick die voor-genoemde H. Godes ontschuldighe met waerheydt, die ghy teghen de waerheydt beschuldight, dit blijkt onlochbaerlijck. Doch in allen ghevalle, of yemandt hier aen noch wilde twijffelen, wie mach dat een ander beletten?) So mach niemant daer aen twijffelen: dat mijn werck in't ontschuldighen vanden Heyligen, Christelijcker, behoorlijcker, Schrift-matigher is, ende meer over een komt, met de wet der Natueren (daer inne Wet ende Propheten zijn begreepen) dan sulck u hatelijck ende vermetel beschuldighen van soodanighe Heylighen, dat ghy nocte uwe Nieuwe Vaderen nauwelijck waerdigh soudt zijn met te houden van heure Kudden, veel min heure rechtters, [†]te wesen, 't welck ghy sonder bevel u self onderwint.

[†]Tob. 30, 1.

300.

Is dan in u Luyden soo kleyne vreesse des Heeren, dat ghy uyt u selfs, sonder, jae plat teghen zijn bevel, van zijne so waerde Heylighen, [†]soo vermetelijck als onwaerachtelijck derft oordeelen?

[†]Mat. 7, 1.

301.

Dat ick segghe onwaerachtelijck, verstae ende bewijse ick aldus. Laet ons noch al nemen of ghy waerheydt daer aen zeyde, dat Noe, Abraham, Isaac, Iacob, in de stucken by u daer ghestelt, ghezondight hadden (dat ick u niet en mach toelaten) jae oock Perrus ende Paulus erghens inne een, twee of driemalen ghezondight hebbene ghehadt: hoe, of waer mede moogdy bewijsē, dat sy noyt heur leven waerachtelijc van't zondigen opgehouden hebben ghehadt, maer stadelijcken daerinne volhardende Zondaeren ghebleven zijn gheweest?

302.

Nochtans werpt ghy allen Heyligen Godes dese leelicke kladde op heur suyvere bruylofs-kleedt. Want wildy dit daer mede niet segghen: wie ziet niet, dat ghy met sulck vuyl maken der Heylighen niet altoos in desen en mooght bewijsen? Ghemerckt dan yemant gezondicht hebbende, daer van voorts mach af laten, en wesen dan niet meer een zondaer, maer een Heylighe.

303.

Zijn dan de voorsz. Heyligen sodanige geweest, dat zy waere boete van heure zonden ghedaen hebben, so dat sy boete deden van alle heure zonden, die zy ghedaen hadden, ende alle des Heeren Gheboden onderhielden (soo

⁺de Propheet Ezech. de ware boete beschrijft) met wat recht mooghdyse noch blijvende zondaren noemen? Met wat recht mooghdly loochenen, dat zy hier de Geboden ⁺Ezech. 18, 11 Godes volkomelijck hebben onderhouden?

304.

Of ist met u hier al mede een goede Bewijs-redene, dat die eens of twee-maelen droncken is gheweest, die eens of meer ghestolen heeft, of die eens over-spel ghedaen heeft, of gheblasphemeert heeft, dat die van zijn gantsche leven niet op en mach houden van droncken drincken, van stelen, van overspel te bedrijven, ende van blasphemeren?

305.

Soudy dit willen segghen, de H. Schrifture sal u opentlijcken logen straffen. Vraegdy, waer? By d' Apostel Paulum vint men tot verscheyden zondaren, ende onder die ooc Dronckaerts, ende Dieven gheweest zijnde, ⁺gheseydt te zijn: Ende dusdanighe zijn sommighe uwer gheweest, maer ghy zijt af-gewasschen, ghy zijt gheheylyght, ⁺1 Cor. 6, 10, 11. etc.

306.

Van David leest men, dat hy overspel gedaen heeft, maer leestmen oock, dat hy daerinne al sijn leven deur volherde? Het platte teghen-deel tuyght de H. Schrift, so voorsz. is, te weten, dat hy uytghenomen dat stuck, ende de doot-slagh Vria, alle de daghen zijns ⁺levens niet af en weeck van alle dat hem de Heere hadde geboden, maer dat hy't geen dat recht was dede voor den ooghen des Heeren. Dit waerachtig ⁺3 Reg. 15, 15 af-laten van Davids voorgaende zondighen, al soudet maer een Dagh voor sijn sterf-dagh gheweest sijn in hem, so men de Godtlijcke Schrift door Menschelijck goedt-duncken niet en wil segghen onwaerachtigh te wesen.

307.

Ende d' Apostel Paulus ghetuyght van ⁺sich selve, dat hy voormaels een Blasphemeerder was gheweest: Soudy daer uyt moghen besluyten, dat hy al sijn ⁺1 Tim. 1, 13 leven deur een Blasphemeerder is gebleven? D' Apostel selve sal u hier inne loghen-straffen, daer hy seyt, dat hy sich selfs gheens dincx schuldigh en weet, seker waer hy doe ter tijdt noch een blasphemeerder geweest, hy soude dat tegenwoordighe quaedt immers so wel gheweten hebben, als het voorleden.

308.

Mach men dan waerlijck af-laten van elcke zonde op sich self, waerom niet van allen? Of wil Godt niet van allen verlossen? Is dat: so moghen wy't so weynigh laten, als wroeghen daer over maken. 't Welck Libertijnsch is. Immers uyt dit gheseyde blijktt nu naecktelijck, hoe qualijck ghy luyden dese uwe Bewijsinghe neemt, van dat eenighe Heylighen die eertijts hebben ghezondight, ⁺heur leven lanck sulck zondighen niet en moghten laten, maer noch altijt wederom zondighen, ende also ⁺1 Cor. 4, 4 altijt zondaeren blyven moesten.

309.

Dit suldyd noch naeckter hier uyt moghen verstaen. Terstont hier voor is verhaelt, dat d'Apostel Paulus tot eenighe die Zondaren gheweest waren, seyt: Maer ghy zijt af ghewasschen, ghy sijt gheheylight, etc. 1 Cor. 6. 10. 11. waer inne worden die Heylighen gewasschen ende gereynight van heure zonden ende doode wercken: in't suyveren ende dierbare Bloedt onses Heeren Iesu Christi. Hebr. 9. 14.

310.

Ist nu soo, datter gheen onder alle Heylighen en is gheweest, die na heur bekeeringhe voor haer lijflijcke doot in desen leven gantschelijck heeft opgehouden van zondighen, maer altijd weder heeft ghezondight (soo ghy leert) wat maect ghy luyden dan doch anders (oock van d'alder-heylighste Litmaten Christi) dan onboetvaerdige zondaren? Dan zondaeren, die Christum een Dienaer der zonden maecten: Dan snoode Honden, die t'elcken heur onreynse sponsele weder op-licken? Ia dan vuyle Zeughen, die t'elcken nae 'twasschen (in so dierbaren nat) wederomme loopen wentelen in den slijck der zonden? (2. Pet. 2. 22.) Dats nu te recht by u luyden ghechamiseert, der Heyligher Vaderen schamelheyt bespot, met den bedreeten steerte elck een vuyl ghemaect, ende rust ghesocht in een ghemeen Plaghe. Dit merckt ghy selve wel hier u werck eyghentlijck te wesen, sulck vermoeden teghen u, pooghdy (Pag. 25.) te verbloemen ende te voorkomen, segghende dat ghy der Heylighe personagien feylen niet en verhaelt uyt lust, om heur schaemten te ontblooten, etc. Maer hier in mooghdy soo veel gheloofs hebben by verstandighen, als of ghy een vroom Mans name met loghenen beveleckende, seyde, dat ghy't niet en deed om hem te schanden te maken.

311.

Maer soudy willen seggen, dat zy daer niet stadelijck in blijven legghen, maer altijd vallen ende weder op staen: men sal segghen, dat die 't Peck raeckt: daer af besmet wort, ende dat die zonde volbracht zijnde, den doot baert (Iacob 1. 15.) so dat ghy noch in allen ghevalle allen Heylighen Godes vuyl maect, ende in den doode t'elcken vervallende uyt het Leven Christi.

312.

Ende (dat noch arger is) ghy maket noch al argher daer inne dat ghy oock den Heere Iesum Christum niet en verschoont in zijn Ampt, want ghy des Menschen zonde sulcken oneyndlijcken kracht toeschrijft, ende daer teghen de rechtvaardigheydt Christi soo kranck maect: dat des Menschen zonde hem so krachtelijck hier in desen leven, in der waerheyt mach vuyl maecten, dat het rechtvaardighe ende suyvere bloedt Christi gheen macht en heeft een eenigh mensche van zijn zondighe onsuyverheyt hier in desen leven in der waerheyt reyn ende suyver te maken. So eert ghylieden niet alleen die Heylighen Godes, maer oock dat suyvere Lammeken als oft niet en wilde, of niet en moghte de zonde waerachtelijck wech nemen uyt zijne Heylighen.

313.

Hier mooghdy, wildy, nu zien wat schandelijcker reden ghylieden hier voortbrenghet

voor de derde, tot bewijs van uwe opinie van 't nootlijck zondighen alder Heylighen in desen leven, so dat de selve niet altoos beter, maer noch argher ende leelijcker is dan de twee eerste, die oock so luttel deugen, datmer kinderen om soude om 't gat slaen.

314.

Want ick hebbe bewesen d'ydelheyt van u bewijs-reden: waer wy in de Bybelsche schriften gheen exempel altoos voorghestelt en zien, dat en mach in desen leven niet gheschieden, daer na: Eenighe Heylighen hebben ghezondicht, ergo hebben zy al ghezondicht, ende ten laetsten: die eens oft twee-mael ghezondigt heeft, en mach hier niet af-laten van te zondighen, maer moet noch zondighen tot zijn doot toe.

315.

Met welke mijne bewijsinge, al en waert oock maer niet een van allen, onloochbaer betoont is, dat u derde Reden voorsz. mede niet altoos en deught, maer also die de laetste also oock de quaetste is. Daerom ick nu voort moghte gaen aen uwe vier genaemde calumnien, als hier volkomelijck u segghen vernielt ende ydel gemaect hebbende.

316.

Doch na-dien ghy over al den Menschen pooght vroede te maken, dat men geen exempel in de Bybelsche Schriften en vindt ons voor-ghestelt te wesen van Heylighen die waerachtelijck hebben af-gelaten van zondighen, ende de Geboden Godes volkomelijck onderhouden hebben in desen leven: soo moet ick hier sulcke uwe openbare Calumnie op de Godlijcke Schrifture, ende op sodanighe ware Heylighen Godes uyt-ghespoghen te schanden maken, ende uyte Heylige Schrifture self het teghen-deel van sulck u Calumnieren der Schriftueren ende Heylighen, u voor ooghen stellen. Want ick niet en kan vermoeden, dat ghy in de Schrift niet en zout ghelesen hebben, van soodanighe Heylighen Godes: die in de Heylige Schrift rechtvaerdigh genaemt worden, ende daer af zy tuyght dat sy alle des Heeren Gheboden onderhouden hebben: sonder dat de H. schrift van sodanighe rechtvaerdighen zonden erghens een eenigh wordeken verhaelt ofte voor ooghen stelt. Dit mach u, Predicanten zijnde, die de Schrift daghelijcx uyt-leght, dan oock niet verholen zijn, ende vraghe u derhalven.

317.

Waeromme ghy onder de Heylighen by u daer ghestelt, oock niet en hebt ghestelt Abel, den welcken de Heere Iesus Christus [†]self rechtvaerdigh noemt te wesen? Hebdy erghens inde gantsche Schrift eenighe zonde van hem ghelesen? Neen. [†]Mat. 21, 35

318.

Waerom komdy niet voort met Caleb? Hier af leestmen dat hy des Heeren wille vervult heeft: Leesdy van desen oock eenighe zonde? Neen.

319.

Hoe pronckt ghy hier niet met Iosue? Tuyght de H. Schrift niet van hem, dat hy alle dat hem Moyses beval, vervult heeft, so dat hy niet altoos en versuymde, oock

een woordt niet van alle 't ghene Godt Moysen hadde gheboden, maer des Heeren wille volbrachte?⁺ Vryelijck ja. Zeydt de Schrift erghens⁺ een eenigh woort van sijn swackheyt, dolinghe, of zondighen? Neen.

⁺Iosue 11, 15

⁺Nu. 32, 12.

320.

Wat swijgdy van Samuel den Propheet? Tuyght de H. Schrift niet van hem, sodanighe oprechtigheydt, datter oock niet een van alle sijne woorden opter Aerden viel? Tuyght⁺ zy niet dat het een volmaectt Man is, die in⁺ gheen woort en feylt? Tuyght zy niet dat hy onberispelijck gewandelt hadde? Gewisselijc ja. Verhaelt de H. Schrift, erghens niet een Letter, van zijne feyle, doolinghe, of zonde? Neen.

⁺1 Reg. 3, 1, 19

⁺Iaco. 3, 2.

321.

Wt wat oorsaecke verhaeldy niet van Simeon? Tuyght de H. Schrift niet van hem, dat hy rechtvaerdich ende Godt-vreesende was, verwachtende de vertroostinge Israel, ⁺ ende dat de H. Geest in hem was. Kondy ons toonen, dat de H. Schrift yet seydt van sijn zondighen of ongerechtigheydt? Neen.

⁺Luc. 2, 25.

322.

Zachariam stelle ick hier uyte, overmidts u luyder veel-woordigh bekladden der Heylighen maeckt, dat hier toe meer woorden souden behoeven, dan dit mijn werck mach lijden, oock om dat ick hier af breedt gehandelt hebbe in mijn Boecxken voor-ghemelt, genaemt Wt-roedinghe, maer vraghe wat u port, dat ghy Elizabeth voor-by gaet? Tuyght de H. Schrift oock niet van haer, dat zy was rechtvaerdigh (niet voor de menschen, maer self) voor Gode, wandelende in⁺ alle des Heeren Geboden ende Rechten onberispelijck? Iae. Mooghdy yet voort brengen uyt de H. Schrift, tot bewijs, dat zy ergens inne heeft ghezondight? Neen.

⁺Luc. 1, 6

323.

Waeromme zydy hier stom in 't benamen van S. Steffen? Tuyght de H. Schrift niet, dat hy was vol van Geloove, ende van den H. Geest? Dat hy voor zijne Doodtvyanden ter navolginge van den Leer-meester der Liefdem: Iesum Christum: heeft⁺ ghebeden? Iae. Tuyght zy iet van zijne zonden? Neen.

⁺Acto. 7, 62

323.

Hoe komet, dat ghy niet en vermaent van den Apostel Ioanne, ende andere met hem? Tuyght de H. Schrift niet van hem, ende anderen meer, dat de Liefde de Godes in hem⁺ volmaectt was? Iae. Kondy doen blijcken, dat de H. Schrift hem erghens beschuldight van zonde? Neen.

⁺1 Ioan. 4, 17

324.

Ten laetsten, wie mach't hier al inne brengen? wat maeckt u hier so stillekens vande Moeder ons Heeren? Tuyght de H. Schrift van haer niet, dat zy saligh was, om dat zy hadde geloof? Voorwaer ja. Vint men in de⁺ Schrift erghens gheschreven van haer misdaedt of zonde? Neen.

⁺Luc. ¼.

Ick antwoorde hier op mede, Neen, om dat icx nerghens en lese in de H. Schrifture. Maer ghy sult mogelijkck uwen Calvijn hier hier willen na-volghen, om dit suyvere ende ootmoedighe Maeghdecken mede te bekladden, so hy stoutelijck doet, seggende, dat men sich niet seer en behoeft te quellen, om haer gantschelijck te ontschuldigen, oock aenwijsende hoe sy hadde behooren te doen, ende verklarende dat sy bleef staen op de gemeyne middelen van Kinder-teelen, etc. Comment. Luc. 1. 34.

325.

Wat Heylighen souden van u luyden doch ongheschent ende verschoont blijven, als dese H. ende hoogh-waerdighe Maghet voor de Calumnien van den uwen niet vry en heeft moghen blijven? Maer waer mede bewijst Calvijn haer ongeloovigheyt? Met zijn vernust: Daer teghen tuyght de H. Gheest door [†]Elizabeth, dat zy gheloovigh was of gheloofte hadde. Wie is hier de geloof-waerdigste? Calvijns goetd-duncken, [†]Luc. 1, 45. of de H. Gheest selve?

326.

Soo mede in alle de voorsz. Heylighen sake. De H. Gheest in de Godtlijcke Schrift betuyght naecktelijck, dat zy rechtvaardig, Gode ghehoorsaem waeren, ende sijne Gheboden in desen leven onderhielden, die tuyght nerghens van sulcker Heylighen zonden, maer ghylieden doorgaens. Oordeelt nu kondy, wie men hier behoort te gheloooven? V menschelijcke Opinie? Of de Godlijcke waarheydt?

327.

Ziet daer nu ghebleken uwe schandelijcke onwaerheydt, van dat ons in de H. Schrift geen Exempel altoos van sulcke volkomene onderhoudinghe der Gheboden Godes, en soude sijn voorghestelt. Ende op dese loghen is dese uwe derde Reden gebouwen. Moet die dan niet als Roock verdwijnen, so haestmen sulcke klare waarheydt siet verschijnen.

328.

Ende op sulcken menighe Sproken der Schrifturen, so Exempelen als anders by u luyden inden Haghe, als een Coopmanschap over hoop, of als een Rommel-pot, gantsch niet ter saken dienende (soo ick doe seyde, ende nu bewijse) t'samen gheraspelt, stolteerden uwe aenhanghers, gaven 't u al ghewonnen, Coornhert bracht gheen schrift voort, ende en soude niet daer teghen moghen segghen.

329.

Nu mooghdy hier zien wat ick daer tegen soude hebben vermoghen, waerdy my weder voor't volck ghekomen onder ooghen. Nu weet ghy best, of ghy't Licht doe hebt ghevloden. Altijdt mooghdy 't qualijck verantwoorden, dat ghy soo langhe achter sijt ghebleven, teghen de Resolutie van den Heeren Gecommitteerden, op de beleedinghe van de Disputatie, ende dit tot gheen kleyne argernisse van u Leere.

Altydt siedy hier, dat ick vastelyck nu doe blycken, dat ghy-luyden hier al mede pooght af te wycken van 't gheschil dat tusschen ons is, tot een sake noch niet in gheschille tusschen ons sijnde. 268.

Dat ghy u bewysinghen die openbaerlyck Vasch sijn. 270. 271. 281. 282. 284. 304. 308. 314.

Dat ghy niet en ghelooft Godes VVoordt, Almogenheyt, ende waerheyt. 280.

Dat uyt dese uwe Leere volght, dat Gode lastert, 280, oock den Heere Christum. 312.

Dat ghy vermetelijck ende onwaerachtelyc oordeelt van den Heyligen Godes. 300. 301.

Dat ghy te recht Chamiseert. 310. &c. 324. 325.

Ende dat ghy onwaerheyt spreeckt in 't segghen, datter gheen Exempelen sijn die de Geboden Godes in desen leven volkomelijc hebben onderhouden. 317. 318, &c. 327.

Als die daer bewesen hebbe, datter sulcke Exempelen niet luttel sijn. 317, &c.

330.

Oock moogdy hier sien hoe rondelijck ick hier handele in't wederleggen van alle u segghen dat yet soude moghen schijnen teghen mijne meyninghen te doen, sonder yet mijns wetens daer af over te slaen: Ende daer by mede, dat ick oock met een niet en versuyme mijn ghevoelen te bevesten: Niet, so ghy doet met mijn vernuft tegen de Godlijcke schrift, maer met de Godtlijcke schrift, teghen u menschelijcke vernuft, 't welck ghy daerom oock hier ziet in der Asschen vallen, ende als een schaduwe verdwijnen.

331.

Waer handelt gy mijne Schriften also? waer tast ghy aen mijne bewijs-reden? Wat hebdy oyt gedaen teghen mijn eenigh Bladeken in Druck, van de Onderdanicheyt? Niet, datmen noch heeft moghen sien. Dat bladeken Schrift behoorde ghy wederleyt te hebben, soo ghy't hadt vermoghen: want dat is mijn bewijsinghe ende mijn gront-vest, daer op mijn ghevoelen staet: Ende niet dit boecxken van den Aflaet: want dit is meer gheschreven om u Calumnien teghen my te stillen, door 't blijck, dat Calvijn self schrijft, daer uyt sulcks als ick segghe moet volghen, ende die leelijcke ongheschicktheyden die uyt sijn teghenspreken volghen, dan om mijn gevoelen van't Aflaten van zondighen te bevestighen, so men licht in mijn Voor-reden aldaer kan mercken.

332.

Maer u lust met stuck-werck om te gaen, ende gheen saecke volkomelijck ten eynde toe uyt te handelen. Is dit niet om dat ghy t'elcken ten halven komende, jae oock begonnen hebbende, u benaut vindet, gheen uytkomst en ziet, ende in't eynde u dolinghen gemerckt soude worden, dat moogdy vast weten, ende anderen moghen sulcx vermoeden.

333.

Hebben wy niet eens met u luyder wille (ic meen ghy door Tilium) begonnen te handelen van u zendinghe? Dat liet ghy voort steken ten halven. Hebdy oock met my niet begonnen schriftelijck te handelen van de Erfzonde, daer van ghylieden selve (niet ick) wilde spreken? Dat liet ghy voort steecken ten halven. Hebdy so niet willen schijnen in den Haghe te spreecken, teghen mijn Proeve op uwen Catechismo? Dat laet ghy niet ten halven, maer in't beginne op den Dorpel, dat's op't eerste Article, steecken.

334.

Soo hebdy in dit Boecxken, Redene ghenaeamt, oock laten steken, het 7. 8. 9. 10. ende 11. Capittel ende maer stuck-wijs opte vier laetste Capittelen wat willen antwoorden? De beyde Boecxkens betuyghen dat. Is dat nu al rondelijck gehandelt? Dient dat tot Eere ende verantwoordinghe van uwe Leere: Dat gheloove ick niet.

335.

Want andere Menschen sullen niet min dan ick connen verstaen, dat ghy so wel op de vijf naest-voor-gaende, als op de vijf naevolghende Capittelen, soudt gheantwoordt hebben, by al dien ghy eenighe middel hadt gesien, om die leelijcke vlekken wat te blancketten. Of souden u die minder quetsen dan de laetste vier? Dat's niet gelooflijck, want sy luyden immers soo grouwelijck als de vier laetsten, te weten aldus:

Cap. 7. Datmen Christum versaect, als men loochent dat hy hier yemants Ziele waerachtelijck gheneest.

Cap. 8. Of de Kinderen Godes hier noch altijd moeten zondighen om ootmoedich te blijven, dat is, quaedt doen, op datter goedt uyt kome.

Cap. 9. Dat de wederspreeckers van't aflaten van zondighen, ghenoodtsaect worden sulcx te spreken, dat daer uyt moeten volghen twee strijdighe willen te wesen in den eenvuldighen Gode.

Cap. 10. Datmen Godt ende Christum lastert, in't loochenen, dat hier eenigh herborene waerachtich vry wert ghemaect van de zonde.

Cap. 11. Ende dat de ghene die niet af en laten van zondighen, Christi weldaeden onnut maken.

337.

Alle die leelijcke stucken bewijse ick daer noodtlijck te moeten volghen uyt de Leeringhe Calvim, ende der zijnen. De welcke ick houde by u voor toe-ghelaten, met dit u swijghen, nu ghy maer op de vier daer aen volghende, wat hebt willen segghen.

338.

Maer dit navolghende mijn verwonderen van u Luyder handel in desen en hebbe ick niet moghen verswijgen: Wat u mach porren dese vier stucken op Canvini Leere streckende, te willen verantwoorden, al eer ghy al meerder ende noch grover stucken by my u Leere selve aengeseyt, bestaen hebt te wederlegghen? Of hinket ghy-lieden meer van Calvijns dan van u eyghen Zeer? Tot Leyden en moeste ick Calvijns Name, veele min sijne Schriften, noemen: die weygherde ghy (teghen u voor-gaende beloften) te verantwoorden: Ende nu u eyghen groote vlecken ongeacht latende, arbeyt ghyliden om Calvijns vuyl te verschoonen. Of weet ghy niet wat ick u Leere in de Catechismo aen-tije? 't Zijn dese stucken.

339.

Te weten, so de Leere in uwe Catechismo begreepen, waerachtich waere (als ick Neen houde) dat dan nootsakelijck daer uyt soude moeten worden besloten, dese nae-volghende schoone Bloemkens in u Luyder Kruydt-Hof ghewasschen.

I.

1. Als eerst, dat Christus met sijne Iongheren (ick swijghe Calvijn ende Beza met heure Iongheren) soude moeten sijn onwaerachtich.

2. Dat gheen Gheloovigh mensche op Aerden de vreese Godes en heeft.

3. Dat gheen Gheloovigh mensche salich mach wesen.

4. Dat gheen Gheloovigh Mensche Christum en heeft.

5. Dat gheen Gheloovigh mensche Christum waerachtelijck en kent.

6. Dat gheen Gheloovich mensche Christum heeft aenghedaen.

7. Dat alle geloovige Christi weldaden onnut maken.

8. Ia oock dat niemant geloovich en is.

9. Dat niemant quijt-scheldinge en heeft van zonden.

10. Dat Godt in niemanden en werckt het volbrengen na den goeden wille.

11. Dat Godt sijne geboden vergheefs gheeft.

12 *Dat God ontrou is in sijne beloften.*

13 *Dat alle geloovers uwer Catechismi, Letter-Knechten sijn.*

14 *Immers dat zy Christum versaecken.*

II.

15 *Dat d'Apostel Paulus onwaerheydt gheschreven soude hebben.*

16 *Dat Adam machtigher is gheweest in 't verderven, dan Christus in 't genesen.*

17 *Dat God onrechtvaerdich is.*

18 *Dat Christus niet en is een Salich-maker des Werelts, noch van der gelovigen Nature.*

19 *Dat Christus noyt ziele waerachtelijck heeft ghesesen.*

20 *Dat Christus noyt ziele van 'sDuyvels tyrannie heeft verlost.*

21 *Dat Christus ons niet altoos heeft gebaet.*

22 *Ende dat Christus niet en is Almachtich.*

III.

23 *Dat Christus hier in geen Mensche en regneert.*

24 *Dat het beelde Christi in geen mensche heel vernieut en is.*

25 *Dat God door Christum den menschelijcken gheslachte niet en is versoent.*

26 *Dat Christus niet en heeft mogen volbrenghe t'gheen hy om is gecomen inden vleesch.*

III.

27 *Dat ghyluyden leert bidden met vast betrouwen, ende 'tgeen ghy om bidt niet alleen aen en twijfelt, maer onmogelijck hout om hier verkreghen te worden, als om*

28 *Volkomen onderdanicheydt:*

29 *Engelse onderdanicheyt.*

30 *Den doot der sonden.*

31 *'tLeven Christi in ons.*

32 *Stadighe ende victorieuse wederstant der zonden.*

33 *Ende om heylicheyt ende gerechticheyt, die God behaechlijck is.*

34 *Rechts of God den geloovigen niet en wilde geven tgene hy self ons beveelt om te bidden.*

35 *Allegerende opentlijck onmogelijckheyt tegen des Almoghende beloften, die ghyluyden daer door maect (voor zo vele in u is) loghenachtich ende ontrou in zijne Beloften.*

340.

Zijn dat kleyne saecken? Die segghe ick u luyden aen in openbaren Drucke, die ick bereyt ben te bewijsen, dat meest uyt u eyghen Leere nootlijck moeten volghen. Dat zijn ernstighe beschuldiginghen van u Leere, by my opentlijck aen den Heeren Staten ghedaen: Moochdy dan noch al met eenige reden sulcx lasteringhe noemen?

Op de eerste berispinghe, by u calumnie genaemt, bevestinghe.

Pag. 31.

341.

Ghy seght wederlegginghe van eenighe Calumnien, daer mede u Leere werdt beswaert. Waerom antwoordy niet op al? Of beswaren de swaerste ende meeste, u Leere minste?

342.

Dese lasteringhe (seghdy) heeft onder anderen, D. Coornhert geklادت, etc. inde vier

laetste Capittelē? Zaechdy dan de vijf voorgaende Capittelen niet? Of waren dat kleynder dolinghen (‘tmoeten al lasteringhen met u zijn) dan dese vier? Oft hadt ghy kleynder moet om yet daer tegen te kunnen seggen?

343.

Ten eersten belcht ghy-luyden u, dat ick de kinderen ende Geloovigen Calvijni ghelijcke by d’ Af-Goddelijcke Israeliten: rechts of ick by sodanighe luyden geleke de onvolmaeckte kinderen Godes, ende swacke gheloovigen. Ghy verstaet my niet. Ick houde niet dat eenich Kind Godes onvolmaeckt is. Want Godes wercken zijn volkomen, die teelt gheen kinderen ten halven, maer volmaeckte kinderen. Of die kinderen schoon gheen volwasschen Mans en zijn. So zijn’t volmaeckte Kinderen, daer af hy dan oock niet meer en eyscht, dan kinder-werck, ende gheen Mans-werc. Want Godt en eyscht van niemanden boven vermoghen.

344.

Ende na dien dese kinderen Ionck zijn, ende swack, so hebben sy nochtans op-set, ende wil om Gode hier volkomelijck na zijnen Gheboden te gehoorsamen, tot welcken goeden wille, dan God oock werckt het volbrengen.

345.

⁺Dit volbrengghen hout Calvijn met zijne kinderen hier in desen leven voor onmoghelijck, (hier na macht niet vallen, soo voor is bewesen) so bekent ghyluyden ^{+Phic. 2. 13.} hier (pag. 47) self oock, dat niemant wille mach hebben om te doen, ’tgeen hy waent of weet onmoghelijck te zijn om doen. Zo ist my oock onmoghelijck sulcke luyden te weten die noch gheen goede wille en hebben, te kennen voor Kinderen Godes, maer wel voor Calvijns of voor u luyder Kinderen.

346.

Soo en mach ick de selve oock niet kennen voor Gheloovighe, sy schijnen dan oock Swackt of Stercke Gheloovige, in heur ⁺selfs ooghen. Want alle Gheloovigen zijn kinderen vanden Vader des Geloofs, Abraham: Abraham sach niet op zijn, ^{+Rom. 4. 19. 20.} noch zijne Huys-vrouwen swackheyt: maer hy sach sulcks op des beloovers (Godes) ghetrouheydt ende Almoghentheydt: dat hy aen zijne Belofte niet en twijfelde door mistrouwen, maer was sterck inden Geloove, ghevende Gode de eere: so dat hy op’t alder-volkomelijckste wiste dat God machtich is om te doen, ’tgene hy heeft beloofd.

347.

Daer sietmen nu in’t Gheloove van desen Vader des gheloofs, twee merckelijcke stucken: te weten, dat hy niet en sach op zijn swackheyt, oock niet en twijfelde: maer dat hy sulcx sach op Godes Al-mogende waerheyt, dat hy ontwyfelijck geloofde, dat God machtich is om te doen, ’tgene hy heeft beloofd.

348.

Laet ons nu hier by, sien of ghyluyden oock kinderen Abrahams, dat is, Gheloovighen zijt. En meynt niet dat ick niemant voor Geloovich wil achten, dan die so volmaeckten gheloove heeft als Abraham hadde. Want ick weet dat het

Geloove, oock zijn wasdom heeft, uyt een kleyn, in een groot, ende uyt een swack, in een sterck gheloove.

349.

Maer daer by weet ick mede, dat het geen swack gheloove en mach ghenoomt worden, 'twelck noch twijfelt. Want waer men twijfelt en is noch gheen toe-stemminge. Soo dat twijfel nimmermeer mach zijn by een waerachtich Gheloove, 'tzy dan so swac alst wil.

350.

Veel minder macht een Geloof genoemt worden, dat niet alleen niet twijffelijck en ghelooft, dat niet en ghelooft, maer dat loochent ende wederspreeckt die klare Beloften des Almoghende ende ghetrouwen Godes.

351.

Sodanigen nullen, ja weder-sprekenden gheloofs is desen gheweest, in Calvino, is oock in zijne Kinderen, insghelijcks mede in u beyden, ende in uwe Kinderen: hoe machmen u dan houden voor Geloovigen? Dat ghyluyden de Beloften Godes van ons hier zijne Geboden volkomelijck te doen onderhouden wederspreekt bewijse ic aldus.

352.

Godt belooft den Gheloovigen met eenen Eede, heur te gheven, dat sy hem sullen dienen in heylicheyt ende rechtvaerdicheyt, die⁺ hem aengenaem is, alle de daghen heurs levens. (Meer sodanighe beloften heb ick gestelt in mijn Boecxken vande ⁺Luc. 1. 75. ware onderdanicheyt, een is hier ghenoech.)

353.

Nu en moochdy niet loochenen, dat dese Belofte inhoudt volmaeckte onderhoudinge der gheboden Godes hier in desen leven, daer men daghen telt. Van ghelijcken en moochdy niet ontkennen, dat ghy-luyden met Calvijn, met zijne ende met u kinderen (niet met Abrahams kinderen) seght dat sulcks onmoghelijck is, ende (niet en mach) gheschieden.

354.

Zoo moochdy dan mede niet ontkennen, dat ghyluyden niet en zijt Geloovigen (veel minder Kinderen Godes, die door den Geloove Christum aenghenomen hebben, maer ongheloovighen, die met u weder-sprecken loochent dat God is Almachtich om te moghen, ende ghetrou om te willen volbrengen, 't geen hy heeft belooft. Ende dit, om dat ghy-luyden altijdt siet op uwe swackheydt, daer op Abraham niet en sach, maer siet nimmermeer op Godes ghetrouwe Almoghentheydt, daer op Abraham altijdt sach.

355.

Merct nu of ghyluyden in u niet en hebt het rechte tegen-deel vant Geloof, ende of men u ooc met eenigen Schijne Gheloovige mach noemen: ende merckt mede dat ick u luyden

noch alte veel Eers ghedaen hebbe, in't gelijcken dan u met den Israeliten, die so wel Af-goden dienaren waren, als veel gelt-gierighen ende Staet-gierigen onder u Geloovigen: maer die Gode in zijne beloften, soo openbaerlijck niet teghen spraken ende loochenden, als Calvijn ende ghy-luyden met u alder kinderen.

32.

356.

Of ghyluyden dan schoon noch voor dienaren Godes, voor ware Geloovigen, ende voor Kinderen Godes ghehouden wilt wesen: so ist my so onmoghelijck u daer voor te houden, als u is den voorsz. Af-Godisschen Israeliten voor Dienaren Godes te houden.

32.

357.

Hier komdy weder voort met het struyckelen vande onvolmaeckte gheloovige, om u daer by te ghelijcken: maer uyt het ghene nu gheseyt is, blijkt dat geen ongheloovige, als ghy u self betoont te zijn, daer by en zijn te ghelijcken.

358.

Maer ghy merckt nergens, hoe ghy u self door-gaens weder-spreect. Ghy zeght datter onvolmaeckte Geloovige zijn? Of mach men onvolmaecktheyt rekenen, daer gheen volmaecktheyt is? Immers d' Apostel Iacobus tuycht uyt-druckelijck dat Abrahams gheloove uytten wercken volkomen is gheworden. So moet dan oock sulck volmaect gheloove in desen leven (hier na en salmen niet ghelooven, maer sien) wesen, ende Godes Gheboden hier volkomelijck onderhouden.

32.

359.

[†]De Israeliten, segdy, hinghen Baal aen, niet teghen heuren danc, maer moetwillichlijck, [†]teghen Godes uytghedruckte woort, etc. Also hanght ghy de loghen van dese uwe opinie aen van't altijd moeten zondigen, ende dit tegen Godes uytghedruckte woort, maeckende also mede van dese uwe opinie uwen Baal.

[†]Eze. 18. 21.

[†]Isa. 1. 16.

33.

360.

De swack-gheloovighe, zeghdy, doen boete. Dat's waer sy doen de Ware boete, die Godt ghebiet, dat is, sy laten af van't quade, ende doen't goede, ende zijn Gode gehoorsaem, met dit af-laten in desen leven. Dit loochent ghy mogelijc te zijn. Daerom hebdy oock gheen Wil om hier so ware boete doen, ende en boetse derhalven oock niet, want ghy zijt gheen swacke Gheloovighen, maer ongheloovighen. Hier mede houde ick eens voor al, beantwoort al tgene ghy voorts sult by brengen, vande swacke

Geloovigen. Want sulcx den ongheloovigen ende wedersprekers van den Woorde Godes in zijne beloften, niet altoos aen en gaet.

33.

361.

V dunckt dat ick u onghelijck doe, in't ghelijcken by den Af-Godisschen Israeliten. Dat is doch so. Want ick daer by niet en ghelijcke swack-gheloovigen of Kinderen Gods, daer voor ghy u t'onrecht acht, maer rechte weder-sprekers vanden Woorde Godes, 't welck ghy blijkt te wesen. Dit waren de Af-Godissche Israeliten niet, dus stel ick u te hooghe, als ick u by henluyden ghelijcke, doende henluyden, met u hier inne onghelijck.

34.

362.

Hier bekendy dat de Geloovighen (ja sulcke als ghy-luyden hier blijkt te wesen) noch altijdt in eenigher wijsen moeten hincken. Wanneer gady dan recht op? Nimmermeer in desen leven.

Niet seer loflijk en eerdy hier der Zielen⁺ Medecijn-Meester, Iesum Christum.⁺ Want uyt dit u seggen volcht, dat Adam of elck hem self so hinckende heeft mogen maken, dat Christus ghekomen zijnde, om ons met zijn dierbare bloet te ghesenen (daer aen zijn wille immers blijft, en dat niet ten halven, maer dat de ghesene hincket als een herte sal springhen) sulcks in niemande en heeft vermoghen te doen. Dat heet Christi Almogentheyt lochenen: ende Adam of den Mensche meer machts te gheven om hinckende, van Christo om recht gaende te maken. ^{+Isa. 53. 5.} ^{+Isa. 35. 6.}

363.

Christus seyt van sich selve, Ist dat u de Sone vry maeckt, soo sydy waerlijck vry:⁺ ghy-luyden seght, al maeckt ons de Sone vry, so sleypst ons noch al t'leven deur na de Keten. O ware vryheyt: So sleypen in Portugael (daer icks ghesien hebbe) de archste Slaven heur Keren na, of draghense aent been. Maer noch al wat grovers halt u groote Calvijn teghen Piggium, de Libero arb. Lib. ij. Pag. 65. daer seyt hy, *dat Paulus in't beschrijven vande State der Heyligen betuycht dat sy verstrickt worden onder de Banden der zonden, indien deele, daer sy noch niet ghevryet zijn door den Geest Godes.* Neemt nu dat yemant aen thien Ketens aen een Block ghebonden gheweest zijnde, van den neghen verlost zy, maer noch vast is aen de thiende Keten: machmen desen Man oock segghen los of vry te wesen? Siet hoe eert ghy Christum met u valsche vrymakinghe. ^{+Ioan. 8. 36.}

364.

Ist u onmoghelijck rasch te loopen, of recht te gaen, overmidts u aenghebooren quaetheyt: Hoe ist u moghelijck Zonde te maecken of u te wroeghen, over t'gheen dat buyten u toedoen, ende schulde in u is, ende om niet te doen, dat u onmoghelijck is. Men vraghe een gheboren Kreupel, oft hem moghelijck is, om zijn Slim ende langhsaem gaen, sich self met ernste te wroegen ende als of hy daer aen zondichde, te beschuldighen: wat gheldet hy sal Neen segghen. Soo hout

ghyluyden u dit hincken ende traghe loopen aengheboren te wesen: soo hout ghy't voor onmogelijck om laten te wesen: ende so hout ghy't in u gront voor geen zonde te wesen: wat houden de Libertijnen in desen doch anders?

35.

365.

[†]Hier wederspreect ghy mijn gevoelen, van [†]dat het minder quaet is te sondighen tegen den Ceremonien dan teghen het dingh. Of ghyluyden in dit u wederspreken [†]Heb. 11. 6. niet en ebioniseert, om ons in plaetse van Christi geestelijck rijck en swaert, weder [†]Ioan. 1. 12. te brenghen in Moyses uyerlijcke rijck ende bloedighe swaert, gheve ick u te bedencken, ende bidde God dat hy ons daer voor behoede.

366.

So doende maect ghyluyden den Ioden weer schuldich, als sy in eenighe ceremonie van het Paeschlam sondichden: dan in't sondigen tegen Christum selve als sy hem kruysten, die het beteekende wesen is vant teecken des Paesch-lams (1. Cor. 5. 7.

367.

Soo eeren de Ceremonialisten Christum, houdende de schaduwen hooger, dan 'twesen der dingen. Ende so arbeyden alle Hypokrijten meer om door't hanteren vande ceremonien Christenen te schijnen: dan door't verkrijgen vande beteekende dingen selve Christenen te wesen.

368.

Hier af soude ick meer seggen, waer niet vande Besnijdinge des Herten, (dat het ding of wesen is vande Besnijdenisse inden vleesche) al veel meer geschreven by u mede-dienaer D. Hermanum Herberts, dan ghyluyden in langhe Iaren sult kunnen beantwoorden, dus sende ick u derwaerts tot zijn boeck ghenamt, *Korte verklaringe over de woorden Pauli totten Romeynen, 2. 28. VWant dat en is geen Iode, &c.*

Pag. 36.

369.

Voorts segdy, dat niemant kan sondigen teghen het Teecken, ofte hy en sondicht oock tegen het beteekende dingh, ende dit seghdy voor reden van't voorsz. u segghen. Is dit u segghen waer, soo moet het Teecken ende het beteekende een selve dingh wesen. Houdy dat oock soo met u Nachmael? Dat sullen die Lutersche van u niet segghen.

370.

Doch blijkt dit u segghen oock opentlijck valsch in't ghenesen Christi opten Ceremonialen Sabbath (Matth. 12.) die daer door nochtans teghen den wesentlijcken of innerlijcken Sabbath niet en sondichde: Soo de Pharizeen (ende ghy-luyden nu met hen-luyden) Christum daer van beschuldighen. Ende hier moochdy nu sien, of dese uwe Ioodsche, dan Coornherts Christelijcke reden hier valsch is bevonden.

371.

Ghy seght dat wel mach zijn, dat dese weder-spreker (soo noemdy my tegen u leere te recht) so weynich van u Nachtmael hout, als vander Papisten Misse. So langhe als ghy-luyden uwe sendinghe, om de vervallen uysterlijcke Gods-dienst weder op te rechten, niet schrift-matich en doet blijcken, ende daer by dan noch dat ghyse hebt opgereckt na den Woorde Godes, 't welck ghy bestaen, maer ten halven, daer uyt scheyende niet gedaen en hebt, oock nimmermeer vermogen en sult te doen: soo lange segge ick noch sa lick u Nachtmael Doop ende alles moeten houden voor een dienste Godes, na Menschen goetduncken opgherecht.

372.

Om inners noch u Ceremoniale Christenheyt, hier voor gheroert, voor te staen, bestadij nu te bewijsen uyt Pauli verbot van niet te eten vanden Af-goden offer, als of men inden Ceremonien niet mocht sondigen sonder teghen het ding te sondighen. Daer inde ghy u selve al mede betoont te wesen sulcke Leer-meesteren des Wets, dat ghy⁺ selve niet en verstaet wat ghy spreeckt, noch wat ghy bewijst.

⁺1. Tim. 1, 7,

373.

Want ghy niet en merckt dat d'Apostel dat eten vanden Af-Goden offer niet en verbiet, als of't in sich self Zonde ware: maer⁺ alleen om d'arghernisse geschiede) Pauls oft yemanden vry wesen? Nochtans maket Paulus daer opentlijck vry: maer ghy maeckter sonde af. Zoudet ghy luyden alsoo van den Apostel oock wel een Libertijn willen maken als of hy gheen zonde en maeckte van 'tgeen (naer u glosen) sonde is.

⁺1, Cor. 10, 27. 28. 29, 30.

374.

Dit suldy niet derren bekent staen, nochtans volcht dit nootlijck uyt dese uwe valsche opinie van datmen niet teghen den Ceremonien en mach sondighen, sonder teghen het beteekende dingh te zondighen. Soo bekent nu de valscheydt deser uwer opinien: d'onwijsheydt van u disputeren in't wedersprecken van u selve: ende u vrymoedelijck misbruycken vande Godtlijcke schriftuere, want ghy my hier self 't Swaert inde handt geeft om u te slaen.

375.

Ghy en Leest nergens, seghdy, dat⁺ Paulus den Gheloovighen alsoo overhaelt, om hare swackheydt wille. Dat is alsoo. Maer Christus haelt den ghenen die anderen arghernisse gaven, wel te deghen over, daer hy seydt, dat die een vanden minsten die in hem ghelooven, arghert, beter waer met een Molen-Steen, in't diep der Zee, versoncken te worden. Van sodanighe luyden handelt d'Apostel, ende niet vanden ghelovighen die daer weten dat hem alle dinghen (ende daer onder oock sulck eten⁺ vanden Afgoden Offerhande) wel geoorloft is, ende daer by mede, dat alle dingen niet en⁺ stichten, ende midtsdien (soo d'Apostel hier

⁺Matt. 18. 6.

⁺1, Cor. 10. 23

⁺1. Cor. 10. 22.

oock seyt) vanden Af-goden Offerhande laten te eten, niet om haer selfs conscientie, maer om eens anders conscientie. Daer siedy noch mijn seggen van datmen tegen de ceremonie mach zondighen sonder teghen het beteeckende dingh te sondighen, waerachtich ende u Ceremoniale opinie daer teghen sprekende, onwaerachtich.

376.

Ende hier mede blijktt ook het twaelfde Capittel, van't voortsz mijn Boecken, ghenaeamt Af-laet, waerachtich, ende dese uwe Calumnie daer teghen een rechte calumnie te wesen. Ende boven dien noch,

Dat ghy met uwe Geloovighen (ick meyn die u leere in allen geloovigen) niet en zijt Gheloovigen, veel minder kinderen Godes, maer ongeloovigen. 345. &c.

Als die daer wedersprekers zijt vande Beloften Godes, dats verde van die te geloven, 354.

Dat ghy u self wederspreeckt, 358. 372. 374.

Dat ghy al 't leven door blijft hinckende, 362.

Die Libertiniseert, 364.

Die daer leert sodanige saken, dat daer uyt nootlijck moeten volgen lasteringe Godes, 354. Ende Christi, 362. 363.

Ende hier mede dese uwe eerste Calumnie, niet de mijne, maer den uwen, bewesen zijnde, kome ick nu totten Tweeden.

Op de tvveede Berispinge, daer af ghy calumnie maect, Bevestiging.

377.

De waerheyt by my van sodanigen ongeloovigen (niet geloovigen, vele minder kinderen Godes) in dat mijn derthiende Capittel aengheseyt, d'welcke ghyluyden u aen-teeckende, calumnie noemt, was, dat ick seyde, dat het lochenen vanden aflaet Christi van sondighen, den menschen aenvoert tot twee Heeren te dienen.

378.

Mijn bewijsinge was dese: Heerschappen is daer yemant met macht so gebiet over een ander, dat dese ten bevele van zijnen Heere, moet laten, 'tgeen hy gaerne doen, ende moet doen, 't gene hy gaerne laten soude: ende dit om des willen dat die daer heerschapt, sterck ende machtich is, maer die daer wort beheert of dient, swack ende kranck is.

379.

Daer by had ick bewesen uyt Calvijns Glose, op't 16. verset van't 16. Cap. totten Romeynen, diens woorden ick hier nu self wil stellen, dat *het Iuck Christi ende 't Iuck der sonden, te qualijck over een komen, dan datmen soude konnen seggē, datse een mensch beyde teffens soude moghen draghen. VWant ist dat wy sondigen, so begheven wy ons onder de dienstbaerheyt der sonden.* Dat schrijft Calvijn.

380.

Hier by hadde ick ghevoecht ons Heeren⁺ woorden, dat niemant twee Heeren en mach dienen. Nu seyt de selve Calvijn mede uytdruckelijck, *Comm. 1. Ioan. 3.* ^{+Mat. 6. 24.}
9. dat de wedergeboorte sulcx in ons is begonnen, dat die Reliquien vanden ouden Mensche noch in ons blyven totter doot toe (hy meent de doot des Lichaems.) Na dien het dan also is, dat de wedergeboorte in ons noch niet en is volkomen, noch volmaect: soo en bevrijtse ons oock niet vande dienstbaerheydt der sonde, dan na de mate. Also blijcket dat het niet anders en mach zijn, of de kinderen Godes en hebben noch zonde, Ia zy zondighen noch alle dage.

Dat zijn Calvijns woorden.

381.

So is nu hier uyt te besluyten geweest by my, na dien Calvijn seyt, dat die noch sondighen, sich begeven onder de dienstbaerheydt der zonden: Ende hy hier seyt, dat het niet en mach zijn, of de kinderen Godes en sondigen noch alle dage: Dat die Leere Calvijni den af-laet van zondigen loochenende, den menschen aenvoert tot twee Heeren te dienen.

382.

Immers hy seyt hier naest voor uytdruckelijck, dat die Weder-geboorte als noch onvolkomen, wesende ons oock niet dan na de Mate en vrijdt vander sonden Dienstbaerheydt. Dat onbevrijde deel des menschen, blijft dan immers ooc noch onder die dienstbaerheydt der zonden. So moet dan immers alle de Herboren tot de Lijflijcke doot toe, de Sonde neven Gode dienen. Is dat geen twee Heeren dienen, wat salt dan wesen?

383.

Wildijs noch meer uyt uwen Calvino self? Soo leest hem teghen Piggium, de Lib. Arb. Libro. ij. Pag. 65. Daer suldij vinden ditte. *Ist dan soo, dat de Heylighen noch Slaven zijn, na dien deele, daer sy noch ghelaten worden in haer Natuere: wat salmen segghen van den Menschen, inden welcke de Natuere alleen noch machtich is, ende heerschapt? Is de vryheydt na de VVedergheboorte noch niet dan half: wat salt in d'eerste geboorte des vleeschs doch anders wesen dan volle Slavernye?*

384.

Daer seyt hy, dat de Heyligen noch Slaven zijn, na 'tdeel der Natueren, daer inne sy noch ghelaten worden, daer af hy seydt, dat tot inder Doodt toe, noch eenighe

Reliquien in hem moeten over blijven (siet boven, 380.) ende daer seydt hy, dat nae de weder-gheboorte de vryheydt noch niet en is dan half: so moeten immers dese Slaven of Dienaren der zonden, na 'tblijvende deel der Natueren, ofte na d'een helfte de zonde noch dienen? Is dit so, ende dienen sy met de halve vryheydt Gode: wat mach men hier anders uyt maken, dan twee Heeren te dienen? des niet teghenstaende, besluyt ghyluyden al fraeykens (pag. 40.) openbaer te zijn, hoe ydel ende hoe ongegront daer sy, dese mijne ware berispinghe, by u calumnie gheheeten.

385.

V luydens ontbreect hier (als doorgaens) onderscheyt. Dese is groot tusschen stercke Mannen, die den quaden nu al ^a verwonnen hebbende, nu vande Zone vry ghemaect zijnde, waerlijck ^b vry zijn, ^c Dienaren geworden zijn der Rechtvaerdicheydt, soo dat vghelijck sy eerst vry waren vande Gerechtigheyt, diesy niet en dienden, noch en deden, nu ^d vrij zijn vande zonde, die sy niet en dienen, noch niet en doen, Ia niet en ^e moghen zondighen.

^a1. Ioan. 2. 13.^bIoa. 8. 36^cRom. 6. 18^dRom. 6. 20^e1. Ioan. 3. 9.

386.

Item, tusschen Kinderen Godes, die nu van goeden ^a Wille zijnde om alle ongerechtigheyt ende sonde te laten, ghewapent zijn Mette ^b wapenen des Lichts. Mette ^c Wapenen Godes, Iae metten sinne Christi, omme voorts af te laten van zondighen, ende den wille Godes te leven, de ^d reste van onsen tijdt inden vleesche.

^aPhil. 2. 13.^bRom. 13. 2^cEphe. 6. 11^d1. Pet. 4. 12

387.

Ende tusschen den ongheloovighen Dienaren ende Slaven der Sonden, die noch vry zijn vande ^a Gerechtigheyt, die zonde ^b doende der zonden Dienaren zijn, ende die anderen vryheydt belovende, selve Dienaren zijn der verderfnissen. Want elck (seyt d'Apostel) is ^c Dienaer des ghenen, daer af hy is overwonnen.

^aRom. 6. 2,^bIoa. 8. 34.^c2. Pet. 2. 19

388.

So dat d'eerste vry ende de zonde ghestorven zijnde, en moghen daer inne niet meer leven: de tweede strijden met Gode in Christo teghen de zonde, en moghen daer onder niet blijvē, maer vallen ende staen weder op, tot dat sy hebben over-wonnen: Maer de derde zijn inde valsche ^a Vrede der Valsche Propheten, om welcke te verstooren Christus het ^b Swaert sent, soo dat zy Mette ^c Helle ende Doot verbont hebben ghemaect, ende midtsdien niet en strijden, maer inde valsche vrede, die Christus niet en brengt, sitten.

^aIere. 6, 14, 8, 11,^bMat. 10. 34^cIsa. 18. 25.

389.

Dit zijn die dienaren ende eygen slaven der zonden. Dese zijn ongheloovich, ende en hebben gheen Waerachtich opset, veel minder Wille, om Godes Wille te doen, in't laten van al dat quaet is. Want sy houdent met u luyden, onmoghelijck: soo bekendy oock selve in dit u boecxken (Pag. 47.) mijn seggen waer te zijn, dat niemant wille mach hebben om te doen 't geen hy waent of weet onmoghelijck te zijn om te doen. Inghelijcks dat ghy-luyden voor onmoghelijck hout, dat eenich mensche hier ter Wereldt Godes Gheboden naer zijnen Wille, dat's volkomelijck, so hy dat Gebiet, soude ghehoorsamen.

390.

So leestmen, dat het ongheloovige volck Israel, siende op heur swackheyt, ende niet op Godes ghetrouheydt ende Al-moghentheydt) soo ghyluyden doorgaens mede doet)[†] niet en wilden teecken in't Beloofde Lant, maer weder naer Egypten wilden keeren, ende Iosue met Caleb de in-winninge vant Lant gheloovende, ende [†]Num. 14. mogelijk met Godes hulpe houdende, wilden steenighen, soo dat sy door't houden van onmoghelijck, dat niet en wilden bestaen, daerom sy daer oock buyten bleven, ende inde Woestijne moesten vergaen.

391.

Sodanighe ongheloovighe luyden, die noch noyt een waerachtich opset ghemaect hebben, om Gode na zijnen wille ghehoorsaem te zijn, ende noch niet van goede wille zijn, daer voor ghyluyden met dese uwe leere u selve doet kennen, gelijk ic by den huychelaers ende Hypocryten, ende gheensins de ghebrekelijcke kinderen Godes, die teghen de sonde strijden.

392.

Want wy (seghdy daer nae) en bekennen niet, dat de zonde met macht ghebiedt over den ghelovighen, etc. Dat en bekenne ick mede niet, maer wel over sulcke onghelooovighen, die Godes Beloften niet en gheloooven, maer opentlijck de selve wederspreken, als of hy gebenedijt die niet en wilde, of niet en mochte volbrengen.

393.

Hier op (u self verghetende) bekendy, dat de zonde, van wegghen haer over-blijvende swackheydt, bedwinght het goede te laten ende 'tquade te doen, maer daer by ontkendy dat sulcx Heerschappen sy: Ende berispt my, als of ick meer in't tweede deel van mijne bewijsinghe verhaelde, dan in't eerste deel. Hier dooldy, want elck verstaet licht, dat die Heerschapt, dit een ander dwinght om te doen ende laten dat hem ghelieft. Ghemerckt vryheydt is macht om te doen ende laten, datmen met redene wil doen of laten. Soo ist dan dienstbaerheydt, daer men door een anders dwangh niet en mach doen of laten datmen wil. Ist dit dienstbaerheydt, wat macht ander doch anders zijn dan Heerschappie? Ist eerste Heerschappen, wat ist laetste doch anders dan dienen? Die dan de zonde dienen, ende daer by de gerechticheyt oock dienen, die dienen twee Heeren, of ghy moet vande zonde ende gherechticheyt een selve Heere maken.

394.

Is de sonde oock swack, ende maer een overblijfsel: hoe machmens gheloooven, dat de swacke sonde den stercken Mannen bedwinghen soude? Of mach nu der sonden swackheyt der deughden sterckheyt bedwinghen?[†] Wat valt doch lichter te verwinnen dan swackheydt? Het soude noch wat beter [†]1. Ioa. 2. 14.

Luyden, dat ghy de Zonde machtich maeckte. Siet of ghy merckt wat ghy seght.

395.

Ist oock dwangh (so ghy self seght) soo is sy sodanich datmense mach of niet en mach wederstaen. Machmense wederstaen, soo machmense laten, ende midtsdien van't zondighen af-laten ende hier inne volkomelijck Godes Gheboden onderhouden.

396.

Maer is de dwang vander sonden swackheydt soo krachtich, (siet doch wat ghyluyden schrijft) datmense niet en mach wederstaen: wie sal sich daer over wroeghen kunnen? Wien suldy dan kunnen vroet maken, dat dese uwe Leere niet en is der Libertijnen gront-vest?

397.

Hier behelpt ghy u al weder met een onghelijcke Gelijckenisse van een belegen stadt die haren vyandt noch wederstaet. Want dit mach geen stadt willen, te wetē, wederstaen, die niet moghelijck en ghelooft, datmen den vyandt soude wederstaen. Dat stady self my toe, pag. 47. wat dient nu dese ghelijckenisse ter saken? Ick spreke van onghelooovighen (als ghy u in desen betoont) maer ghy spreeckt hier nu van Geloovighen. Geloovighen, segge ick, die gelooven datmen den vyant mach wederstaen.

398.

Totten Ghelooovighen, niet totten ongeloovighen, ja wedersprekers vanden woorde ende beloften Godes, als ghyluyden u toont, seyt God: Ende niemant en sal u moghen^a wederstaen, tot dat ghyse vernielt. Totten Ghelooovighen, niet tot u luyden, seyt God: Niemant en sal dy moghen^b wederstaen, alle de daghen dijns levens. Totten Geloovighen seyt Iacobus: ^c Wederstaet den Duyvel, ende hy sal van u vlieden. Ende metten Ghelooovighen is Godt self, wie mach^d teghen⁺ heur zijn.

^aDeut. 2. 24

^bIosue 1. 5, 10. 8. 23. 9.

^cIac. 4. 7,

^dRo. 8. 31.

⁺2. Par. 20. 6.

398.

Mach de gheen die d'Almachtighe Godt over zijnre zijden heeft (teghen den welcken niemant en mach zijn) de swacke zonde (soo noemdyse selve) niet wederstaen, so dat Godes bystant niet en kan maken, dat door den wederstant teghen de zonde ende Duyvel, dese van ons vlieden, ende ons niet en overwinnen, noch doen zondighen, so dese uwe Leere hout: wie sal niet moeten houden, dat de swacke sonde stercker is, dan d'Almogende Godt? Dit hout u Leere in, ende dit leerdy, met u onmoghelijckheydt, van Gode in desen leven gantschelijck te ghehoorsamen, in't laten van't quade.

399.

⁺Men leest inden Evangelio, dat de Heere Christus ghebeden werde van twee Blinden. Als nu de Heere henluyden vraechde, of sy oock Ghelooften, dat hy't henluyden mochte doen, seyden sy, jae wy Heere, soo heeft de Heere heure Ooghen raeckende, gheseyt: V gheschiede nae u Ghelooove, ende heure ooghen zijn gheopent.

⁺Ma. 9. 28.

Daer by doe oock opentlijcken bleeck, dat de blinden warachtelijck ghelooft hadden, dat Christus sulcks vermochte te doen.

400.

Maer of ghyluyden biddende Gode nae luyt van uwen Catechismo, Artic. 127. en leyt ons niet in versoekinghe, maer verlost ons vanden boosen, etc. Op dat wy in desen Gheestelijcken strijdt niet onder legghen, maer altijd stercken wederstant doen, oock vanden Heere hoorde: V gheschiede nae u gheloove: Meyndy oock dat ghy altijd stercken wederstant doen, nimmermeer verwonnen worden, ende tot gheender tijdt sondighen sout? Dats verde van daer. Want ghyluyden en ghelooft niet, dat sulcx hier mach gheschieden. Alsoo soude u gheschieden na uwen Gheloove. Dat is, ghy en sout u Bede niet verkrijghen, want ghy ghelooft het verkrijghen niet moghelijk. So en bidt ghy sulcx niet in den Gheloove, ende en verkrijghet daerom oock niet.

401.

Ghy seght dat de H. Schrift nergens en seyt dat d'onvolmaecte Gheloovigen dienstknechten der zonden zijn. Dat segghe ick mede nerghens, maer segge sulcx met de H. Schrift vande ongheloovigen, immers van de wederspreeckers vanden Woorde ende beloften Godes, so ick hier doorgaens hebbe bewesen, dat Calvijns ende uwe Kinderen zijn. Maer so ist niet met den Gelovigen, die (of heur noch al macht ontbreekt nae wille) nu ala van goeden wille zijn, om Gode na zijnen Wille, dat's volkomelijck, hier in desen leven te ghehoorsamen. Is dese wille by u luyden? Neen. Want ghy bekent dat niemant wille mach hebben om te doen 'tgheen hy waent of weet onmoghelijk te zijn om doen, hout ghy dit moghelijk? Gheensins, want ghy dit wederspreekt, in dit u heele Boecxken? Soo en moochdy dan niet segghen, dat Paulus sprekende vander Gheloovighen stonden, ende wederstaen der zonden, oock van haer vallen ende sneuvelen, van u luyden met den uwen spreekt, voor dat ghy bewesen sult hebben, dat tusschen Geloovighen ende ongheloovighen geen onderscheyt met allen en is.

402.

Daer nae voerdy Pauli woorden inne: Ick spreecke menschelijcker wijse, om die swackheydt uwes Vleesch willen, oock Petri segghen, 2. Petri 2. Van wien yemandt overwonnen is, diens knecht is hy gheworden. Ende maect hier self onderscheyt tusschen Dienaren der Sonden, ende swacke gheloovighe. Dit's oock mijn verstant. De Gheloovighe laten de Sonden niet ^a Heerschappen. ^b Wederstaen den Duyvel, ende ^c verwinnen de quaden hier in desen leven. Maer dit en doen de Ongheloovighen niet. Want sy houdens onmoghelijk, ende hebben derhalven oock gheen wil om sulcx te doen (als ghy oock niet en hebt) ende zijn daerom Dienaren der Zonden.

^aRom. 6. 12.

^bIac. 4. 7.

^c1. Ioan. 2. 13.

403.

Mach een quade Boom oock goede vruchten draghen? Mach de wille goet zijn, die anders wil dan God wil? Ghyluyden wilt hier maer beginnen Gode te dienen, ghy wilt hem maer ten halven ende niet gheheelijck in desen leven dienen. Hier seghdy self, dat God niet mede te vreden is, so is dit dan een sondighe ende quade wille. Wat goede vruchten moghen doch uyt dese quade boom voortkomen?

404.

Dit zijn immers ongheloovighen, die sodanighen halven opset hebben, ende voornemen om Gode maer met halver herten te Dienen. Sijn dat niet hinckende ende besmette herten? Lieve wat mach daer doch reyns uyt voortkomen? Is dat niet willen Gode ende den Baal uwer zonden ende swacheyden beyde te dienen, wat sal't dan wesen? Of sal nu Godt met het halve herte ende halve ghehoorsaemheydt te vreden zijn?

405.

Hier toe seghdy self neen, (Pag. 9. Hier toe seyt u Calvijn oock neen, met dese woorden: (Comment. Matt. 6. 24.) *Sy abuseren sich alle, die daer wanen, dat God vernoeghen sal met de helft vant herte. Ende noch (Comment. Iacob. 2. 10.) hy (Sanct Iacob) en wil anders niet segghen, dan dat Godt niet ten halven ghedient wil wesen.* Hoe mach't dan een Geloovige of Dienaer Godes genaemt worden, die noch gheen Wille en heeft, om Godt na zijn wille hier te dienen?

406.

Nadien ghy nu self bekent: dat ghy't onmogelijck hout, Gode na zijnen wille (dats niet voor een deel, maer gheheelijck ende volkomelijck, soo ghy't self verklaert) hier in desen leven te dienen ofte ghehoorsamen, soo dit u wedersprecken van sulcx met brengt: nae dien mede ghy self bekent, dat niemant wille mach hebben, om te doen 't gene hy waent ofte weet onmogelijck te zijn om te doen (Pag. 47.) Soo besluyt ick al weder uyt u luyder eyghen Woorden, dat in u luyden noch gheen wille mach wesen, om Gode [†]na zijn wil met gheheelder (maer alleen met halver) herten, ende niet in alle (maer alleen in een deel) zijnder Gheboden te dienen: op dat ghy noch [†]2. Pet. 2. 18. eens soudet ondersoecken, of ghyluyden self niet en zijt die Leeraren die in dolinghen swerven, die anderen vryheydt beloven, ende self Slaven zijn der verderfnissen, ende die dienaren zijn (vande Sonde) daer van sy overwonnen zijn.

44.

407.

Indien Coornhert wil seggen (segdy) van de onvolmaecte Geloovigen, datse knechten der zonden zijn: so moet hy met eenen ontkennen, datse kinderen Godes zijn, ende dat heur salicheyt toe komt. Daer uyt besluyt ghy (al op u maniere) dat de Geloovigen so lange sy noch uyt swacheyt zondigen, niet tegenstaende datse tegen de sonde strijden, vande kindtschap Gods ende salicheyt uyt-gesloten worden.

408.

Indien ghy wilt segghen, dat alle onvolmaecte Gheloovighen uyt Gode herbooren zijn: so moet ghy wech-nemen (so ghyluyden oock doet) den grooten onderscheyt die daer is tusschen een swack Gheloovighe, ende tusschen een Herboren Kindt Godes: maer dan moet ghy oock wech-nemen ende⁺ verworpen de Woorden Godes, dat de gene⁺ die tot God wil gaen, ghelooven moet, dat Godt is: ende die Woorden ^{+Heb. 11. 6.} des Evangelist, dat God den ghenen die Christum aen-namen, macht gaf om ^{+Ioan. 1. 12.} kinderen Godes te worden, te weten, die in zijnen Name gheloofden.

409.

Want men moet bekennen, dat voor dit gaen tot Godewaerts, ende voor dit aennemen Christi sulcke Gheloovighe noch niet herbooren en waren, noch kinderen Godts, maer dat zij't daer door noch soudē worden. Is dan 't Geloove inden gheloovigen voor de weder-gheboorte: wie mach ghelooven dat het geloove ende de wedergeboorte, de welcke d'eerste sonder dander mach zijn, een selve ding soude wesen? Siet daer u bescheydenheydt.

410.

Al ist dan dat de Gheloovighen tegen de zonde strijden, wat gaet u dat aen? V luymen die ongheloovighe blijckt te wesen, die noch gheen wil en hebt om met Gode (nae wiens wille ghy niet en wilt hem dienen) teghen de zonde te strijden? Want ghy gheloovet (niet tegenstaende zijn beloften van gantsche verwinninghe in desen leven) niet moghelijk meyndy dan dat de ongheloovighe wettelijck of met Gode teghen de sonde strijden?

45.

411.

Ende op sulcke uwe Stroyen stutten onderstut ghy desen Libertijnschen ghebouwe, besluytende dat Coornhert gheen eerlijck gevoelen en heeft, vande onvolmaecte Geloovigen, voorts dat Coornhert de schrift qualijck verstaende, de swackgheloovigen voor dienaren der zonden hout, ende ten laetsten, dat Coornhert u leere vande onvolmaectheydt valschelijck beschuldicht daer in dat sy soude aenvoeren tot twee Heeren te dienen, siet dat is u schoon besluyt, op dese uwe ghedichte calumnie.

412.

Hoort nu wat Coornhert uyt het gheen hier voor is gheseyt, hier teghen besluyt so vastelijck, dat ghy't lancksam sult ontsluyten. Te weten, dat Coornhert al veel eerlijcker Ghevoelen heeft (dan ghyluyden) van de swackgheloovighen, ende Kinderen Godes, als houdende, dat sy met Emanuel in den Gheloove, van hier in desen leven (daer de strijt is) ende niet hier na, daermen niet en sal strijden) de zonde sullen volkomelijck overwinnen, derhalven met rechten ernst wettelijc tegen de sonde strijden, ende ten laetstē, met dē salichmaker Iesus volkomelijc overwinnē: daer tegen gyluyden gans onbescheyden zijt, 315. 386. 387. 388. 409. So schandelicken gevoelen vande gelovige ende kinderen

Godes hebt, dat zy Godes Beloften niet en ghelooven, maer wederspreken in heure herten, 391. Welcke leelijckheydt hy Coornhert alleen den ongheloovighen Huychlaers, ende Hijpocrijten toe-schrijft. Item, besluyt Coornhert noch, dat dese Calviniaensche Leere (waer met ghy eens sijt in dit stuck) mede brenghet:

Dat de swacke zonde de stercke deughde overwint. 394.

Dat de swacke zonde stercker is dan d'Almogende Godt. 398.

Dat dese uwe Leere de grondtvest is vande Libertijnsche Godtloosigheyt. 396.

Ende datse aen-voert ('t welck hier 'tgheschille was) tot twee Heeren te dienen. 384. 393. 404.

Op de derde Berispinghe, die ghy-luyden calumnierende, Calumnie noemt, Bevestiginghe.

413.

Int 14. Capittel van 't Boecxken, ghenaeamt Af-laet, heb ick gheseyt, dat het loochenen vanden waeren af-laet van te zondighen, het goede opset wech-neemt.

414.

Dit hebbe ick daer bewesen aldus: Niemandt mach Op-set maken, noch wille hebben, om iet te doen of te laten, sonder voor-gaende beradinghe. Niemandt beraet sich van 't gheen hy waent of weet onmoghelijck voor hem te sijn om doen of laten. Ghyluyden houdet voor onmoghelijck, dat eenich Mensche hier ter Werelt Godes Geboden na sijnen wille, dat is, volkomelijck, soo hy dat ghebedt, soude gehoorsamen. So mach sich oock niemant beraden, of hy sulcx wil doen dan niet, so en mach dan oock niemandt opset maken, noch wille hebben, om Godes Gheboden na sijnen wille, dat is, volkomelijck in desen leven te ghehoorsamen. Ende daer uyt besloot ick, dat niemant van u allen sulcx onmoghelijck houdende, een goet opset, wille, of waerachtich voornemen mooght hebben, 't welck ick houde te wesen, een opset om die Gheboden Godes hier volkomelijck te onderhouden. Laet ons nu bezien, wat ghy hier vermooght, tot vernielinghe van 't voorsz. mijn Besluyt, dat ick noch als vooren, moet houden voor vast ende oprecht.

415.

47.

Eerst segdy, dat ghy my toe-staet, dat niemant wille en mach hebbē om te doen 't geen hy waent of weet onmoghelijck te sijn (pag. 46. 47.) Daer nae stracx gheefdy my oock recht in mijn segghen: dat ghy-lieden voor onmoghelijck hout, dat eenich Mensche hier ter Werelt Godes Geboden naer zijnen willen, dat is, volkomelijck, so hy dat ghebedt, soude ghehoorsamen (p. 47.) Wat machmen hier uyt doch anders besluyten, dan dat sulcke uwe Leere wech-neemt het goede Opset ende Wille, om Godes Gheboden hier ter Werelt na sijnen Wille volkomelijck te ghehoorsamen?

416.

Of is dat gheen goet opset, of gheen goede Wille? Of mach sonder sulck Opset ende Wille inden Mensche eenich goet Opset of Wille altoos wesen? Of wil Godt met halver herten in 't deel ghehoorsaemt werden, ende daer mede ghenoeghen? Hier moet ghy (oock uwes ondancx) neen toe segghen? ghemerckt men dan met d'ander helft van 't herte, den Duyvel of zoude willende gehoorsamen (want dat mach niet ledich sijn, maer moet tot wat anders, dan Godt is, te dienen ghesint sijn) eygentlijk twee strijdighe Heeren soude willen dienen, ende over beyde zijden hincken? mach in sodanighen ghedeelden herte oock een goedt op-set wesen, om Gode te dienen?

417.

Wat antwoordt ghy-lieden hier op? Dat het gantsch niet en sluyt. Waer mede bewijst ghy dit u segghen? Met twee onbewijslijcke bewijs-redenen. Te weten, d'eerste dat ghy't voor onmoghelijck houdt, om dat het noyt gheschiedt soude sijn, ende niet gheschieden en sal in yemande. Wat reden geefdy hier af? Want wy gheen beloften noch Exempelen daer van en hebben. Is dat niet een treflijcke reden?

418.

Dese reden is opentlijk valsch gebleecken hier voor, 317. ende de artijckelen daer aen volghende, al waer ick u voor Ooghen stelle een merckelijck ghetal van waere H. Godes, die de H. Schrift sodanighe saken toeschrijft dat zy uwe hebben volkomen onderhoudinghe der Geboden Godes, ende van de welcke de H. Schrift nerghens een eenighe zonde en seydt, behalven noch d'ander daer voor mede by u beschuldicht, van eenighe ghebreken, daer ick betoont hebbe (301. ende daer na) dat sulcke daer nae af-ghelaeten hebben van meer te zondighen, ende dat het niet en sluyt te segghen, David heeft eens Overspel bedreven, daer uyt blijktt, dat hy daer nae niet af en liet van Overspel te bedrijven.

419.

Ziet daer u Spotlijcke Reden, van dese u verzierde onmoghelijckheydt, om dat het noyt gheschiedt is, ende wy gheen Exempel daer van en hebben. Wat Exempel hadde Abraham van dat een onvruchtbare of overjarighe Vrouwe ghebaert hadde? Gheen, hielt hy't daerom voor onmogelijck, als ghy lieden dese sake doet? Doch behalven dat dit u segghen nu al openbaerlijck onwaerachtich is ghebleecken, soo is hier voor oock spotlijck ende kindsch betoont te sijn u reden van sulcx, te weten, wat niet en is geschiet, dat en mach niet gheschieden. Ziet Artic. 271. Ende daer nae.

420.

D'ander uwe bewijs-reden is een openbare loocheninghe vande H. Schriftuere, die vol is van sodanighe beloften, dat wy hier Godes Geboden volkomelijck sullen onderhouden. Hier van zijnder hier voor eenighe ghestelt, daer staender oock in mijn Boecxken vande Ware Onderdanicheydt: dat hebby ghelesen, daer teghen hebt ghy oock niet een woort derren schrijven. Hoe moochdy nu sonder calumnieren met goeder conscientien de H. Schrift loghen-straffen, ende haer soo onwaerachtelijck aen-segghen, dat ghy gheen beloften vande volkomene onderdanicheydt Godes en hebt?

421.

Of zijdy so onachtsaem of so partijdich, dat ghy't leesende, niet verstaen en hebt, soo moochdy't noch eens leesen ('tis maer een bladeken groot) ende ghy sult daer ghesteldt vinden in't langhe dese Sproken (daer van ick hier maer de plaetsen aenwijse, om kortheyts wille.) Deuter. 30. 6. Ezech. 11. 19. 36. 27. 1. Thes. 5. 22. 23. Luc. 1. 17. Philip. 2. 13. Behalven de plaetse, Lucas, 1. 75. hier voor ghestelt, behalven oock groote menichte andere beloften, ende namentlijck, de treflijcke beloften, van verhoort te worden, van den Heere in onsen Ghebeden, daer dan veele plaetsen aen-ghewesen zijn in't voorgemelde mijn gheschriften vande Ware onderdanicheydt Godes, salmen u luyden u als Leeraren draghende dan noch moeten bewijzen dat Godt den zijnen sulcx hier belooft?

422.

⁺Of houdy nu niet meer dat alle beloften ⁺Godes in Christo ja zijn ende Amen? O gheloovighe Leeraren. Of soudy wel van die Leeraren wesen die daer segghen, ⁺2. Cor. 1. 2. waer is de belofte zijnder toecomste? ⁺3. Pet. 3. 4.

423.

Maer of men met u al wilde dichten datter gheen beloften vande volkomen onderdanigheydt altoos en waren (daer inne veel klare beloften u opentlijck teghen-spreecken) wat sal dit u bewijs dan doch voor een ghedaente hebben? aldusdanich salt zijn. Ten is niet belooft, daerom en macht niet gheschieden. Toondy u hier niet onbedachte leeraren der wet? weet ghy hier oock al wat ghy seght ende waer mede ghy bewijst? voorwaer neen ghy.

424.

Want dan sal ick vraghen wat belofte David hadde dat hy den ^a Goliah soude verwinnen? gheen altoos. Wat belofte Elias hadde vant ^b vuyr uytten Hemel te doen vallen? gheen altoos, wat belofte Iosine hadde vande ^c sonne te doen stille staen? gheen altoos, ende (wie mach alle sulcx verhalen?) wat belofte de aenroerderse vande ^d zome Christi hadde? gheen altoos. Mochten daeromme die dinghen niet gheschieden? Iae vryelijck, sy zijn gheschiet. Siet nu het treflijcken ghyluyden dese uwe sake bewijst. Tis niet belooft, daerom en macht niet gheschieden. Hebby dan enckel voorghenomen u onbedachtheydt of partijdigheydt voor alle mans ooghen te stellen? ^a1. Reg. 26. 37. ^bReg. 18. 24 ^cIosue 10. 12 ^dMatth. 9. 20. 23

425.

Of hebby u immers willen doen achten voor luyden die der Libertijnen leere poocht te stutten ende te stijven? Want oft schoon nerghens belooft en waer, moochdy dan oock loochenen, dat het ons bevolen is, hier in desen leven Godes Gheboden volkomelijck te onderhouden, ja volmaeckt te wesen? Gheensins. Want sulcks vintmen door de gantsche Schriftuere, daer af ick een merckelijck Ghetal voor ooghen hebbe ghestelt, in mijn voorschreven Boecxken, vande Ware onderdanicheyt, daer moochdyse noch lesen, wildy.

426.

Ende seecker wildy segghen, dat het ons niet en is gheboden, soo sondighen wy niet, in't laten van 't geen ons niet en is geboden te doen. Dit houdy van met de Libertijnen, die daer segghen, dat het niet gheboden is by den Heere, om dat wijt zouden doen, maer alleen om onse swackheydt te kennen, ende op dat wy ons niet en souden verhoeverdighen. Dit's der Libertijnen perfectie so wel alst de uwe is.

427.

Maer bekendy dan, dat het gheboden is, ende dat op dat wy't souden doen: Soo bekend dat wy't in Gode vermoghen, of dat wy't niet en vermoghen in Gode. Segdy 't eerste? Hoe moochdy segghen, dat het onmoghelijck is? Seghdy 'tlaetste, hoe moochdy u wroeghen of beschuldighen, om niet te doen 'tgeen ghy hout onmoghelijck te wesen? In dit laetste zijdy't dan oock eens met den Libertijnen, ende onder stutten dese uwe Gheleerde bewijsinghen haer-luyder vallende Timmeringhe.

37.

428.

Wy houdens (seghdy) niet simpelije voor onmoghelijck, Gode volkomelijck te ghehoorsamen: maer bekennen alleen, dat het in desen tijdt onmoghelijck is. Het schijnt wel, dat ghy niet simpelije en handelt, maer liever met argelist, de waerheydt wederstrijdt, dan dat ghyse simpelijck t'uwer schaemte ende tot heyl uwes Naesten belijt. Die handelt niet simpelije, die liever heeft, dat met hem veele in zijn bekende dolinghe dolen, dan hy simpelijck de Waerheydt zijre dolinghe bekend staet.

429.

Dat ghy hier leelijcken doolt blijkt hier voor, 87. ende daer aan volghende meer dat u lief is, ende dan ghy sult mogen wederspreken, is bewesen, ende segghe daerom hier metten kortsten also. Hier voor blijct dat het volkomen onderhouden der Gheboden Godes hier na onmoghelijck is. Ghy loochent (doorgaens) oock hier, dat het in dese tijdt onmoghelijck is.

430.

So moet ghy (weder ghy wilt of niet) u self hier opentlijk teghen-spreken, ende bekennen, dat het in dese tijdt moghelijck is: of ghy moet ons weder dichten een veghe-vyer, daermen de Gheboden Godes volkomelijck sal onderhouden. Of ghy moet mede noch alhier u self opentlijk weder-spreken, ende segghen nu simpelick, dat het onmogelijck is: Of ghy moet nu vallen in die openbare Gods-lasteringhe (die ghy met desen uyt-sluyp gemeynt hebt te ontgaen) van te segghen, dat God niet Almachtich is. Want dat het zijn Wil soo is, hebby in u Boecxken, Pag. 9. 10. 11. self bekendt: ende sult midts-dien hier moeten segghen, dat Godt wel wil, maer dat hy't niet mach doen worden, dat yemant zijn Geboden volkomelijck onderhout in desen leven.

47.

431.

Daer op volcht voort u schoone ghelijckenisse ende leelijcke bewijsinghe, die gantsch onghelijck de sake is, ende daer in ghy meer stelt in't tweede deel dan in't eerste, 't welck ick u soo warachtelijck hier aen segghe, ende bewijse, aengheseyt te hebben, als ghy my sulcx hier voor, 393. onwarachtelijck aengheseyt te hebben, is ghebleecken: hier seghdy aldus.

432.

So staet zijn argument niet anders, dan of ick seyde: Niemandt en kan Wille of voornemen hebben, om te doen 't geen hy onmogelijck acht.

Dese acht het onmogelijck om binnen een Iaer Latijn of de Griecxse Spraek te leeren.

Daerom soo kan hy gheen Wil noch voornemen hebben, om de selve Spraken te leeren.

433.

Hier komdy voort met al te botte Sophistarie. Want doen in't tweede deel van dit u bewijs die woordekens, binnen een Iaer? Hebby die oock in u eerste deel ghestelt? Zijn die hier niet meer dan in't eerste deel? Dits al te grof ghesubtiliseert, dan dat ghy daer mede oock grove luyden (daer ick wel mercke dat ghy my voor hout) mede sout vanghen.

434.

Wel aen, laet dees u bewijsinghe eens nae het behooren, ende te recht ghestelt worden, ende besien dan watter uyt volghen moet. Die sal dan alsoo moeten staen.

Niemandt en kan wille ofte voor-nemen hebben om te doen 'tghene hy onmogelijck acht.

Dese acht het onmogelijck om die Latijnsche of Griecxse Sprake te leeren.

Daeromme so en kan hy gheen wille noch voornemen hebben, om die selve Spraken te leeren.

435.

Hier is nu u grove list, in't by-voeghen van die Woordekens, binnen een Iaer, die in u Eerste Deel niet en staen, als een Onrecht toevoechsel, te recht uyt ghemunstert, ende staet nu sulck u eyghen Bewijsinge na 'tbehooren. Ghy bekent self het eerste deel. Ghy bekent oock opentlijck het tweede deel, komende inde plaetse van, wy achtent onmogelijck om die Gheboden Godes in desen leven volkomelijck te onderhouden. Soo moet ghy oock uwes ondancx het derde lidt ofte besluyt belijden waer te wesen, 't welck in onse sake dit is, soo en kan niemant sulck u leere vande onmogelijckheyt ghelovende wil noch voornemen hebben, om die Geboden Godes volkomelijck in desen leven te onderhouden.

436.

Bekent nu u Sophisterie in desen by u voortghestelt: Of maeckt ons een Nieuwe Bewijs-Konst, met bewijs, dat d'oude valsch, ende de uwe recht is. Ende belijdt in allen ghevalle, dat ick oprechtelijck ende vastelijck uyt u eyghen Bekentenissen daer heb besloten, dat dese Kalviniaensche ende uwe leere valsch is, ende het goet op-set wech neemt.

437.

Om u luyden u onbedachtheyt immers noch botter voor ooghen te stellen, oock mede den eenvuldighen: Op dat ten minsten die (wilt ghy schoon niet) de selve plompelijck moghen mercken: soo wil ick t'selve doen uyt noch andere uwe eyghen woorden, by u luyden niet seer bedachtelijck in dit u Boecxken ghestelt.

438.

Ghy arbeyt ende kromt u moeyelijck, om te betoonen, dat ghy door dese uwe Leere het goede opsedt ende voornemen niet wech en neemt. Daer toe seghdy Pag. 29. dat der Heylighen sonden inde Heylighe Schrift gestelt worden t'onser leeringhe ende vermaninghe.

Pag. 50.

Hoorende dan (seghdy) in wat zonden zy ghevallen zijn, zullen wy ten eersten oorsake daer uyt nemen om ons voor gelijcke sonden te wachten (ende noch Pag. 50.) hier toe vermanen wy den Menschen, datse, namelijk, naer de volkomen ghehoorsaemheydt Godes sullen staen ende tot de selve haer benaerstighen. Ende noch derf dese wedersprecket hier seggen, dat wy het goede opset beletten, ja wech nemen daert is, traghe, laeuwe, ende uytspouwelijcke menschen maecken, jae een valsche vrede Predicken, ende 't volck in zonden doen verouden, verstyven ende blyven. Wie hoorde oyt onbeschaemder calumnie? Blijckt niet hier van het rechte contraria, uyt dien dat wy de menschen, soo voor gheseyt is, tot d'onderhoudinghe der gheboden Godes daghelycks vermanen? Hy meent dat wy niet eenvuldelijck noch met ernst t'selve moghen

doen, om dat wy 't voor onmogelyck houden, ende seydt dat wy in den schijn daer toe raden maer inder waerheydt daer af trecken, &c.

439.

Dat sijn voorwaer swaere beschuldighingen, die ick opentlijck bekenne dat ick u aensegghe: belijde oock dat ick my selve daer aen swaerlijck voor Gode ende den Menschen beschuldighe, indien ghy onschuldigh daer aen zijt, maer sult ghyluyden u oock niet swaerlijck voor Gode ende den Menschen daer aen beschuldighens waerdigh moeten belijden, indien ick boven het voorsz. mijn bewijs (dat ghy niet en mooght verantwoorden) noch al mede uyt u eygen woorden, met ontwijffelijcker waerheydt bewijst: dat ghy alle sulcks doet, ende inder waerheydt daer aen schuldigh zijt? Ick houde wel ja. Dit sal niet lang doch duyster vallen, ende bewijset aldus.

440.

Pag. 28.

Ghyluyden gheseyt hebbende, dat ghy der Heylighen ghebreecken niet en hebt verhaelt uyt lust, om haer schaemten te ontblooten: *zaghdy sulcx ghedaen te hebben, om alsoo die vermetenheydt ende goet-dunckenheydt van eenighe te beschamen: daer mede zy haer boven dieselve Vaderen verheffen, meenende dat zy beter sijn, ofte immers hier ter werelt, beter ende vromer kunnen worden dan dese sijn gheweest.*

441.

Ziet Mannen, dat sijn uwe eyghen woorden, die u soo onmogelijck sijn uyt te wisschen, als ghy't gaerne soudt wenschen datse ongheschreven waren, soo haest ghy dit mijn gheschrift ghelesen sult hebben. Soo veele vreesse voor wel verschulde verachtungen ende schande betrouwe ick u beyden noch wel toe.

442.

Maer eer ick daer toe come, so moet ick u, O Leer-meesters der Wet, eerst u wijsheydt bewijsen daer inne, dat ghy hier al mede als doorgaens, niet en weet wat ghy seght, noch wat ghy bevestight. (1. Tim. 1. 7.) Als die uyt partydigheydt niet en ziet of ghy teghen dan met u selve spreeckt.

443.

Ick en houde immers niet, dat die vermetenheydt ende goet-dunckenheydt, daer mede ghy eenighe (te weten, Coornhert) wilt beschamen, dat hy hier ter werelt meent beter ende vromer te werden, dan die H. Vaderen sijn gheweest, houdt voor wat prijselijckx of eerlijckx? Men siet wel neen, maer voor een schandelijcke hovaerdye, Pagina 28.

444.

Op mijn vraghe, oft zonde of quaet mach zijn, datmen het beste verkiest (te weten datmen die volkomenheydt benaerstight, ende datmen sta na een gouden wagen) gemerckt het niet schaden en kan naer de volkomen gehoorsaemheydt Godes te staen, etv. Seghdy Pagina 49. dese woorden: Dit is mede onse ghevoelen.

445.

Segt nu of ghy ooc wel hebt kunnen mercken, dat ghy daer self mede het staen nae de volkomen ghehoorsaemheydt Godes hier in desen leven (van namaels en spreek ick daer niet een woordt) soo wel voor goet houdt als ick? Ende daer by, dat ghy mitsdien u self mede beschaemt van sulcke uwe vermetenheyte ende goet-dunckenheydt, van hier beter ende vromer te kunnen worden, dan die H. Vaderen zijn gheweest? Leert ghy selve niet aldaer (maer teghen de H. Schrift) dat gheen van hen allen tot die volkomen onderdanigheyt en is gekomen? So doedy daer immers selve 't gheen ghy my als van vermetenheyte ende goet-dunckenheyte, om wilt beschamen. Sal nu een selve werck in u deughde ende eere, maer in my zonde ende schande moeten wesen? Daer mooghdy sien, dat ghy niet en weet wat ghy spreeckt, ende oock dat ghy niet en weet of ghy niet, dan teghen u selve spreeckt. Betaemt sulcks oock Leer-meesteren der Wet?

446.

Comende nu op dit mijn eerst voorghenomen bewijs Artic. 441. en suldy my niet moghen ontkennen, dat alle redelijcke Menschen voor zonde ende quaet houden de schandelijcke vermetenheyte ende goet-dunckenheyte, als wesende 'tgheselschap van de hovaerdicheyt.

447.

Mede moet ghy ende elck bekennen dat alle redelijcke Menschen verstaen, datmen de vermetenheyte ende goet-dunckenheyte als quaet ende zonde? Oock schande wesende, behoort te myden ende te vlieden.

448.

Nu seghdy hier opentlijck dat het een vermetenheyte ende goetdunckenheyte is, datmen meynt hier ter Werelt beter ende vromer te kunnen worden, dan die H. Vaders sijn gheweest.

449.

So volght uyt dese uwe woorden self: dat alle Menschen behooren te mijden het opset ende voornemen van beter te kunnen worden hier in desen leven, dan de H. Vaderen sijn gheweest. Ende nadien elck verstaet dat hy gheen opset of voornemen en behoort te maken of te hebben dat niet behoorlijck is, als tot vermetenheyte ende goet-dunckenheyte. So neemt dese uwe Leere wech, of het belet het opset ende voornemen van Gode meer ghehoorsaem te wesen dan de Vaderen gheweest sijn, dat is om Godes geboden volcomelijck in desen leven te onderhouden.

450.

So mooghdy nu niet laten hier te segghen een van beyden te weten dat sulck opset ende voornemen goet is of quaet. Segdy dat sulck opset ende voornemen niet goet en is, wie sal moghen laten te segghen dat ghy Libertijnen zijt, ende haer Duyvelsche doolinghe onderstut? Want men dan sal moeten segghen, dat het zonde is, daer na te staen datmen Gode in desen leven volcomelijck ghehoorsaeme, ende dat daer niet na te staen, oock Gode niet hier te ghehoorsamen, gheen zonde en is. Dat is

gheseyt dat zonde gheen zonde en is. Immers dat deughde zonde is.

451.

Maer derf dy dit vrymoedigher in't verborghen uwer herten dencken dan metten monde segghen, ende ghy u metten monde ghelaet als of dat opset ende voornemen om Godes gheboden in desen leven volcomelijck te onderhouden een goede opset ende voornemen [†]is: soo bewijse ick u hier onlochbaerlijck dat dese uwe Leere het goede opset belet of wech neemt.

[†]Psal. 12, 10

452.

Ick bewijse u Luyden hier dan noch soo veele meer, dat Castellio recht ende waerheut heeft geseyt van u luyden met sijne twee gelijckenissē by my verhaelt int boecxkē van de Af-laet (Pag. 51. te weten van den kinderen, die een Voghelken dat sy aen een Snoer hebben, soo langhe hitsen, tot dat het begint te vliegghen: maer trecken dan terstont weder te rugghe. Ende van de Capiteyn die zijne Soldaten met Beloften van een rijcke buyt, aenport totten storm van een flot: maer ziende dat sy stormens beginnen met ernst, tot henlieden sey, (om moet te maken als kacx) Stormt vromelijck Soldaten, de buyt is groot: vreest wonden noch doot, want het is voor ons onmoghelijck dit Slodt te winnen.

453.

So mede zie ick u hier segghen (pag. 50.) dat ghy die Menschen vermaent dat zy na de volkomen ghehoorsaemheydt Godes sullen staen, ende die benaerstighen: maer als ghyse schijnt daer toe willich ghemaect te hebben, soo treckt ghyse te rugghe met u Koordeken van onmoghelijckheydt: segghende maer 't is niet moghelijck dat ghy daer toe soudet komen, ja ooc dat het vermetenheyte ende goetdunckenheyte waer, datmer meynen soude toe te komen. Want die daer toe meynt te komen, te weten, tot volkomen onderdanigheyt in desen leven, die soude meynen vromer ende beter te worden, dan de H. Vaderen geweest zijn. Zeght nu, machmen oock ghelijcker ende waerachtigher saecke in desen segghen?

454.

Immers ick bewijse uyt het voorsz. uwe segghen (wat is doch Vruchtbaerders dan de menighvuldighe loghen?) dat ghy niet alleen het goet opset belet of wech neemt met sulcke uwer Leere: maer dat ghy u volck oock aen-port, ende vermaent tot vermetenheyte ende goetdunckenheyte, dat quaedt ende zonde is.

455.

Want ghy houdt het opentlijck voor vermetenheyte ende goetdunckenheyte, (pag. 28) dat iemandt soude meynen hier ter werelt beter ende vromer te kunnen worden, dan die Vaderen sijn gheweest, welcker ghebreecken of zonde ghy wilt schijnen daer verhaelt te hebben.

456.

Dit vergheten hebbende, seghdy self wederomme gheen xij. regheltjens daer na (behoeft de onwaerheyte spreekker niet al beter ghedenckenisse?) dat wy oorsake

daer uyt (te weten, uyt der Vaderen ghebreecken ende zonden) nemen om ons daer voor te wachten.

457.

Soo vermaent ende raedt ghy daer den Menschen, om sich te wachten voor gelijcke Zonden, als ghy seght, dat de Vaderen ghehadt hebben. Is dat nu niet vermaent ende gheraden om hier ter Werelt beter ende vromer te worden, dan de Vaderen (die sich niet daer voor gewacht hebben, so ghy seght) zijn gheweest? Dat mooghdy niet ontkennen. Soo moet ghy dan bekennen dat ghy den Menschen vermaent ende aen-raedt tot vermetenheyt ende goet-dunckenheyt, dat's tot quaet ende tot zonde. O Ghereformeerde Leere.

458.

Maer wat bestae ick te segghen, ende te bewijzen, dat dese uwe zondelijcke Leere het goet opset wech neemt, uyt den ghenen die u ghelooven: Nadien ghy hier self opentlijck te kennen gheeft, dat dese opinie het goede opset wech-genomen heeft uyt de selve, die Leeraren wilt zijn? Houdy dit al mede, nae u gebruyck, voor lasteringhe? Neemt vaste bewijsinghe.

459.

Alle wat eenighe Menschen van anderen willen bewesen hebben, dat en Ghelooven zy selve niet.

Ghy beyde wilt van my bewesen hebben, datmen behoort op-set ende voornemen te hebben, om in desen Leven de Gheboden Godes volkomelijck te onderhouden.

Pagina 48.

Dus en ghelooft ghyluyden self niet datmen sodanich op-set ende voornemen behoort te hebben.

460.

Nu en verkrijcht niemant wat goedts in gheloovens saecken, dat hy niet en begheert. Niemandt begheert 't ghene hy niet en ghelooft dat hy behoort te hebben. Ghy beyde en ghelooft niet, datmen dit voorsz. Opset behoort te hebben. Daerom en begheerdy't niet, en verkrijghdy't niet, ende en hebt het oock niet.

461.

Maer wat grover Ongheloovigheydt betoondy (noch beneven alle de voor-gaende) in desen stucke? Salmen u Leeraren de beginselen loochenende, moeten bewijzen behoorlijck te sijn, dat het schepsele den Scheppere noch ghehoorsame? Bekendy oock niet self in de ix.x. ende xj. pag. van dit u Boecxken, Godes wille te wesen, dat wy zijne 10. ende allen anderen sijne Gheboden volkomelijck ghehoorsame? Ia ghy.

462.

Wat Eerbaerheyt ist dan voor Predicanten bewijs te eysschen, dat wy opset ende voornemen behooren te hebben, omme den Schepper van Hemel ende Aerde nae zijn bevelen te ghehoorsamen? Maer seghdy dat sal inden Hemel, niet hier zijn. Ick hebbe bewesen, dat het niet inden Hemel, maer hier

moet sijn. Ghemerckt ghylieden de derde plaetse, te weten, het Veghe-vyer, niet toe ea laet, wel aen, of ghy moghelijck u groote Leeraer meer geloofs gaeft, dan de Heylige Schrift. So leest hem Comment. 1. Ioan. 4. 17. Ende ghy sult dit vinden. *Hy wil dan, dat wy sodanigh sullen sijn in dese VVerelt, als hy is in den Hemel, op dat wy voor sijn Kinderen gheacht souden sijn.* Dit wil (seyt Calvijn) S. Ian, dat's Godes Gheest. Dit is heel volmaecktheyt. Twijfelt ghy dan noch of wy sodanich behooren te wesen? Of wy Op-set, om daer toe te komen, behooren te hebben?

462.

Of nu schoon de Kinderen Godes soodanich op-set niet en hebben (seghdy voorts pag. 48.) soo is ende blijft nochtans hy haer een opset, wille, ende voornemen om die gheboden Godes volkomelijck te onderhouden.

463.

Ten sijn gheen Gheloovighen, veel min Kinderen Godts, die sulck opset niet en hebben. Macht een Geloovige heeten, die geen Op-set, voornemen, noch wille en heeft, om met Godes hulpe, volghende sijne beloften, alle de krachten sijnre zielen, ende sijn gheheele herte te besteden alleen inden dienste Godes? Die Godt met de helft van sijn herte ende krachten wilt aenhanghen? Moet die ander helft van sijn herte of krachten dan niet opset hebben, ende wille om een ander te dienen? Dit zijn openbare Hinckers over twee zijden, ende laeuwe uyt-sponselen Godes.

464.

Sy sullen't (seghdy) in't ander Leven verkrijghen. Dit's voor ghebleken onwaerachtich. Godt wil't ende belove't in desen leven. So geloofdy dat ghy niet en behoorde, ende ghy ghelooft niet dat ghy behoorde te gelooven. Godes Beloften en de H. Schrift behoorde ghy te ghelooven, ende niet u goedtduncken ende vernuft: Daer tegen geloofdy dit, ende niet Godes beloften ende de Heylige Schrift. Dit blijkt doorgaens opentlijck, ende noch houdt ghy-lieden u self niet alleen voor Gheloovighen, maer oock voor Kinderen Godes.

465.

49.

Ick hadde gheseydt, dat men gheen onbegonnen werck en vol-eyndt, ende dat men gheen onmoghelijck ghewaende dinghen en beghint, ghelijck niemant beginnen sal sich self een Cubit langer te maken dan hy is, rc. Dit bekendy self loutere dwaesheyd, soo't iemant beginnen wilde. Maer ghy segt dees dinghen gheen ghemeenschap te hebben met de ghehoorsaemheyd Godes, die haer beginne, voort-gang, ende vol-eyndinghe heeft.

466.

49.

Soo heeftse doch by den Gheloovighen, maer gheensins by den ongeloovigen. Want dese ongeloovighen verstaende, dat Godt gehoorsaemt wil sijn, ende dat niet met halver maer met gheheelder herten, en mogen nimmermeer met gheheelder

herten voornemen, willen noch beginnen Gode nae sijnen wille te ghehoorsamen. Macht oock voort-gang (swijghe vol-eyndinge) hebben, by sulcke ongheloovighen, die 't nimmermeer na Godes wille en beginnen?

467.

Hier komdy voort met het spreek-woort van te staen na een Goude Wagen, 't welck doet krijghen Asse of Naghel, by my verhaelt. Daer oock oock segghe van met vlijt die Volkomenheydt te benaerstighen. Maer dit en moghen uwe Gheloovers, noch oock ghylieden (gheloofdy so ghy schrijft) soo met benaerstighen met vlijte.

468.

Die den wech (die Christus is) nimmermeer en bestaet te bewandelen, kan hy oock op desen Heylighen Wech voorderen? Die't Opset noch niet en heeft om sich self (niet ten halven, maer gheheel) te verlaten, can die Christi ende sijnen H. wech waerdich wesen? Christus self seyt hier Neen toe. So beginnen⁺ dese ongheloovighen hier nimmermeer⁺ Gode volkomelijck te ghehoorsamen, jae zy en hebben des gheen Opset noch Wille: Hoe souden zy't beginnen, voor-nemen, ofte willen? ⁺Mat. 10, 37. 38.
Wat voorderinghe mach vallen op desen H. Wech, voor den genen diese nimmermeer beginnen te betreden? ⁺Luc. 14, 26, 27, etc.

469.

De Bagijnen gheloovende datmen Gode na sijn Geboden in desen leven volkomelijck mach onderdanich sijn, mochten sulcks beginnen, ende daerom te recht beginnen, of Begijnen heeten: maer hoe moocht ghy of die uwe sulcks beginnen sonder Geloove off Opset? Men begint immers gheensins dit goede werck van Gode, volkomelijck te gehoorsamen, ende hem als een Vader met gehoorsaemheyte Eeren, daer mede datmen Gode sulcke verachtinghe aen doet, dat wy sijne woorden niet en ghelooven?

470.

Ioannes de Dooper tuycht hier af alsoo:⁺ Maer die sijn Tuychnisse heeft aen-ghenomen, die heeft bezeghelt dat Godt waerachtich is. Op dese plaetse ⁺Ioan. 3, 33
gloseert? u Calvijn aldus: *Gelijck als Godt gheen ding so waerdich acht, als sijn selfs VVaerheyte: so en moghen wy hem oock gheen aenghenamer Offerhande op Offeren, dan als wy door ons geloove belyden dat hy waerachtigh is. VWant dan gheven wy hem sijn waere Eere, ende soodaenigh als hem toe-komt. Daer teghen en mach men hem gheen grooter injurie aen doen, dan als de menschen den Evangelio niet en ghelooven, want hy en mach niet ontbloot worden van sijn waerheyte, of al sijn glorie ende Majesteyt en wordet vermelt.*

471.

Dat Tuych de Heylighe Schrift, ende dat seyt Calvijn vande Eere, diemen deur het Geloove, ende van de Smaetheydt, die men door het ongeloove Gode aen doet. Daer toe⁺ ghetuycht de H. Schrift noch, dat onmogelijck⁺ is, Gode te behaghen, sonder 'tgelooove, ja oock dat het zonde is, al wat niet en komt uyt den Geloove. ⁺Heb. 11, 6.
⁺Rom. 14, 23.

472.

Waer toe dient al ditte, denckt ghy? Om te bewijzen hoe ghy-lieden Gode Eert, met u ongelooove. Dat ghy Godes Beloften niet alleen niet en ghelooft, hebbe ick u lieden hier voor, 346. etc. bewesen. Wat begin mooght gylieden dan doch hebben inden Dienst Godes, die ghy niet en ghelooft, dat hem aengenaem zy? Ia die ghy moet belijden dat zonde zy? Of soude sulck u begin, dat Godt de aldergrootste injurie aen-doet, ende hem, Gebenedijt, (voor soo veele in u is) ontbloot van sijn waerheyt, oock sijn Glorie ende Majesteyt vermelt, een beginsel van den dienste ende Ghehoorsaemheydt Godes moeten heeten?

473.

Voorts seghdy (pagina 50.) dat ghy den Menschen vermaent, dat zy na de volkomen ghehoorsaemheydt Godes sullen staen, ende als my leelijck te schanden ghemaect hebbende, beklaegdy u van veel quade stucken die ick u op-legghe, etc. Daer af heb ick hier voor Nu. 438. etc. gehandelt, ende u so geantwoordt, dat ick niet geloove dat ghy daer op meer antwoorts moghte begheeren.

474.

51.

Maer wy houden 't alleen onmogelijck (seghdy, Pag. 51.) in dit Leven. So moet ghy't oock onmogelijck houden simpelijck, dat's, dat het noch in dit Leven, noch in't ander Leven (daer men gheen Geboden hebben, noch min onderhouden sal, so voor breed is betoont) en mach gheschieden: Ende moet daerom, hoe ghy't oock buycht, kromt, of draeyt) segghen, dat ghy't simpelijck houdt voor onmogelijck, ende mitsdien mede (nadien ghy self bekent, Pagina 9. 10. 11. In u Boecxken, Godts Wille te wesen dat Godt niet Almachtich is. Dit schaemdy u, ende hier om handelt ghy niet simpelijck, maer met dubbeler Tonghen, als die liever hebt Godes Almoghenheyte te lasteren, dan u dolinghe te bekennen.

475.

Daer na vraegdy, wie u sal versekeren, dat de Menschen door mijn gevoelen naerstigher tot goede wercken souden wesen, dan door u Gevoelen ende Vermaen? Ghy self, door u selfs Beken, dat niemant Wil mach hebben, om te doen 't gheen hy waent of weet onmogelijck te sijn om doen (pag. 47.) ghy houdt voor onmogelijck. Godes Geboden in desen leven, so hy die ghedaen wil hebben, te onderhouden. Ick houdet voor moghelijck, op't vast betrouwen des gheens die ons toe-seyt, dat sijn Geboden of Iuck licht sijn, ende dat den Geloovighen alle dinghen moghelijck sijn. Welck Ghevoelen van beyden gheeft meer moets ende oorsake, tot een goet opset ende wille? Immers u houden van onmogelijckheyte maeckt Libertijnen, die van zonde gheen Wroeghen en maken, maer doet den Zondaeren rusten op uwe sacht (maer Doodtlijcke) Kussentjens, dat Godt den Zonden niet toe en sal rekenen, oock sodanighe onboetvaerdighen: dat zy noch gheen opset noch gheen Wille en hebben, om alle zonden ende quaedt te verlaten, 't welck zy onmogelijck houden, om de groote swackheyte van de Zonde, die ghy stercker maeckt, dan Godes Almoghentheyte. Sy van sodanighe stinckende Leere. Soude die Libertijnsche Opinie den Menschen vyerich maken tot goede wercken?

476.

Ghy segt (Pag. 51.) niet ghehoort te hebben, wat vrucht Coornhert ghedaen heeft, met sijn Leere vande Perfectie. Maer ghy hebt wel ghevoelt wat grooter Af-val vande uwen, u qualijck voor-staen van uwe onperfecte ende Zondelijcke Leere heeft veroorsaect.

477.

Ghy kondt, seghdy (Pag. 52.) my niet voor volmaeckt aensien. Dat gheloove ick wel. Want wel te dencken is, dat ghy hier inne na volght u Meester Beza in sijn Exempel, hier voor 179. 180. 181. Ende met hem u self voor d'alder-heylichste houdende, segt, sonder yemant sijn, so moesten wy't wesen, maer wy en sijn 't niet. Dus en en ist Coornhert oock niet, ende en konnen hem daerom daer voor niet aensien.

478.

So blijktt het oock (seghdy) daer uyt, dat hy hem self in sijne Schriften nergens volmaecktheyt toe-schrijft. Hier seghdy waerheyt, nergens segghe, noch schrijve ick, dat ickx verkregen hebbe. Maer kenne u luyden aert seer wel. Soo yemandt seyde, dat hy't waer, die zoude met u moeten lasteren: seyde hy niet dat hy't waer, so en soudt niet mogen wesen.

479.

Nochtans soude dat (seghdy) seer profijtelijck wesen. By wie? By u lieden? Ghy ende de uwen houdens voor onmogelijck, ende soudens niet gelooven, maer bespotten. Om sijn Leer-jongheren eenen moedt te gheven, seghdy, tot mijn Even-Mensche spreke ick, daer 't gheleghen valt, Waerheyt: maer leer-jongheren hebbe ick niet, mijn Exempel en behoeven zy niet, ende aen d'Apostel Pauli Exempel en twijffelen de Gheloovighen niet.

480.

Hy (Coornhert) seydt nergens, seghdy, pag. 52. Weest mijne Nae-volghers, gelijk ick Christi ben, ofte: Ick en leve niet meer, maer Christus leeft in my, in welke beyde plaetsen, hy acht dat Paulus sijn perfectie bekent heeft.

481.

In welke beyde plaetsen, ick bewijse dat de Apostel sijn wolmaecktheydt naecktelijck heeft uytghedruckt. Want Paulus hadde zijnen Iongheren lief. Diemen lief heeft gontmen het beste. So nu Pauli leven ende wandel onvolmaeckt waer gheweest, so hadde hy int wijsen op't Exempel van sijnen Leven, soo dat doe was, sijne Iongheren tot onvolmaeckter voor-beeldt afghewesen van't volmaeckte Voor-beeldt Christi. Dat waer opentlijck teghen de Liefde. Dit betrouet ghy-lieden den Apostel lichtelijck toe, maer

ick gheensins. Ghemerckt hy oock sijnen [†]Broeders nae den Vleesche so lief hadde, dat [†]hy om heur behoudenisse sijn selfs Verdoemenisse (dat is, van Christo [†]Rom. 9, 3. verbannen te sijn) wenschte, 't welcke de Heere self reket de volmaeckteste Liefde [†]To. 15, 13. te wesen, diemen mach hebben.

482.

Daer hebby bewijs van 't eerste stuck, nemet nu oock van 't tweede. De Apostel heeft niet gheloghen, als hy van sich self seyde: Ick leve, niet ick nu, maer Christus leeft in my. Die niet en leeft, die en doet niet altoos, die niet altoos en doet, die doet gheen zonde of quaedt. Daer Christus alleen leeft, daer werckt ende doet hy alleen: Christus als wesende de Gerechtigheyt self, mach niet anders doen, dan gerechticheyt. Dit beyde seyde de Apostel van hem self. D'Apostel zondichde dan niet meer. D'Apostel dede (Of Christus in hem) dan oock niet, dan gherechticheyt. Dit is volkomen onderhoudinghe der Geboden Godes. Dit geschiede in Paulo in desen leven. So is daer in Paulo een Waerachtich Exempel van menschelijcke volmaecktheyt. Dit dorst ghy-lieden noch opentlijck wederspreken. Zo geve ick u te bedencken of Coornhert, u wedersprekende in desen, oock iemant anders wederspreekt, dan openbare weder-spreeckers vande waerheyt ende de Godlijcke Schrift?

483.

Waerom ist (seght ghy-lieden) dat hy niet so wel als Paulus, sijne volkomenheyt den Menschen tot navolginghe voorstelt? Dat soude moghen sijn, om dat icx hopende te worden, noch niet en ben, niemant en wil bedrieghen. Maer of icx nu al waer, wat behoeven de Menschen mijn Exempel, dat niemant schuldich is so te ghelooven, als de H. Schrift? Na-dien zy in de H. Schrift (die elck Christen, ja oock ghenaeemde Christen ontwijfelijck in allen gheloove geeft) so Heerlijcke ende Loflijcke Exempelen, als voor is ghebleken (Nu. 317. etc.) voor ooghen hebbe? Souden sy my, of ick schoon al uyten Doot der zonden in 't leven Christi verresen ware, oock meerder ghelooven, dan Moysen, dan [†]de Propheten, Evangelisten, ende Apostelen. Ghyliden en gelooft den Apostel Paulum in 't voorsz. sijn segghen self niet: hoe [†]Luc. 6. 31. soudy dan my ghelooven?

483.

De volkomenheys Leere kondy den menschen niet voor-draghen, segdy pag. 52. om dat ghy die nerghens ghegrondt en vindt in de Heylighe Schrift. Ghy spreekt hier niet, so ick moet ghelooven, met goeder conscientien. Ghemerckt ghy de Leere van de Waere ende Volkomen Onderdaenicheydt Godes, sulcks in de Heylighe Schrift ghegrondt te sijn, hebt ghezien in mijn Quaterntjen van de ware Onderdanigheyt hier by gaende: Dat ghy noch niemant van den uwen (die 't selve al over langhe hebben ghehaet) dat noch noyt hebben kunnen wederlegghen.

484.

Wat soude beter dienen, segdy pag. 52. tot vermaen van goede wercken, dan der Papisten Leere van de Verdiensten? Neen, die houde ick schadelijck daer toe, soo ghy wel hebt moghen lesen, in mijn Comedie vanden Blinde van Iericho. Maer daer

hebby oock moghen lesen dat ick noch schadelijcker daer toe houde, u Leere van de Toe-rekentlijcke, Imputative, of Waen-gherechtigheyt. Ghemerckt dese alle goet Opset belet of wech neemt: So mede doet dese uwe zondelijcke Leere, die noch boven allen schadelijck is, ende verderflijck, want zy niet alleen wech-neemt het goede Opset, maer voert oock aen tot de quade Libertinerye, die van zonde gheen zonde en maect, welcker Leere ghy met dese uwe ongezonde ende zondich-blijvende Leere stut ende stijft.

485.

Want ghy houdt hier voor onmoghelijck het onderhouden der Geboden Godes, nae zijnen Wille. Onmoghelijck ist, dat yemant zonde maken of Wroegen hebben mach, om dat hy niet en doet, 't gheen hy waent of weet onmoghelock voor hem te wesen, soo nu hier voor doorgaens is bewesen. Zo ist dan uwen kinderen ende Leer-jonghers onmoghelijck om zonde te maken, of heur self te wroegen, om dat sy Godes Gheboden nae sijnen wille niet en onderhouden. Bekendy dan oock dit niet onderhouden zonde te wesen: So blijkt dat ghy ende uwe Kinderen of Leerlinghen gheen zonde en mooght maken, noch wroeghen en hebt van zonde. Dit's Libertijnsch. Maer segdy dat sulck niet onderhouden van de Gheboden Godes nae sijnen Wille, gheen zonde en is. So maect ghy noch van 't geen de gantsche H. Schrift zonde seydt te wesen gheen zonde, ende zijt dan noch al mede Libertijnen, ende stutselen van heur-lieden Grove Dolinghen.

486.

Ende komende weder tot het goede Opset, van Godes Gheboden in desen leven volkomelijck te onderhouden, moochdy niet lochenen, dat alle de ghene sulck goet Op-set beletten, of wech-nemen, die zonde maecten van, datmen sta in desen leven na sulcke volkomen onderhoudinghe der gheboden Godes. Dat ghy luyden daer af zonde maect, blijkt hier voor, Nu. 440. etc. Ende in u Boexken Pag. 28. daer ghy't houdt voor goet-dunckenheyte ende vermetenheyte, dat iemant hier ter Wereldt soude meenen beter of vromer te worden dan de H. Vaderen, die ghy alt'samen seght zondich te sijn geweest.

487.

Dese goet-dunckenheyte ende vermetenheyte souden dan na dese uwe Leere moeten in sich hebben, alle die daer opset maecten, ende meenen die Geboden Godes in desen Leven volkomelijck te onderhouden, ghemerckt zy dan souden Opset hebben, ende meenen te komen tot aflaten van zondighen, 'twelck ghy-lieden dicht in geen der Vaderen te sijn gheweest.

Wie dan dese uwe Leere voor waerheyte gheloofte, die moet immers om die verwaende vermetenheyte ende Hoogh-vaerdighe goet-dunckenheyte te mijden, oock mijden van sulck Opset ende Voornemen te maken. So belet dese uwe leere den boetvaardighen

herten, om te komen tot het voorsz. goet opset, ende het stijft den onboetvaerdighen zondaren, in heur quade opset van't zondighen niet te laten, op dat sy willende het zondigen laten, niet en souden komen tot verwaentheyte ende goet-dunckenheyte, 't welck wel d'alder verderflijckste zonden sijn.

488.

Ende hier inne zydy argher dan de Libertijnen. Want of die schoon (als ghy-lieden met hun) van zonde gheen zonde en maken: so en treden zy noch soo verde niet van de Wech, dat zy van deughde zonde maecken. Dit doet ghy-lieden hier opentlijck. Wie mach loochenen, dat een opset om Godes geboden in desen leven volkomelijck te onderhouden, deughde is? Oock ghy selve niet in dit u boecxken, pa. 49. 50. Wie mach ooc ontkennen, dat ghy van sulck goet Op-set sonde maeckt, te weten, vermetenheyde ende goet dunckenheyte? Ghyliedene gheensins. Want het sijn uwe eyghen klare ende uyt-gedruckte woorden in dit u Boecxken, pag. 28. so moet ghy dan oock bekennen, dat dese uwe Leere van deught zonde maeckt, ende argher is dan der Libertijner Leere.

489.

53.

Ende nae dit u schoone werck seghdy tot besluyt, dat daer mede de Derde Calumnie ghenoeghsaemelijck is beantwoort, ende bewesen, dat ghy het goede Opset niet en belet, maer ter ghehoorsaemheyte Godes opweckt ende versterckt.

490.

Dit u gheroemde bewijs hebbe ick doen blijcken valsche, ende niet te wesen dan een bewijs van uwe onwijsheyte, soo groot sijnde, dat ghy doorgaens self niet en verstaet of ghy met, dan teghen u selve spreeckt. Daer teghen heb ick hier op dese uwe Derde Calumnie vastelijck ende krachtelijck bewesen:

Dat dese uwe onghesonde zondelicke Leere het goede opset wech-neemt ('twelck hier de sake self was) 430, 449, 451, 452, 453, 486, 487. Ia oock uyt u beyden selve. 458.

Dat ghy-luyden na dese uwe Leere een nieu Veghe-vyer sult behoeven te verziere. 429, 430, 461.

Dat ghy-luyden niet eevuldelijck en handelt. 474.

Dat ghylyuyden bottelijck Sophistizeert. 432, 433, 434, 435, 436.

Dat ghylieden niet en weet of ghy voor dan tegē u selve spreect 442, 443, 444, 445.

Dat ghy ghelooft, dat niet en behoort, ende niet en ghelooft, dat behoort geloof te worden. 464.

Dat ghy de H. Schrift loghen aen zeght. 420.

Dat u geloovighen nimmermeer en beginnen Gode te ghehoorsamen na sijne bevelen. 468

Dat ghy den uwen leert hincken over beyde sijden. 416, 463.

Dat ghylieden van zonde geen zonde en maeckt. 450.

Dat u Leere is Libertijnsch, ende een stutsel der Libertijnen. 426, 427, 450, 455, 484, 485. Ia argher dan der Libertijnen dolinghe. 488.

Dat u Leere van deughde zonde maeckt. 450.

Dat ghy uwe hoorders vermaent ende aenport tot vermetenheyte ende goetdunckenheyte. 457.

Dat Paulus d'Apostel in desen leven volmaect was. 482.

Dat ghy nae dese uwe zondelijcke Leere moet segghen, dat Godt niet en is Almachtich.

Ende dat ghy Gode d'aldergrootste injurie aen doet. 472.

Op de Vierde Berispinghe (welcker waerheyt by u luyden Calumnieschijnt) Bevestiginghe.

492.

53.

Hier belghdy't u, dat ick erghens u Leere verghelijckt soude hebben, by de Leere der Verduyvelde Libertijnen, die van zonde gheen zonde en maken. So is altijd de Waerheyt by den recht-schuldighen, niet anders dan 'tlicht by den quaet-doenders, hatelijck. Waerheyt heb ick daer aen gheseyt, soo ghy hier naest voor, meer dan u lief is, ende dan ghy kondt weder-legghen, hebt moghen zien. Doet u sulcx wee, dat wy't, niet d'Eenvuldige waerheydt, maer uwe schuldige schijn-deughtlijckheydt.

493.

Voort houdy mijn seggen, van dat u Leere den Menschen aen-voert tot de vertwijffelde wanhope, voor de iiiij. Calumnies, sulcken lieven Name, gheeft u hate tot de waerheyt, die onbeveynsde Waerheydt, u te nut gheschreven wesende.

494.

Al dit bewijs seghdy, Pag. 53. ghenomen te sijn uyt Calvino. Dat zy so, want dat ick Calvijns Schriften soude voortbrenghe, hadde ick oock gheseyt in den Brief aen den Predicanten voor't Boecxken, ende dat niet om te bewijsen mijn ghevoelen, maer Calvijns doolen. Ende daer beneven, tot bewijs dat u Calvijn dickmael selve leert, 't gheen ghyluyden in my, als oft grouwelijcke Ketterye ware, lasterlijcken scheldet: Om alsoo u vyerichedyt wat op my te verkoelen, ende te betoonen, hoe strijdich Calvijn teghen sich selve is.

495.

Ghy segt, dat ghy u niet en hout aen Calvijns Schriften. Zijdy sijne Iongers niet, wat gaet u dan aen, dat ick tot waerschouwinghe van de onwijsen, sijn Doolinghen aenwijse, ende bewijse? Of doet het u zeerder, dat ick Calvijns, dan u eyghen doolinghen, in den Catechismo, doe blijcken? Is dat niet, wat port u luyden, dat ghy u eygen Leere, van so grove ghebreken, aengeklaecht sijnde, onverantwoort laet, ende Calvijns doolinghen bestaet, ('twelck ghy noch niet en vermooght) te verantwoorden?

496.

Mijne eerste bewijsinghe van dat de Calviniaensche Leere tot wanhopen aen-voert, mits het wederspreken van den Aflaet Christi stont also in sijnen gronde.

Alle Leere, die soodanighen teecken ende ghetuyghenisse van de Godtlijcke verkiesinghe stelt, dat gheen Mensch ter Werekt sulcx in hem hier kan bevinden, die voert aen tot wanhopen.

Calvijs Leere stelt soodanighen teecken ende ghetuyghenissen van de verkiesinghe, dat hy self ende de sijne die lochenen in eenich Mensch in desen leven te moghen gevonden worden. Dus blijkt dat Calvijs Leere aenvoert tot wanhopen.

497.

Het tweede lidt van mijne bewijs-reden, doe ick blijcken uyt dese woorden Calvini, selve by hem beschreven, Comment. 2. Pet. 4. 10. *Maer om dat hy ons verkiest ende beroept te dien eynde, dat wy souden wesen suyver ende onbesmet voor zijn aengesichte: soo is de suyverheyt van Leven niet sonder saecke ghenaeemt een Teecken ende ghetuyghenisse van de verkiesinghe.*

498.

Dat is nu bewijs van't Teecken der verkiesinghen, by Calvijn daer ghestelt. Maer tot bewijs, dat de Leere van Calvijn selve lochent, dat sulck zijn Teecken van de Verkiesinghe (te weten, sulcke volmaecte Suyverheyt van Leven) hier in desen leven, in niemande en mach wesen, bracht ick een ander plaetse voor, uyt den selven Calvijn, houdende *dat oock der Heylighen alder-beste VVercken, noch altyt met eenighe onreynigheyt besmet zijn.*

499.

Hier toe wees ick aen, Iusti. xvij. 11. daer Calvijn seyt, dat onse verkeertheyt nimmermeer op en houdt: Ende bewijse nu sulcks hier noch met dese eyghen woorden Calvini (Institut. 10. 63) *Eerst segghe ick, dat het alderbeste (VVerck) dat van henluyden (de Heylighen) voort-ghebracht mach worden, nochtans altyt met eenige onsuyverheyt des Vleesches besprenght ende verdorven is, &c.*

500.

Daer uyt besloot ick, ende besluyte nu noch 'tghene ick ghestelt hadde in't Tweede deel van mijne bewijsinghe voorsz. te weten, dat Calvijs Leere sodanighen Teecken ende Getuyghnisse stelt van de Verkiesinghe (namelijck, suyverheyt van leven) dat hy self ende de sijne die lochenen in eenigh Mensche in desen leven te moghen gevonden worden.

501.

54.

Ghy-luyden hier op antwoordende, seght *dat dit voorsz. tweede deel deser bewijs-reden valsch, onwaerachtigh, ende van Coornhert versiert zy, teghen die meeninge Calvini klaer uytghedruckt. VWant hy, Calvinus, seydt: Dat de gheloovighe daer deur niet alleen anderen betoonen, dat zy Kinderen Godes zijn, maer oock mede haer selven in dat Gheloove verstercken. Die sulcx bekent, die bekent opentlijck, dat die gheloovighe dese suyverheyt des Levens hier hebben. Merckt dan hier de eenvoudighdyt Coornherts. Dit zijn uwe woorden.*

502.

Ick antwoorde, dat dit mijn voorsz. tweede deel deser bewijs-reden oprecht is, ende niet by my versiert, soo dat ghy hier, niet Coornhert, maer u self met swackheyt ende onwaerheyt ende verzieringhe beschuldicht. Want dat Calvijn die suyverheydt des Levens doorgaens lochent te wesen, oock by de alderheylighste in desen Leven, blijkt by het ghene ick hier voor uyt sijne Schriften ghestelt hebbe.

503.

Het dunckt u hier onmoghelijck, dat sulck vermaert Schrijver, als Calvijn was, een gheck ende dwaes gheweest soude sijn, niet wetende wat hy seyde, ende hem selven wederspreekende, rechts of noyt gheschiedt en ware, dat de ghene die sich self voor wijs hielden, dwasen sijn gheworden, Rom. 1. 22. Duncket u dan soo onghelooflijck, dat ghy hier onlochbaerlijck voor u ooghen siet, dat dese Man hem selve teghen soude schrijven? Doet hy 't niet naecktelijck in dese voorsz. plaetsen? Luster u meer te sien dan u lief is, 't sal my niet leedt sijn te bewijzen, dat dese u vermaerde Schrijver tot seer vele plaetsen hem self plattelijck wederspreekt. Alsoo blijkt dan hier Calvijn, so wel als ghy-luyden doorgaens, mede te wesen van den Leeraeren des Wets, die niet en weten wat zy segghen noch wat zy bevestigen. 1 Tim. 1. 7.

503.

Ghylyuyden willende Calvijn hier vereenighen, comt voort metten onderscheyt van een aenghevanghen ende volmaeckte suyverheyt des levens. Dit bekenne ick gaerne, datter is in desen leven. Maer ghylyuyden moet oock bekennen, dat soo waer men onvolmaeckte suyverheyt des levens reket, dat men daer oock moet volmaeckte rekenen. So moet nu hier besien worden wat suyverheydt des Levens daer ghemeyn is gheweest by Calvijn. Die self sal sijns-sins beste uyt-leggher sijn.

504.

Eerst blijkt uyt Calvijns klare woorden, hier voor (497) ghestelt, dat hy niet en meynt suyverheyt des levens in den schijn voor den Menschen, maer soodanighe suyverheydt die onbesmet is voor den Aensichte Godes: wat onbesmet is, dat mach gheen begonnen, ghestuckelde, noch besmette, maer moet volkomen suyverheyt wesen. Dat's een.

505.

Ten anderen seyt Calvijn op des Apostels woorden (1. Thes. 5. 23.) aldus. *Want dan is de Mensche suyver ende oprecht als hy niet en denckt in sijn Geest, als hy niet en begheert in sijn herte, ende als hy niet en volbrenght met sijnen Lichame, dan dat by Gode aenghenaem is.*

506.

Alsoo doe ick hier nu noch blijcken Calvijns verstandt van de suyverheydt des Levens, by hem tot een Merck-teecken van de Verkiesinghe ghestelt, gheweest te sijn volkomen, ende niet bevleekte suyverheyt.

507.

Is nu dese onbevleete ende volmaecte suyverheydt (soo ghy uyt sijne woorden daer aen volghende wilt segghen, by den Kinderen Godes in desen leven, soo dat zy sich daer door in't Geloove stercken: Hoe mooght ghy ende u Calvijn, Waerheytspreken, ende met u selve over een stemmen: als ghy die so hart doorgaens (als oock nu hier) weder-spreect? Want dan onderhouden zy in desen leven volkomelijck de Geboden Godes.

508.

Wildy dit dan niet segghen, maer wederspreken: Hoe mooghty of Calvijn met eenighe schijn van waerheydt segghen, dat dit Merck-teken van sulcke onbevleete suyverheydt des levens in yemant op Aerden zy? Is dan dit Merck-teecken in gheen Mensche in desen leven: moeten niet alle Menschen, oock alle Gheloovighen, Calvijn als dit Merck-teken ontberende houden, dat zy niet en sijn Verkooren, maer Verworpen van Gode, ende midtsdien noodtsaeckelijck in wanhopen vallen?

509.

Om hier noch wat teghen te spertelen, brenghdy Schriftuere voort, daer de Heere zeyt, tot sijne Jongeren: Ghy sijt reyn, maer niet alle, ende seght, dat hyse reyn noemt, die noch van noode hadden, dat hare Voeten gewasschen souden worden. Wat bewijsdy hier mede? Datter begonnen ende volmaecte reynicheyt is? Waer ontkenne ick dat? Nergens. Ghy moest doen blijcken, dat Calvijn ter plaetsen by my inne ghevoert, van begonnen reynicheyt heeft ghesproken. Dit en vermoochdy niet. Ghemerckt het teghen-deel blijktt uyt zijn eyghen woorden.

510.

Want dan moest ghy bewijsen, dat onvolmaecte ende bevleete suyverheydt voor Godes suyvere Ooghen ende aensichte volmaect ende onbevleete moghen schijnen, ende dat Godt in zijn Oordeel bedrogen soude moghen worden. Neen, Godt en siet op gheen schijn, maer wesen. Voor menschen mach schijnen, dat niet en is, maer voor Godt niet. Nu seyt Calvijn niet, dat Godt ons verkiest ende beroept te dien eynde, dat wy souden schijnen, maer dat wy souden wesen suyver ende onbesmet (niet voor der menschen, maer) voor Zijnen aengesichte.

511.

Seghdy nu, dat Godt ons Verkooren ende gheroepen heeft tot een Schijn-suyverheydt alleenlijck, die Libertijnen sullen u ghelooven, maer gheen Christenen. Seghdy dan, dat Godt ons verkiest ende beroept, tot een Ware ende Wesentlijcke Suyverheydt: soo bekent dat die hier in desen Leven in eenighe mach wesen: Of loochent Godes Almoghentheydt, als niet moghende in den zijnen volbrenghen, daer toe hyse verkiest, ende daer by dat die verkiesinghe Godes onseecker is.

512.

Want na dien Calvijn die suyperheyt van leven selve stelt tot een Merck-Teecken van onse Verkiesinghe: soo en mach u hier niet helpen het ghewoonlijcke sluyp-Hol, (u nu al ghestopt hier voor) dat sulcke eerst Hier Na sal gheschieden. Want daer en sal niemant Merck-teecken van zijn verkiesinge behoeden. Ende besluyte hier uyt, dat ic met dese bewijsinghe vastelick hebbe bewesen, dat ick Calvijns woorden recht verstaen, ende op't Alder-ghetrouwelijckste nae Calvijns verstant, ende daer uyt vast besloten hebbe, dat Calvijns Leere den menschen (haer geloovende) aen-voert tot de vertwijfelde wanhope.

57.

513.

Mijn Tweede bewijs-reden uyt Calvijns woorden, dat het geloove nootsaeckelijck is vereenicht een suyper ende heylich leven, segdy een te zijn met het voorgaende, ende en behoeft daeromme (seghdy) geen ander solutie, dan daer ghegeven is. Also ist oock, ende en behoeft derhalven hier oock gheen ander bevestinghe teghen dit u segghen) dan ick hiervoor ghedaen hebbe.

514.

Dat ghy daer voorts (Pagina 58) met mijn onervarentheyt inde H. Schrift spottet, is my eerlijcker, dan of my sulcke ervaren luyden inde H. Schrift (als ghy beyde hier voor, u hebt betoont) voor een hooch ervaren man inde H. Schrift wilden prijsen. Maer onwaerheyt is hier u segghen dat ick houde datter gheen begin van suyperinge en kan wesen. Want ghelijck ick sulcx segghe doorgaens te wesen inden gheloovigen (soo ontkenne ick dat die mach wesen inden ongeloovighen met eenigen oprechten ernst.

515.

Zoo sluyt u besluyt op dese onwaerheydt ghebout zijnde, oock niet altoos, te weten dat mijn ghevoelen (dit noemdy leere) ende niet u Leere tot vertwijfelinghe ende wanhope aenvoert. Want ick houde datter by den ongheloovighen (soo ghy u self betoont te wesen) niet ^a reyns en is, dat die Geloovighen ghereynicht ^b worden, ende reyn beginnen te worden, ende ick houde datter in der Waerheyt zijn die in't Bloet Christi van Gode gereynight wesende, ^c suyper zijn van Herten, ende Godt sullen sien, die met Suyperder Herten Gode aen-roepen, welcker ^e wercken, jae den welcken alle dinghen, ^f reyn zijn in alle welcken Godt sulck zijn werck van reynighen nu al volbracht heeft ten vollen.

^aTitus 1. 15^bIoan. 13. 21, 15, 2.^cMatth. 58^eProy. 21. 8. 21. 8^fTitus 3. 15.

516.

Ten laetsten komdy op mijn laetste bewijs-Reden, daer ick Calvini woorden inne voere, dat allen Menschen, soo langhes y noch vol-herden Zondaren te zijn, den Toorn Godes noch over 't Hooft hanghet. Ende noch, 't welck Calvijn mede seydt, dat oock de Alder-Heylichste noch alle Dage Zondighen: daer om noch alle Menschen Volharden Sondaren te zijn, ende dat mitsdien noch alle Menschen de Toorn Godes over 't Hooft hanght. Twelck indient soo ware, soo en mochter gheen Versoeninghe

met Gode wesen, ende midtsdien niet dan Wanhope. Dat was daer (hier in't korte ghestelt) mijn bewijs-reden.

517.

Hier heb ick de Lever ghegheeten. Hier triumphere ick, hier houde ick Calvijn voor dul, heb niet gesonts behouden in mijn verstant, handele teghen de volmaecktheyt der Liefden, misbruycke moetwillichlijck het woordt Zondaer, misduyde schandelijck Kalvijns Woorden, ende late blijcken mijn Onervarentheyt of groote Onghetrouwicheydt, *Io Peam. victorie.*

518.

Ende want ghy hier wilt schijnen my te leeren den onderscheydt tusschen die onboetvaerdighe ende voetvaerdighe Sondaren: soo heb ick u beyden hier moeten aenwijzen tot de derde Vraghe inde derde Ghesprake van mijnen in Druck ghegheven Ladder Jacobs: op dat ghy, ghelievet u, daer moocht sien, dat ghy te spade op zijdt, om my desen onderscheyt te leeren: die moghelijck eer ghy beyde ghebooren waert, by my al is gheweest. Dus wil ick daer nu niet van handelen, maer alleen of ick hier wel of qualijck mijn bewijs-reden, by u (soo ick sie) niet verstaen, hebbe ghenomen uyt Calvijns woorden: volherden Sondaren te zijn.

519.

Men Sondicht soo wel metten wille, als met de daedt. Gheen wille te hebben om te doen, dat Godt wil dat wy sullen doen, is Sondighen, zoo langhe dese Onwille blijft inden Mensche, soo langhe Sondicht de Mensche: sulcks dat de mensche in den welcken dit ghebeurt, totte Lichamelijcke doot toe, int Sondighen volhardt, ende soo langhe oock volhardt een Sondaer te wesen, indien ick nu doe blijcken dat Calvijns, oock u Leere, den ghenen diese gheloove alsoo doet volharden Sondaren te wesen: en suldy niet moghen ontkennen dat u Leere ter wanhopen aenvoert, ghemerckt soodanighe volhardighe Sondaren nerghens ghenade en wordt beloofd, maer over al verdoemenisse ghedreycht.

520.

Alle Leere die daer hout onmoghelijck te zijn dat de mensche in desen leven volkomelijck soude onderhouden de Geboden Gods, die maeckt dat de menschen, sulcke leere geloovende? gheen wille en mogen hebben om sulcx in dit leven te doen.

521.

V luyder ende Calvijns Leere hout onmoghelijck te zijn, dat de menschen in dit Leven volkomelijck soude onderhouden de geboren Godes. Dus blijkt dat u ende

Calvijns leere maectt dat de menschen sulcke uwe leere gheloovende gheen wille en moghen hebben om de gheboden Godes in desen leven volkomelijck te onderhouden.

Het eerste deel van dese mijne bewijsreden bekent ghyluyden selve in dit u Boecxken pag. 47. met dese woorden: Niemandt seydt, hy (ghy meynt my) en mach wille hebben om te doen, 'tgeen hy waent ofte weet onmogelijck te zijn om te doen. Dat staen wy (segt ghyluyden tot my) u toe.

522.

Aengaende het tweede deel vande voorschreven mijne bewijs-reden behoeft gheen bewijs, want dat seghdy inden tijtel uwes boecxkens ende doorgaens, te weten dat ghy het on-moghelijck houdt, dat yemandt de Gheboden Godes in dit Leven kan onderhouden ende is hier 'tgeschille tusschen ons, self.

523.

Nae-dien dan beyde eerste deelen van de voorschreven bewijsinghe oprecht ende warachtich blijcken te wesene, so moet oock nootsaeckelijck waerachtich wesen het derde deel, dats t'besluyt, te weten, dat Calvijns ende uwe leere maectt, dat den menschen de selve gheloovende, gheen wille en moghen hebben om die gheboden Godts in dit leven volkomelijck te onderhouden.

524.

Nu moochdy niet ontkennen dat soo langhe dese onwil of dit niet willen van Gods gheboden in dit leven volkomelijck te onderhouden, inden menschen blijft, soo moeten sy oock soo langhe stadelijcken sondighen ende midts-dien volharden Sondaren te wesen, ten waer dan saecke dat ghy-luyden (als oock doorgaens) hier wilde segghen dat sulck niet willen doen, 't ghene Godt wil dat wy doen, gheen Sonde en is. Maer zoo ghy dat hier weder bestaet, soo wil ick niet voorder bestaen met u te handelen, want dan toondy u hier noch al mede al te onschamelijck eens te zijn metten Libertijnen, die de beginselen loochenen.

525.

Nu en leest-men nergens (soo gheseydt is) inde gantsche Bijbele dat soodanighe volhardighe Sondaren Salicheydt belooft, maer over al verdoemenisse gedreyght wort. Wat hoope moghen sulcke gheloovers van desen uwe leere heur self in soo Sondighen onboetvaerdighen, ende volhardighen state van sondighen bevindende, doch hebben om salich te worden. Immers sy moeten nootsaeckelijck, wanneer sy ontwaken ende sich bedaren, in wan-hopen vallen, sonder dat uwe ydele Troost vande Imputative Gherechticheydt henluyden, nu heuren staedt te recht nemende, vander Wan-hopen mach verlossen.

526.

Want hier en moochdy u niet meer ontschuldighen met u swackheydt, als dat ghy het Willen wel hebt, maer dat ghy het volbrenghen niet en vindt. Neen, hier en ghebreeckt u noch niet aen de Macht, maer aen de Wille. Ghy en wilt Gode niet gehoorsamen na zijnen Wille. Het willen hebdy niet. Want ghy hout het met den uwen, Onmoghelijck, daer uyt het komt dat ghy't niet en moocht willen. So zijt ghy

metten uwen immers noch onboetvaerdige sondaren, soo hanght u den Toorn Godes noch over 't Hooft, ende soo voert u dese uwe leere tot wanhopen.

527.

Neemt hier en boven, noch dese mijne bewijsinghe.⁺ De Heere Christus seyt uytdruckelijck, ⁺dat die niet en gelooft verdoemt⁺ sal wesen, voor is mede verhaelt, dat het onmoghelijck is, Gode te behaghen sonder Gheloove, insghelijcks dat het al Zonde is, wat niet en gheschiet uyt den Gheloove.

⁺Mar. 16. 16

⁺Heb. 11. 6.

⁺Rom. 14. 24

528.

Nu hebbe ick hier voor in't breede ende Volkomelijck bewesen, dat ghy-luyden, niet alleen, als niet Geloovende, maer oock als weder-spreeckende, de klare Beloften Godes vande moghelijckheydt van zijnen Gheboden volkomen onderhoudinghe in desen Leven, Ongheloovighe zijdt, ende gheensins Gheloovighe. Ziet, Num. 346. ende so voorts. Dit maeckt u dese uwe leere, die daer weder-spreect den Af-laet Christi, inde Heylighe Schriftuere klaerlijck betuycht zijnde, datmen inder waerheydt ende volkomelijck in desen Leven mach aflaten van't Sondighen: waer af ghy veele klaere ende naeckte ghetuyghenissen hebt moghen sien in mijn Boecxken, vande Ware onderdanicheydt Godes, achter aen desen zijnde.

529.

Al waer oock onloochbaerlijck is bewesen, dat de ghene die loochent, dat yemandt in desen Leven (want daer af handele ick daer) Godes onderdanich mach zijn na zijnen Heylighen Wille in Godes Almoghende Krachte: oock Gods-lasterlijck moeten Gode dichten te zijn niet Almachtich, niet Eenvuldich, maer dubbelt, een bedriegher, veranderlijck, of onvoorsichtich ende logenachtich.

530.

So maeckt ons nu Vroet, dat soodanighe Luyden (d'welck ghy-luyden moet zijn, met alle die dese uwe onghesonde, jae sondighe Leere gheloven) Gheloovighen zijn, Gode behaghen, ende Zalicheydt hoopen moghen, 't welc openbaerlijck Libertijnsch sonde wesen, die oock van Godts-lasteringe gheen Zonde en maecken, of bewijst dat de ghene die desen Af-laet Christi, dat is, de volkomen onderhoudinghe vande Gheboden Godes in desen Leven, segghen onmoghelijck te zijn, Gheloovighen, ja Herbooren Kinderen Godes moghen wesen, niet tegenstaende, sy den Woorde Gods oentlijck wederspreken ende Gode lasteren (soo voorsz is) of bekent ten minsten, dat sodanighe openbare Godts lasteraers, so lange sy sulcx blijven, dat is, so lange sy uwe leere daer sulcx uyt moet volgen, ghelooven, geen hope en moghen hebben om salich te wor-

den, want soo langhe ghy-luyden gheen deser stucken en bewijst, besluyt ick vastelijck, dat dese uwe lasterlijcke leere voert tot wanhopen.

531.

Eyntljck, so en mach niemant loochenen, dat in alle de ghene die gheen gheheele Wille, voor-nemen, of Opset en hebben, om Godes Gheboden in desen leven volkomelijck te onderhouden, het ander deel van heure wille, Voornemen, of Op-set strecken moet, om de Zonde in desen Leven (doch mede niet volkomelijck, maer niet dan in't deel) te dienen, ende te handelen: Immers ten minsten, dat sy gheen heele wille, Opset, noch voornemen en hebben, om de Zonde in desen leven gheheelijck ende Volkomelijck (soo Godt dat ghebedt) te verlaten.

532.

Sy en hebben dan oock gheen wille, voornemen, noch Opset heur Kranckheydt des vleesch (soo ghy't noemt) dat is, heur self hier in desen Leven gantschelijck te verlaten. Dese en zijn niet waerdich Christi Iongedren te wesen: als die zijn ende blijven willen dienaren van twee Heeren, ende Hinckers over beyden zijden. Men vint gheen Eere lijck man, die tot zijn Bruydt soude willen trouwen een Vrouwe, die oentlijck bekende, dat sy gheen Op-set noch wille en heeft, noch hebben en mach, overmidts de swackheydt haer vleesch, om alleen zijnen wille te doen, maer oentlijck seyde, dat sy totter doot toe, noch altemet met eenige van hare Oude Boelen soude moeten hoereeren. Zoude dan die Ivrighe ende Heylight Godt self tot zijn Bruyt aen-nemen ende trouwen voor zijn Kinderen of Geloovighen kennen de Zielen der gheenre die noch niet van opset noch wille en zijn hem (ghebenedijt) voorts aen alleen te aenkleven, ende te ghehoorsamen, ende mitsdien in voor-nemen zijn noch al 't Leven deur by wijlen heur Lichamen ende Zielen den Zonden ende Hoereerders ghemeen te maecken? Of weetmen nu niet meer dat dese Gheestelijcke Hoerderije de Sielen een maeckt met de Zonde? De gantsche Heylighe Schrift roept luyde hier teghen. Souden dan sulcke dubbelde, ende hinckende herten Godes Dienaren, swijghe Kinderen moghen heeten? In dese half willicheydt ende ghedeeltheydt, van herten stedy u selve met oock alle die dese uwe leere ghelooven: hoe moochdy doch u selve, swijghe anderen, Vroet maecken, dat sulcke uwe ongheloovighe gheloovers, ware gheloovighen, ick swijghe Kinderen Godes, souden wesen?

533.

Bewijs ons kondy, dat Godt te vreden is, met sulcken halven Wille, half herte, ende halve Onderdanicheyt: so suldy betoont hebben, dat het gheen Sonde en is sulcx te doen, ende dat die daer inne vol-herden, niet en zijn luyden die volharden Sondaren te zijn: 't welck ghy doorgaens wel bestaet, maer nergens en doet, ende daer mede nochtans soo veele al bewijst, dat ghy het in desen stucke eens zijt met den Libertijnen, hoe wel ghy u self doorgaens weder-sprekende, oock by wijlen met den Monde schijnt te bekennen, dat Godt daer mede niet te vreden en is, soo ghy oock doet inde 9. Pag. van dit u Boecxken.

534.

Vermoochdy sulcks niet te bewijzen, (soo ghy oock nimmermeer en sult vermoghen) soo wil u wel voeghen ten laetsten, eens te bekennen, dat u Leere hier

inne doolddt, als die den Menschen houden in soo Godtloosen Wane, vermidts u Waen-gherechtigheydt, den blijvenden Sondaren oock Salicheydt belooft, ten laetsten int sterven, of daer voor in't beraden, als sy hen-selven sullen vinden in soo Godtloosen state inde gantsche Schrift verdoemlijck zijnde, ende nergkens hope van Zalicheydt hebbende, henluyden aenvoert tot die verwijfelde wanhope.

535.

Dit ist dat ick sulcke Kalviniaenschen Leere aengheseydt hebbe, ende den selven met-zampt den uwen (die ick daer niet in desen eens bevinde) nu oock van nieus aensegghe, mijn eerste bewijs Bevestighe, ende hier nu noch met nieuwe Bewijs-redenen ontwijfelijcken doe blijcken by my daer inne waerheyt gheseyt te zijn gheweest.

536.

Daer nae seghdy alsoo: Wat meent hy (Coornhert) dat Calvijn dul is gheweest, etc. Wat van Calvijns dullicheyt is te houden, stel ick ter zijden. Doch ben ick seker dat ick verscheyden plaetsen uyt zijn Schriften, vermach voort te brenghen, daer uyt men nootsaeckelijck moet besluyten, dat Calvijn sich self, met alle zijne Kinderen of aenhanghers, uyt de salicheyt sluyt. Soo verde heeft hem dickmael zijn al te vuyrige partijdicheyte ende stoute vermetelheydt vervoert ende verblint ghehadt.

537.

Ende want ghyluyden hier al weder seght dat ick my in't onderscheydt van't woordt Sondaer, door mijn verkeert verstant vergrijpe: Soo weet dat ick niemandt en mach houden, voor een boetvaerdich Sondaer, dan die een goedt Opset ende wille heeft om de Sonde gheheelijck (niet alleen ten halven, of voor een deel) te verlaten, diens goede wille ernstlijck te dien eynde, met Gode strijdt teghen de Sonden, die allencxkens soo langher soo meer de Sonden, in hem doolddt, ende ten laetsten, (blijft hy in't Leven) de Sonde gantschelijck doolddt ende vernielt, ende midts-dien ontwort ende afaet meer een Sondaer te zijn.

538.

Maer dit en valt soo niet by den onboetvaerdighe Sondaer, soo langhe hy sulckx is ende blijft. Want in hem en is noch opset noch wille om de zonde gantschelijck te ontworden. Dit niet willen selve is Sonde, 'twelck oock de Sonde met geen ernst en bevecht, veel minder verwindt, ende noch veel minder doot of vernielt, want niemant en begint te doen, 't ghene hy geen wil heeft om te doen. De Geloovers uwer Leere en

moghen daer toe gheen wille hebben, dus beginnen sy nimmermeer zondaren te ontworden, maer volharden stadelijck sondaren te wesen, hebben den Toorn Godes hangende over heuren hoofde, mogen soo blijvende gheen salicheydt hopen met waerheyt, maer worden door sulcken onwaren Leere aen-gevoert tot die vertwijfelde wanhope.

539.

De onvolmaecte Geloovighen sondigen uyt swackheyt, teghen haer wille ende ghemoet seght ghyluyden. Siet hier al weder, O ghy Meesters der Wet, of ghy ooc weet wat ghy seght, ende wat ghy bewijst.

540.

Want een van beyden moet ghy hier segghen, te weten, dat alle Geloovighen in desen Leven niet heel af en laten van zondigen, of datter eenighe Gheloovighe zijn die in desen Leven van zondigen heel af laten.

541.

Seghdy dit laetste, so bekendy datter geloovighen zijn die in desen leven Godes gheboden ten laetsten noch volkomelijck onderhouden, ende ophouden van uyt swackheydt te sondighen, ende dan zijn wij't inde gantse Hooft-sake gantschelijck eens inde Hooft-saken self. Maer dan zijdijs oock gantschelijck oneens met u self, soo dat ghy dan plattelijck spreekt teghen al u schrijven in die u Boecxken, Redenen genaemt.

542.

Maer schroemdy dese waerheydt te belijden, ende wildy met u Waen het eerste voorseyde bestrijden: soo ist vreemt, waerom dat ghy hier stelt die by-naem van onvolmaecte Gheloovighen tot een onderscheyt, als of hier oock volmaecte Gheloovigen waren.

543.

Want houdy datter volmaecte Geloovighe zijn, ende sondighen de onvolmaecte Gheloovighen uyt swackheydt ('twelck ghy hier stelt tot een onderscheyt deser twee) soo moet ghy immers segghen, dat de volmaecte Gheloovighen niet uyt swackheyt en sondighen.

544.

Segdy dit, so zijn wy't noch al mede eens in de Hooft-sake, maer dan strijdij hier oock al teghen u selve. Want dan houdy oock al met my, datter volmaecte Geloovighen zijn, die niet uyt swackheyt en sondighen, ende midtsdien hier (men ghelooft inden Hemel niet, daer men voor ooghen ziet) in desen leven Godes Gheboden volkomelijck onderhouden.

545.

Is dit niet: So neemdy hier selve wech den onderscheyt tusschen onvolmaecte ende volmaecte Gheloovighen, als die dan, soo wel d'een als d'ander, nimmermeer in desen Leven van sondighen uyt swackheydt op en houden. Ten waer dan sake,

dat ghy tusschen dese wilde maken dien onderscheyt, dat de onvolmaecte gelovige uyt swackheyt, maer de volmaecte gelovige uyt stercheyt, sondicht

546.

Dunckt u al weder dat ick hier Calumniere, of lastere, als die wel sie datter noch een ander onderscheyt door u luyden by is gestelt, te weten , dat de onvolmaecte oock teghen haer wille, ende ghemoet sondighen, ende dat ick sulcx nochtans, als oft daer niet en stont, onghemerckt late: soo sal ick segghen, dat ghy't met desen ander onderscheyt noch immers so onbescheydelijck kaldt.

547.

Want sal dit sondigen teghen wil ende gemoet mede een onderscheyt zijn tusschen het sondighen van den onvolmaecten, ende van den volmaecten Gheloovighen (soo ghyse oock daer toe daer schijnt ghestelt te hebben, of anders waer die by-name van onvolmaecte, daer vergheefs) soo sal desen onderscheyt alsoo staen moeten, dat de onvolmaecte Gheloovighe teghen, maer de volmaecte Gheloovighe met wil ende ghemoet zondicht. Soo springhtmen uytten Ketel in't Vuyr, so maectmen vande beste de archste, ende soo toondy hier al mede u Meesterlijcke bescheydenheyt. Want dan sondicht de volmaecte Gheloovige moedtwillichlijck, maer de onvolmaecte gelovige uyt swackheydt.

548.

Laet ons weder komen op u onvolmaecte Gheloovighe. Ghy leert dat niemant in desen leven ophout van zondighen. So hout u onvolmaecte Gheloovighe oock niet op van Sondighen in desen leven. Waer uyt komt dit? Wt swackheydt, seghdy.

549.

Dit komt dan om dat sy in desen Leven nimmermeer sulcke heure swacheyt en overwinnen, noch en vernielen. Dat sy dit oock niet en doen, ghebreeckt heyr aen wil, of aen macht, of aen beyde: Ten ghebreeckt heur niet aen wil. Want sy sondighen, soo ghy self seght, teghen haer wil, ende dit niet voor een wijl, soo dat het hier in desen leven op hout: maer totten lichaemelijcken doodt toe.

550.

Soo is ende blijft dan dese swackheyt tot der doodt toe soo machtighen Heere in henluyden: dat hyse altijdt dwinght teghen haer wil te zondighen ende de sonde of swackheydt onderdanichlijck te dienen. So heerschapt de swackheyt of zonde in henluyden, ende sy dienen de selve ter doot toe.

551.

Ende dese loochent ghyluyden noch dienaren der zonden te wesen: dese segghe ick, die sulcx totten eynde heurs levens moeten doen, maer niet die voor een tijdt noch minder machts dan Wille hebbende onder 't gheloovich strijden tegen de zonde by wijlen struyckelen, vallen, ja sondighen, ende altijdt weder op staende ten laetsten als Godt de macht oock na den goeden wille in henluyden ghewrocht heeft (Philip. 2. 13.) in desen leven de zonde overwinnen, dooden, gantschelijck vernielen, ende van zondighen af-laten.

552.

Dienen sulcke uwe onvolmaeckte gheloovighen dan noch altijd also int moeten sondighen uyt swackheydt de sonde teghen haren wille, wanneer dienen sy den Heere Christo, niet ten halven maer gheheelijck, na zijnen wille, met haer wille? Immers hoe moghen sy wille hebben om dat te doen, na dien sy tot sulcx te doen gheen wille en hebben. Leerdy niet selver dat het onmoghelijck is om Christo, of Gode in Christo, in desen leven so volkomelijck te dienen? ja ghy doorgaens. Kendy oock niet self dat niemant wille en mach hebben om te doen 'tgheen hy onmoghelijck waent of weet om te doen? Ia ghy.

553.

So en moghen dan sulcke uwe Gheloovighe gheen wille hebben om Christo na zijnen wille, dats gheheelijck, maer wel voor een deel, of ten halven te dienen. Waer blijft het ander deel vande wille? Zal dat ledich zijn, ende niet willen? dat mach niet zijn: wat sal't dan willen, na dien het de Gerechtigheydt niet en wil dienen? Wat anders sal't moghen willen dan de ongherechtigheydt ende zonde te dienen? Soo dienen uwe Gheloovighen voorschreven de Zonde niet onwillich, maer willich, ende soo dienen sy twee Heeren al't leven deur. Merckt nu self wat volck ghy maeckt, van alle u Gheloovighen, die al het leven deur onvolmaecte gheloovighen blijven.

554.

Wat maeckt ghy-luyden oock van Emanuel: dat's Godt met ons? Is d'Almoghende Godt in ende met uwe swacke gheloovighen: hoe sal die swackheydt al des Menschen Leven deur hem teghen-staen moghen? Of sal't met u nu mede onmoghelijck zijn, dat d'Almoghenheydt selve in den swack-gheloovighen, de swackheydt soude overwinnen? Ziet doch Mannen, hoe verde ghy u selven verleyt met uwen aenhangheren.

555.

Al anders tuycht hier af Christus, segghende dat de inkomende stercker, oock den stercke (dat is, meer dan een swacke) overwint, hem al zijn Wapenen beneemt, ende den roof uyt deylde, ende anders, dan ghy't hier droomt, tuycht de Apostel hier af, segghende, dat de swacke Godes stercker is dan de Menschen.

556.

Soo moet ghy hier segghen, dat Godt niet en wil, of niet en mach, die swackheydt ende sonde verdrijven uyt den Gheloovighen. Seghdy dat God sulckx niet doen en wil? Wie sal u moghen ghelooven? Niemandt, dan die ghelooven kan dat het des Almoghende goedtheydts luste is onophoudelijck in desen leven ghesamentlijck met de swackheydt ende sonde (dat's de Gerechtigheydt niet de Ongherechtigheydt, (Christus met Belial) in die herten der onvolmaeckte Gheloovighen te blijven wonen?

557.

Wat betuycht dit u segghen doch anders van dit onophoudelijck sondighen der onvolmaeckte Gheloovighen, dan dat Godt wel soude willen, maer dat hy niet en mach, die swackheydt ende zonde uyt den Geloovighen gantschelijck verdrijven? War volcht hier oock dan anders uyt, dan dat Godt niet Almachtich is, als die oock

de swackheyt niet en vermach, te verwinnen, ende te verdrijven, uyt zijne onvolmaeckte Geloovighen.

558.

Soo vermijdt dan dese lasteringe Godes, ende valt in een ander, segghende, dat Godt niet en wil dese swackheyt ende zonde uyt zijne Gheloovighen in desen leven gantschelijck wech nemen, op dat hy sich niet en verhooghvaerdighe, 't welck ghy-luyden sonderlinghen oock u Calvijn niet en schroomt te segghen, ende midtsdien vande Heyligen Godes te segghen, (dat de Apostel van hem die een Mensch was, niet en wilde ghedooghen van hem gheseydt te wordene, te weten, dat hy quaedt doet, op datter Goedt uyt kome.

559.

Maer dan en moochdy noch in allen ghevalle niet vermijden, te vallen in den Af-Grondt der Libertijnsche Godt-loosicheyt. Ende met hen-luyden te segghen: nae dien Godt niet en wil dat wy gantschelijck op houden van in desen leven te sondighen: soo en is sulck sondighen gheen Sonde, ghemerckt dat niet en gheschiedt teghen, maer met Godes wille. Immers wy souden dan Sondighen door vermetenheydt ende goetdunckentheydt dat wy waenende hier beter te moghen worden dan Gods Heylighen zijn gheweest, waert saecke dat wy wilden gantschelijck in desen Leven aflaten van Sondighen, want dat waer teghen Godes wille ghewilt: soo wascht sich de looghen altijd met dreck, ende soo maect sy haer self altijd in't verschoonen vuylder dan voor.

559.

Wildy aen deser lasteringheng heen, soo moet ghy segghen, dat Godt niet en is in ende met sulcke uwe swack-Gheloovighen, als noch soo ongheloovich zijnde, dat sy niet alleen niet en Ghelooven, maer oock opentlijck weder-spreecken, dat de goede ende Al-machtighe Godt wil ende mach de swackheyt in hen-luyden vernielen, ende die sonde in hen-luyden soo waerachtelijck dooden, dat sy haer werckinghe niet meer in henluyden en mach hebben.

560.

Ende dan suldy moeten toestaen, dat sulcke uwe voorschreven onvolmaeckte gheloovighen, ende weder-spreeckers der beloften Godes. Dan is oock Godt niet in noch met hen-luyden, ende dan zijn sy Godtloosen, dat is: sonder Godt in dese Wereldt.

561.

Souden dat met u noch volmaeckte Gheloovighen zijn? Daer is gheen begin van Gheloove in soodanighe. Souden dat boetvaerdighe Sondaren zijn? Sy hebben gheen Op-set noch Wil om de zonde te verlaten, dit zijn sulcke Geloovighen van Kalvini, ende van uwe Leere. Van soodanighe seyde ick, ende segghe noch, dat henluyden de Toorn Godes noch over 't Hooft hanghet, als die daer volharden Sondaren te zijn, ende soo voert u ende Calvijns leere uwen Geloovers aen tot wan-hopen.

562.

Wt alle 't welke ick nu waerachtelijck besluyte, dat u Besluyt als op openbare onwaerheyden bestaende onwaerachtich is, dat Coornherts Ghevoelen vande Onderdanicheyt Godes ernst is, dat hy de qualijck ghesproken woorden Kalvini wel ende trouwelijck handelt, dat hy uwe lasterlijcke Leere, te recht berispt, als nootsakelijck met-brenghende, (soo nu is ghebleken)

Dat Godes verkiesinghe onseker soude zijn, 611.

Dat ghyluyden onbescheyden zijt, 647.

Dat ghyluyden niet en weet wat ghy selve segt, 639, 640, &c.

Dat uwe Gheloovers nimmermeer beginnen Zondaren te ontworden, 638.

Dat de Zonde in uwe Gheloovighen heerschaft, 650.

Dat uwe Gheloovers de Zonde willich dienen, 658.

Dat sy twee Heeren dienen, 653.

Dat ghy't in desen eens zijdt metten Libertijnen, 633. 659.

Dat Godt niet Almachtigh is, 511. 554. 657.

Ende dat dese uwe Leere tot wan-hopen aen-voert, 608. 618. 625. 626. 630.

Besluit vant Gantsche Boeck.

Alsoo hebbe ick hier bevvesen, dat Arnolde ende Donderklock inde Voor-reden van dit u luyder Onredelijck Boecxken, schijn te willen proncken, met uwe beschaemtheyden: dat uwe drie waen-Redenen selve verstrecken ware bewijsinghen van u onwijsheydt: dat u uyt-sluyp van hier na Gode volkomelijck te ghehoorsamen, ydel is: dat dese uwe opinie der Libertijnen stutsele is: datse 't goet Op-set belet of wech neemt in den Gheloovers uwer dolinghen, dat ghy-luyden self Calumnierende Calumnieselijcke mijne ware berispingen Calumnien noemt: ende dat u eyghen seggen in dit u Boecxken self alleen ghenoechsaem is tot volkomen vernielinghe van dese uwe schadelijcke Opinien, alsoo ghyluyden self niet en verstaet wanneer ghy voor of teghen u selven spreect. So u luyden sulck mijn bewijs nu so hart dunckt, als ick dat wete Waerheydt te wesen, moochdy het wijten, niet mijn een-vuldighe Waerheydt, maer u schuldighe Dolinghe, ende daer by dencken, dat (zoo een Oude seydt) een vermoede Ossche wat swaerlijck treedt.

Voorts protestere of Betuyghe ick midtsdesen teghen u luyden niet in voornemen te zijn, yet weer te verantwoorden, op dergelijcke u luyder Stuck-Wercken, tot dat ghy eerst den begonnen Haechschen Handel, ten vollen af-ghehandelt sult hebben, het sy dan Mondelijck of Schriftelijck, also ick tot beyden bereyt ben.

Dit suldy doen, zoo ghy niet ontrouwelijck u Leere voor Valsch, noch meer ende meer verdacht en wilt maecken, Indien ghy meynt de waerheydt over u zijde te hebben, met oock verstant om die wel voor te staen.

Maer ghebreecket u aen verstandt, zoo wil u het swijghen best voeghen, om u Leere, met u qualijck verantwoorden, niet meer dan ghy nu al ghedaen hebt, verdacht te maecken: Ende moocht dan na Verstandigher, dan ghy zijt, omme speuren. De Heere betere u luyder, ende oock mijn verstant, tot eere van zijn waerheydt, ende tot stichtinghe der menschen, Amen.

Aen den Leser.

Indien de Predicanten, liever Leser, niet belieft heeft mijn Boecxken vanden Af-laet gheheelijck, maer niet dan stuck-wijs voor eenighe deelen te beantwoorden, so dat in desen dese sake niet so volkomelyc en is afgehandelt, als ick gaerne ghesien hadde, en hebbe ick niet mogen laten hier achter aen te voegen het Bladeken vande ware Onderdanicheyt, daer in ick dese sake niet min volkomelijck dan cort gehandelt hebbe, ende de mogelyckheyt vande volkomen onderhoudinge der geboden Godes hier in desen leven (hier Na salmen die Gheboden noch hebben noch behoeven) uytter H. Schrift bewesen: Ende want ic k van dese sake ooc gehandelt hebbe in vele myne boecxkens, hebbe ick die hier onder wel willen de selve by namen stellen, op dat de gene die hier af meer begeren te sien, de selve moghen Lesen, Vaert wel.

Tafel vander gheloovighen Iustificatie.

Comedie vande Blinde van Iericho,

Ladder Iacobs.

Af-laet Iesu Christi, teghen eenighe stucken vande welcke de Predikanten dit Boecxken hebben gheschreven.

Aenteeckeninghen eenigher plaetsen vande onderhoudinghe der Gheboden Godes, &c.

Proef vande Catechismus.

Ende vande uyt-roedinghe van des vernufts plantinghe, nu al gheschreven zijnde, t'welck (laet het de Heere toe) ghy mede haest in Druck sult moghen lesen.

Eynde.